

affimulatio est filio dei, vero & aeterno sacerdoti in coelum ascendisti. Plura de hoc dici poterant, verumtamen pro praesenti proposito hoc tantum dixerim, quia dignè semetipso fecit verbum & veritas desit, quod tali in tempore, quando Iezabel cum Achab, & cum vitulis Ieroboam accubasset Baal, taliter per hunc virtutem suam notam fecit, propter eos qui ignorabant, & errabant, ne simul cum impijs in eandem deciderent perditionis loseam.

Quae miracula fecerit Helias, & quod spiritus Helia duplex in Heliseo, duplicato miraculorum numero, comprobetur.

CAPVT X.

Vigilanter hoc animaduertendum est, quia propter causam eiusmodi tam vitroneus ad operandas virtutes semetipsum ingessit ita incipiens. Viuit dominus, in cuius conspectu sto, si erit annis his ros & pluuia, nisi iuxta oris mei verba. Et in Heliseo causa eadem confideranda est, dicente, Obsecro, vt fiat spiritus tuus duplex in me. Hoc intendebant, vt operando mirabilia conuinceret impios, quod neq; vitulus, neq; Baal est deus, sed dominus ipse est deus. Et reuera ita factum est. Spiritus Heliae, id est, operatio virtutum, quae in spiritu domini data fuerat Heliae, duplex in Heliseo facta est. Duplicita namq; numero miracula fecit Helisus supra quam Helias, etenim si rite numeres, Helias octo, Helisus sedecim miracula operatus est. Primum Heliae fuit, quod verbo continuit coelum ne plueret. Secundum, quod corui pauerunt eum. Tertium, quod apud viduam, quae pascebat eum, iuxta verbum eius, hydra farina non defecit, & lecythus olei est imminutus. Quartum, quod mortuum eiusdem viduae filium resuscitauit. Quintum, quod eum offerentem holocaustum exaudiuit dominus per ignem, vidente populo, & dicente, Dominus ipse est deus, dominus ipse est deus. Sextum, quod orante illo, facta est pluuia grandis. Septimum, quod pallio suo percussit aquas diuisit, & transiit cum Heliseo. Octauum, quod currus igneus, & equi ignei diuiserunt vtrumq; & ascendit Helias per turbinem in caelum. Protinus Helias primum, quod pallio Helie percussit aquas, & diuisae sunt. Secundum, quod aquas pessimas & terram sterilem sanauit. Tertium, quod illudentes ei pueros vrsi lacerauerunt. Quartum, quod congregatis tribus regibus, Israel, & Iuda, & Edom, cum non esset aqua exercitui, fossas fieri iussit, & repleta est terra aquis. Quintum, quod mulieri viduae ex modico oleo vasa non pauca impleuit. Sextum, quod mulier, quae illi ministrauerat, & non habebat filium, conceperit, & peperit in tempore & hora, quam ille praedixit. Septimum, quod mortuum eundem puerum resuscitauit. Octauum, quod in olla eremitica gustus amarissimos dulcorauit. Nonum, quod de viginti panibus ordeaceis comederunt iuxta verbum eius centum viri, & superfuit. Decimum, quod Naaman principem militiae regis Syriae per lauacrum aquae a lepra sua curauit. Vndecimum, quod Ieha egressus ab eo, factus est leprosus quasi nix. Duodecimum, quod eo mitrente lignum, ferrum quod elapsum fuerat, super aquam natauit. Tertiumdecimum, quod missos contra eum Syros dominus, orante illo, caecitate percussit, donec introduceret eos in Samariam. Quartumdecimum, quod soluta obsidione Samariae, duo modij hordei statere vno fuerunt, & modius similiae statere vno secundum sermonem eius in porta Samariae. Quintumdecimum, quod dum aegrotaret, praesagium fecit regi Israel, quod tribus vicibus Syriam percussurus esset. Sextumdecimum, quod cum mortuus esset, proiectum est cadaver hominis in sepulchrum eius, & cum tetigisset ossa Heliae, reuixit homo, & stetit super pedes suos.

Quid & quando profecerint in populo, Helias & Helisus prophetae.

CAPVT XI.

ET quidem in omnibus istis non poenituit populus, & non recesserunt a peccatis suis, id est a vitulis, quos fecit Ieroboam vsq; dum abiecti sunt de terra sua, & dispersi sunt in omnem terram. Verumtamen Baal deletus est de Samaria, & de Hierusalem, nam etiam in Hierusalem profuxerat sacrilegij Iezabel, quia videlicet Athalia filia Iezabel & Achab, vxor fuit Ioram, filij Iosaphat regis Iudae, de qua sic scriptum est in Paralipomenon. Athalia enim impiissima, & filij eius destruxerant domum dei, & de vniuersis, quae sanctificata fuerant templo domini, ornauerat phanum Baalim. De vtroq; deletus est Baal, id est, de Israel, & de Iuda. De Israel per Heliam & Helisum, vt mirabilia praescripta operati sunt. De Iuda vero per Heliam. Illic quoq; verbi dei ministrum, sicut scriptum est, Allatae autem sunt ei, videlicet Ioram filio Iosaphat literae ab Helia propheta, in quibus scriptum erat. Hec dicit dominus deus Israel, deus David patris tui, quoniam non ambulasti in vijs Iosaphat patris tui, sed incedisti per iter regum Israel, & fornicare fecisti Iudam, & habitatores Hierusalem. Ecce dominus percussit te plaga magna cum populo tuo, & filijs, & vxoribus tuis, vniuersaq; substantia tua. Tu autem aegrotabis pessimo languore vteri, donec egrediar vitalia tua paulatim per singulos dies. Iuxta verbum hoc factum est. Ille namq; videlicet Ioram, filius Iosaphat, rex Iuda, per duorum circulum annorum, sic longa consumptus tate, vt egeret etiam viscera sua, languore pariter & vita caruit. & vxore eius Athalia gladio interfecta, ingressus est Ioiada pontifex, & omnis populus domum Baal, & destruxerunt eam, & alta-

& altaria ac simulachra illius confregerunt. Machan quoq; sacerdos Baal, interfecerunt ante aras. Porro in Israel idem Helias, prophetas Baal quadringentos & quinquaginta viros vna die interfecerat, & eos qui superauerant omnes prophetas, vniuersos seruos, & cunctos sacerdotes Baal interfecit, & aedem eius destruxit, statuasque combussit, & comminuit Iehu, quem vice eiusdem Heliae in regem Helisus vnixerat super Israel. Heliae namque dominus iusserat, vt vngeret eundem Iehu, & hoc ministerium Helisus impleuit, super quo praecerat dominus. Itaque Baal de Iuda & de Israel deletus est, per fortissimum zelum verbum domini in ore Heliae flammantis, qui videlicet Helias, sicut de illo veraciter dictum est, quasi ignis erat, & verbum ipsius quasi facula ardebat.

Quare zelus domini propter Baal amplius, quam propter vitulos aureos, in Helia exarserit.

CAPVT XII.

Qui causas rite perpendit, amplius veneratur ignem faculae tam vehementer ardentis, zelum verbum domini tam fortiter de cultoribus Baal, se se vlciscentis. Quenam causa erat, vt propter vitulos, quos fecit Ieroboam, minus, & propter Baal amplius zelaretur videlicet, quia cultus vitulorum intra Israel continebatur. Cultus autem Baal de domo Iezabel & Achab, per tam dictam Athaliae vsq; in Hierusalem, vsq; in domum Dauid profuxerat, vnde promissio, id est, verbi domini incarnatio sperabatur adimplenda, iuramento ipsius firmata. Ibi amplius fides vel expectatio promissionis periclitabatur, per sacrilegium Baal. Nam vitulos Ieroboam nullus coluit regum Iuda, & idcirco cultus eorum contra promissionem minus perniciosus erat, solummodo tribus illis contentus, quarum ex nulla Christus nasciturus erat. Igitur vbi Baal superuenit, recte, iuste, & laudabiliter exarsit in propheta suo verbum domini tanq; ignis, gladiumq; arripuit, & sanguinem impiorum effudit. Gladium namq; arripuerat ipse Baal ad interficiendum omne semen Dauid, vnde iuxta promissum, iam dicta incarnatio domini futura erat. Sic enim scriptum est. Siquidem Athalia videns mortuum esse filium suum, surrexit, & interfecit omne semen regum. Quod dicit omne semen regum, omnes reges, id est, Dauidicae stirpis masculos vult intelligi, vnde semen Abraham, quod est Christus, praedictum atq; praeripitum fuerat, iurante domino, debet nasci. Proinde considerandum, quod non paruae vel tolerandae impietatis fuerit Baal sacrilegium, cuius cultu & animae, tam in Iuda, q; in Israel peribant, & antiquus draco diabolus tendebat auferre seminarium salutis nostrae, instigando Athaliae, cultricem eiusdem Baal, vt interficeret & interficiendo auferret sacram Diuidicae generationis lineam.

Dominum in virga & verberibus visitasse peccata domus Dauid, misericordiam vero non dispersisse ab eo.

CAPVT XIII.

Considerata tali ac tanta iustissimi zeli causa in fortissimo atq; sanctissimo deamatore verbi domini Helia, rursus ad memoriam redijt illud eloquium rationale, & praeclarum Dauidicae orationis. Miserere mei, vt iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cum iudicaris. Sermo enim ipsorum hic libet reminisci, in quibus deum volebat iustificari, & vincere atq; obtinere palmam veritatis. Qui nam sunt sermones illi? Si autem (inquit) dereliquerint filij eius legem meam, & in iudicijs meis non ambulauerint, si iustitias meas prophanauerint, & mandata mea non custodierint, visitabo in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorum, misericordiam autem meam non dispergam ab eo, neq; nocebo in veritate mea, neq; prophanaabo testamentum meum, & quae procedunt de labijs meis, non faciam irrita, semel iuravi in sancto meo, si Dauid mentiar. In his sermonibus suis, tunc profecto deus verax magnifice iustificatus est, & splendide victor. Tunc enim filij Dauid maxime legem dei dereliquerant, & in iudicijs eius non ambulabant. Iustitias eius prophanauerant, & mandata eius non custodierant, quando supra memoratus Ioram filius Iosaphat, occisis omnibus fratribus suis, ambulauit in vijs regum Iuda, sicut egerat dominus Achab, cuius filia Athalia vxore habebat, & seruauit Baal. Eiusmodi iniquitates & peccata filiorum Dauid, dominus in virga & in verberibus visitauit, misericordiam autem suam ab eo, subauditur Dauid, non dispersit. In quo misericordiam suam ab eo non dispersit. In quo referatur. In eo nimirum, quod cum Athalia videt (vt iam dictum est) quod mortuus esset Ochozias filius suus, surrexit, & interfecit omnem stirpem regiam domus Ioram. Iosabet vero filia Ochozias, tulit locas filij Ochozias, & surata est eum de medio filiorum regis cum interficeretur, absconditq; eum cum nurrice sua in cubiculo lectorum. Iosabeth autem quae absconderat eum, erat filia regis Ioram, vxor Ioiadae pontificis, soror Ochozias, & idcirco Athalia non interfecit eum. Qualis virga, quanta verbera, vbi iuxta verbum domini, iuxta veritatem literarum, quas (vt supra memoratum est) miserat Helias, ascenderunt Philistim & Arabes in terram Iuda, & vastauerunt eam, diriperuntq; cunctam substantiam, quae inuenta est in domo regis, insuper & filios eius & vxores, & super

1. Reg. 11.

Eccle. 48.

Promissio- nis expecta- tio periclitata.

4. Reg. 11.

Psal. 10.

Psal. 89.

2. Para. 12.

2. Para. 22.

& super hæc omnia percussus Ioram à domino alui languore insanabili, longa tace consum-
 ptus est, & filium eius Ochoziam, qui successerat Iehu interfecit, ac deinceps malis omnibus sæ-
 uior mulier omne semen regum occidit. Porro, sub ipsa virga, inter ipsa verbera quanta cu-
 stodiendæ ipsi Dauid misericordiæ diligentia, vt Iosabeth vera filia regis, veraciter filia Dauid,
 & vxor digna Ioiadæ pontificis, infantulum vnus anni Ios furaretur de medio filiorum reg-
 is cum interficerentur. Noluit enim dominus (ait scriptura) disperdere domum Dauid, pro-
 pter pactum quod inierat cum eo, & quia promiserat vt daret illi lucernam, & filijs eius omni
 tempore. Lucerna illa quam promiserat dominus Dauid Christus est, lux vera (qui illuminat
 omnem hominem venientem in hunc mundum) quam videlicet lucernam non dedisset illi
 sicut iurauerat, si nõ de occasione stirpis eius superfuisset, saltẽ ille minimus Ios. Neq; enim ma-
 sculus alius superfuisset, per quem series Dauidicã in Christum finienda deduci posset.

Quantus & eius in Helia, quanta dignitatis fuerit. CAP. XIII.

2. Para. 22. **Q**uantus putas dignitatis est, tantæ rei incuitu fuisse zelatum, sicut ait ipse, zelo zelatus
 sum pro domino deo exercituum. Non hominem interrogas. Currus igneus cũ equis
 2. Reg. 19. Currus igneus. igneis, quo ille per turbinem in cœlum ascendit, tibi respondet. Currus dominorũ, currus tri-
 umphantium vehiculum est. Dominantis ergo animi dignitatem, & amici dei potentiam in-
 signem in illo curru intellige, qui vere dominatus est omni seculo sublimior, & potens extitit
 in verbo quo continuit, & rursus aperuit cœlos, potens vngendo reges, ad potentiam, solius
 regis dei dignatus venerari omnipotentiam. Sedit ergo in curru dominando, & mulator verbi
 dei strenuus, & mundanæ vanitatis contemptor victoriosus. Et vt magnitudinem recognoscas
 æmulationis eius, currus non qualiscunq; sed currus igneus erat. Edicũ nõ potest, conijci tamen
 vt quicq; potest, quanto dolore cordis ardebat Helias, videns quod homines, qui quantum in
 ipsis erat mundum indignum faciebant, illa quæ Christus est misericordia dudum repromissa,
 & iuramento firmata. Non quidẽ auerti poterat, quod bonus & omnipotens promiserat, quia
 fidelis & verax iurauerat, sed homines (vt iam dictum est) quantum in ipsis erat, hoc agebant,
 vt poeniteret deũ tantæ misericordiæ, quam promiserat, quam iurauerat, inimici diuinæ gra-
 tiæ, hostes salutis humanæ, mali cunctis hominibus, pessimi sibi. O igitur perfectum odium, &
 sanctum boni zeli incendium, cuius dignitatem cœli testificati sunt, continendo ad eius impe-
 rium, & rursus dando terris pluuiæ beneficium. Amplius autem mittendo currum igneũ cum
 equis igneis ad subleuandum victorem emeritum, & potentem diuinitatis amicum. Ex eius
 glorificatione tam magna, tamq; stupenda, exemplum accipiat, spemq; concipiat quisq; quod
 mercede non careat, si verbo dei fidele obsequium studeat impendere.

Heliam translatum, ante diem magnum & terribilem domini mittendũ, & in Iohanne
 Baptista completum esse. CAP. XV.

Helias ven- Hierony. Malac. 4. **D**esto plurimorum sententia doctorum est, quod circa finem seculi cum Enoch ventu-
 rus sit, & quod mortem quam non euasit (inquunt) sed distulit, pro cõmuni debito per-
 soluere habeat sub persecutione Antichristi. Porro, Hieronymus virorum illustrium non mi-
 nimus, aliter sentire videtur in fine Malachiæ prophetæ, vbi dominus dicit. Ecce mittam vo-
 bis Heliam prophetam, antequam veniet dies domini magnus & horribilis, ait enim post ali-
 qua. Hæc de Helia diximus secuti doctores, quanquam multi sint etiam nostrorum, qui tre-
 dunt eum ad literam venturum, & restitutorum omnia, ac mortis debitum persolutorũ. Ca-
 2. Matth. 17. terum, dominus interrogatus ab Apostolis de aduentu Helia, respondit. Helias iam venit, &
 non cognouerunt eum, sed fecerunt in eum quæcunq; voluerunt. Iohannem volens in Helia
 intelligi, vnde subsecutus adiunxit. Si vultis recipere, Iohannes ipse est Helias, qui venturus est.
 Matth. 11. Cum hæc dicit, profecto doctoribus alijs, qui non secundum literam, sed secundum spiritũ de
 aduentu Helia sentiunt, sese consentire innuit, dicendo. Quanquam multi sint etiam nostrorũ
 qui credunt eum ad literam venturum, ac mortis debitum persolutorum. Satis tamen indi-
 cat, quod velit eum iam esse à mortis necessitate solutum, quod si ita est, reuera magnũ & ma-
 gnificum est, multum laudabile inter viros gloriosos, quod in eo magnificentia sua dominus
 operatus est. Nam si mortem adhuc expectat, estimare licet quod minus beatitudinis affectus
 sit, q̃ sancti alijs, qui deposita omni corruptione moralitatis, gradũ vitæ debito, & graui sunt foe-
 nore liberati. Nã expectatio mortis sine dubio habet poenã, atq; idcirco beatorum dicere licet
 eos oēs, q̃bus & de morte timor nullus, & de gloria resurrectionis certa spes est. Magnificenti-
 us ergo cũ illo actũ est, & cũ beato Enoch, si mortẽ nõ distulerunt, sed euaserũt, si viuentes transla-
 ti sunt, & nullum habent de longa mortis sollicitudine vel expectatione tormentum.

Verisimile esse, Enoch & Heliam translatos, à moriendi necessitate liberatos esse.

CAPVT XVI.

Duo cur- venturũ? **E**T quomodo duo sunt, legitimumq; est, vt in ore duorum vel trium testĩũ stet omne ver-
 bum. Recte optaremus idcirco illos fuisse translatos, & non esse mortuos, quatenus ex
 ipse

ipsis confirmaretur nobis illud, quod habemus de omni humano genere verbũ. Quod est illud
 verbum? Videlicet quod humano generi mortis, vel mortalitatis causa sit peccatum, quodq;
 omnipotentia creatoris facile fuisset, atq; voluntarium hominem in paradiso posuit, & om-
 ne genus humanum suo vel sibi placito tempore, absq; morte corporis transferre ad immor-
 talitatis regnum, vbi mors nec est, nec vnquam accedere potest. Magnum vitæq; verbũ, & disti-
 cile apud illos qui tardi sunt ad credendum, in his maxime de quibus nullum acceperunt ex-
 perimentum. Quid igitur, si placuit omnipotenti deo saltẽ duos homines ex massa corrupta
 genitos transferre pro testimonio, vt habeat duos testes, quorum in ore stet hoc verbũ, quod
 scilicet nihilominus omnes homines absq; morte corporis transferre voluisset, atq; potuisset,
 si non fuisset massa corrupta per peccatum? Hoc vitæq; scire nonnulla sapientia est, cuius intuitu
 dicere potuerit vir sapiens in laude patrum. Enoch placuit deo, & translatus est in paradysum,
 vt det gentibus sapientiam. Quod itidem de Helia sciendum, & dicendũ est, quia translatus
 est, vt det gentibus sapientiam, quatenus gentes eorum translationem audientes, eorũ exem-
 plo excitentur ad ambulandum cum deo, ad obediendum dei verbo, qui sicut illos viuentes
 transtulit, ita & omnes transtulisset absq; difficultate mortis, nisi quia per peccatum mors in
 hunc mundum introiuit. Verum quia sententia vtraq; à magnis atq; catholicis tradita est do-
 ctoribus, nos hinc certum quid diffinire non ausi, propositum prosequamur.

Post Heliam & Helisæum idem verbum dei, alijs prophetis succedentibus non defecisse.

CAPVT XVII.

Translato Helia qui erat currus Israel & auriga eius, mortuõq; Helisõ, cui itidẽ ægoranti
 dixerat rex Israel. Pater mi, pater mi, currus Israel & auriga eius. Nihilominus cursum vel
 propositum tenuit suum verbum dei, verbum omnipotens quadrigas alias & aurigas alios,
 ad suum ministerium substituens, protinus namq; exurrexerunt alij præcones verbi domini, hi
 quorũ etiam propriũ extent libri. Siquidem tunc exurrexit in Israel Osee, in Iuda Esaias, am-
 bo temporales, sicut ex ipsorum titulis librorum agnoscere promptum est, qui ita se ha-
 bent. Viso Esaiæ filij Amos, quã vidit super Iudam & Hierusalem, in diebus Ozia, Ioathan, Esaiæ 7.
 Ahas, & Ezechia regum Iuda. Verbum domini quod factum est ad Ozeæ filij Beer, in die-
 bus Ozia, Ioathan, Ahas, & Ezechia regũ Iuda, & in diebus Hieroboam filij Ios, regis Israel.
 Iste est Ios nepos Iehu, cuius in diebus mortuus est Helisæus, & sicut præfens titulus habet,
 in diebus Hieroboam filij eius prophetauit Osee. Hæc idcirco dixerim, vt palam constet, ver-
 bum domini, nullum de regibus illis exculatum aut excusabile dimisisse, continuumq; effecti
 prophetiæ redarguentis cursum, pluresq; prophetæ prophetis, q̃ reges regibus successerũt, nam
 in diebus eiusdem Hieroboam, Amos quoq; prophetauit & titulus indicat prophetiæ, & illud
 maxime quod ibidem scriptũ est. Et misit Amalias sacerdos Bethel ad Hieroboam regẽ Israel,
 dicens. Rebellaui contra Amos in medio domus Israel, non poterit terra sustinere vnuerfos
 sermone eius, hæc enim dicit Amos. In gladio morietur Hieroboã, & Israel captiuus migra-
 bit de terra sua. Quid pulchrius, quid sonorus hinc potest dicit quod & Psalmista prædixit, &
 Apostolus Iuicini. Tu (inquit) in principio domine terram fundasti, & opera manũ tuarum
 sunt cœli. Ipsi peribunt, tu autem permanes, & omnes vt vestimentum veterascent, & velut
 amictum mutabis eos, & mutabuntur, tu autẽ idem ipse es, & anni tui non deficiẽt. Ad filium,
 quod est dei verbum, dictum hoc esse, Apostolus meminit. Terra iuxta conditionem cœli, iux-
 tra fidei dignitatẽ fuerunt supradicti Helias & Helisæus, sicut & Dauid & Abraham, ceteriq;
 sancti, quorum in mentibus per fidem deus sedit & habitauit, recte dicuntur cœli. Eiusmodi
 cœli perierunt, id est, pertransierunt, quia mortales erant, & mortui sunt, & quãdoque immu-
 tandi & reuocandi sunt, qui sic inueterauerunt. Tu autem õ verbum domini idem es, & illis
 deficientibus non defecisti, nec deficies.

Quid sit, quod per Osee dictum est: Non addam vltra misereri domui Israel, sed obli-
 uione obliuiscar eorum, & domui Iuda miserebor.

CAPVT XVIII.

In diebus illis (ait scriptura) cepit dñs tẽdere super Israel, videlicet q̃a incorrigibilis erat ille
 carnalis Israel, & incorrigibiles eius reges, ita vt nullus eorũ recederet à peccatis Hieroboã, id
 est, à cultu vitulorum quos fecit Hieroboam, qui peccare fecit Israel. Quoniam cepit dominus
 tẽdere super Israel, & percussit eos (ait Azabel) in vnuerfis finibus Israel. Hoc fuit initium tẽ-
 di. Porro, plenum tẽdium domini postmodum fuit, quando cepit rex Assyriorũ Samariam,
 & transtulit Israel in Assyrios, posuitq; eos in Abila, & in Abor, iuxta flumen Gozan in ciui-
 tatibus Mædorum. Plenum inq; tẽdium fuit domini, nõ super Iudã, sed tantũ super Israel, i. super
 decem tribus, iuxta quod ipse prædixerat in propheta supra memorato. Quia non addam (in-
 quit) vltra misereri domui Israel, sed obliuione obliuiscar eorum, & domui Iuda miserebor.
 4. Reg. 10. Ibidem. Osee. 11.

F Hoc per

Hoc pertinet ad firmamentū veritatis dei, vt iustificeris deus in sermonibus tuis, & vincas cū iudicaris. Oportuit planē misereri domui Iuda, & domui David, oportuit (inquam) custodiri, & defendi bonam radicem istius stirpis, vnde nasciturus erat Christus secundū veritatem promissionis, & iuramentū ad ipsum David, & ita factū est. Octauo namq; anno postquam translatus est Israel de terra sua, ascendit Sennacherib rex Assyriorū ad vniuersas ciuitates Iuda unitas, & cepit eas, & obsedit Hierusalem. Sed non ingreditur (inquit dominus) urbem hanc, nec mittet in eam sagittam, nec occupabit eum clypeus, nec circumdabit eam munitio, protegamq; urbem hanc, & saluabo eam, propter me, & propter David serū meū. De Hierusalem quippe egredientur reliquæ, & quod saluetur de monte Sion. Factum est igitur in nocte illa, venit angelus domini, & percussit in castris Assyriorum centum octogintaquinq; milia. Nimirum obliuio qua oblitus est decem tribuum nihil nocitura erat proposito dei, dummodo superesset tribus vel domus illa, vnde oportebat Christum nasci.

Quod verbum dei nondum incarnatum, id est, Emanuel nondum natus liberavit terram a rege Assyriorum.

CAPVT XIX.

Nonne sibi metē prouidit, nonne propter semetipsum hoc operatum est verbū dei? Vtq; nobis & propter nos sibi prouidit, vt seruaret genus vnde virgo veniens, conciperet, & pareret ipsum, qui vocaretur Emanuel, nondum quidem vocabatur, sed futurum erat, vt vocaretur Emanuel. At tamen dictus Esaias inuocabat eū Emanuel, vt à prædictis Assyrijs Hierusalem liberaret. Cum enim dixisset, Ecce virgo concipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emanuel, postmodum hæc quoq; locutus est. Adducet dominus aquas fluminis fortes & multas, super regem Assyriorum, & omnem gloriam eius, & ascendet super omnes riuos eius, & fluet super omnes ripas eius, & ibit per Iudam inundans, & transiens vsq; ad collum veniet, & erit exrenctio alarum eius, implens latitudinem terræ tuæ d. Emanuel. Quod dicit, terræ tuæ d. Emanuel, magna cordis exclamatio est, ad commune faciendum dei verbū, quod terra Iuda terra ipsius esset secundū propositū gratiæ, quia præinitū atq; præiudicium fuerat, quod de terra Iuda, & de domo David virgo ipsum conciperet, & pareret, & vocaretur Emanuel. Et quia sic certissimum futurum erat, quia castra Assyriorum percussurus erat iste, videlicet, nondum secundum carnem natus Emanuel, protinus insultabundus dicit. Congregamini populi, & vii cimini, & audite procul vniuersæ terræ, confortamini & vincimini, accingite vos, & vincimini, inite consilium, & dissipabitur, loquimini verbum, & non fiet, quia nobiscum deus. Magna fiducia, magna & certa securitate taliter ob hoc dictum est, quippe cui incertum non erat, nihil esse quod propositum dei auertere posset. Contra cuius consilium, omne humanum consilium vanum est, inde tutus insultat, & iuxta quod scriptum est. Qui habitat in caelis, iridebit eos, & dominus sublanabit eos. Ridendo & sublanando prouocat, prouocod irritid & sublanas gentes frustra frementes, & populos inania meditantes, qui iam tunc assitebant, & conueniebant in vnum, aduersus dominum, & aduersus Christum eius Emanuel.

Idem verbum, antequam sciret puer vocare matrem, accelerasse, spolia detraxisse, & prædari festinasse.

CAP. XX.

Simul & illud animaduertendum est, q̄ pulchro & insigni ibidem vocabulo iubetur prædici cari. Voca (inquit) nomen eius, accelera, spolia detrahe, festina prædari. Quare quia antequam sciat vocare patrem suum, & matrem suam, auferetur (ait) fortitudo Damasci, & spolia Samariæ coram rege Assyriorum. Verè pulchrum congruumq; vocabulum. Quid enim, nonne mira acceleratio, & miranda est festinatio, prius spolia detrahere, q̄ patre scire siue vocare? Prius prædari, q̄ ex matre nasci? Hoc fecit iste Emanuel, quia priusquam sciret vocare patrem, qui fuit ei Ioseph solo nomine, priusquam nasceretur ex matre scilicet Maria virgine, sicut cætera beneficia genti suæ prouidit. ita & illud domui Iuda, de qua nasciturus erat, præbuit auxilium, vt auferretur fortitudo Damasci, & spolia Samariæ coram rege Assyriorū. Quomodo? Ascendit enim (ait scriptura) rex Assyriorum in Damascum, & vastauit eam, & transtulit habitatores eius Cyrenen, Rafin autem occidit. Deinde cepit rex Assyriorum Samariam, & transtulit Israel in Assyrios, posuitq; eos in ciuitatibus Mædorum. Quam ob causam fortitudinem Damasci, & spolia Samariæ taliter abstulit Emanuel, videlicet eo quod inierit contra Iudam consilium malum Syria, & Ephraim, & filius Romeliæ, dicentes. Ascendamus ad Iudam, & suscitemus eum, & euellamus eum ad nos, & ponamus regem in medio eius, filiū Tabeel. Ergo quod & Israel translatus est in Assyrios, rectè ascribitur victoriæ verbi dei, quia manifestè scriptura testatur, hoc fecisse Emanuel, antequam sciret vocare patre & matrem, id est, hoc fecisse verbū dei, priusquam assumeret carnem. Et merito nec Israeli pepercit, quia videlicet, ex quo scissus est Israel à Iuda, & à domo David, plus cæteris gentibus eidem tribui Iuda inuidit, & contra illum sæpius pugnavit, Primus Hieroboam rex Israel pugnavat contra Abia, regem Iuda, & ille

ille stans super montem. Audi (inquit) Hieroboam, & omnis Israel. Num ignoratis, quod dominus deus Israel dederit regnum David super Israel in æternum, ipsi & filijs eius, in pactum salis? Et subinde. Nunc igitur vos dicitis, quod resistere possitis regno domini, quod possidet per filios David? Hæc idcirco commemorauerim, ne quis ignoret, vnde vehementiorem contra Iudam inuidiæ flammam decem tribus habere poterint, quia videlicet ex hoc loco, & similibus, liquido constat, frequentem fuisse inter vtroq; alterationem huiusmodi, cū diceret tribus Iuda, solum regnū David, regnū domini esse. Regnum autem decem tribuum non legitimum regnum, sed rebellionem esse contra domini regnum.

Ductus in captiuitatem decem tribubus, finitur bellum verbi dei contra vitulos aureos.

CAPVT XXI.

Tandem finitur est duellum, longo tempore protactum, inter deum viuum, dei verbum, & deum Hieroboam, deum metallicum, vituli cornuti simulachrū. Ferè ducenti & sexaginta fluxerunt anni, ex quo iam dictus Hieroboam, talem sibi deum fecit, vsq; ad annum nonum Osee, quo rex Assyriorum Israel de terra sua transtulit, non desistente verbo dei decretare sermonibus huiusmodi. Profectus est vitulus tuus Samaria. Artifex fecit illum, & non est deus, quoniam in arenarum telas erit vitulus Samaritæ. Et in alio propheta. Audite, & contemstamini in domo Iacob, quia in die, cum visitare cœpero præuaricationes Israel, super eum visitabo, & super altaria Bethel, & amputabuntur cornua altaris, & cadent in terram. Et quia non fiebat, nec futurum erat, vt Israel, vel quispia ex regibus eius recederet à peccatis Hieroboam, id est, à vitulis eiusdem, quos fecit Hieroboam, etiā hæc dicebat. Domus Israel cecidit, nō adiciet, vt resurgat, virgo Israel proiecta est in terram, nō est qui suscitet eam. Vnde manifestum est iudicium dicentis tunc quoq; in Osee. Quia non addam vltra misereri domui Israel, sed obliuio, ne oblitiscar eorum, & domui Iuda miserabor. De regibus namq; Israel nullus (vt iam dictum est) recessit à peccatis Hieroboam, cum nullius eorum tempore cessaret dei verbum reuocare eos ad poenitentiam. De regibus verò Iuda, nonnulli iusti fuerunt, & ex eis qui peccauerūt, nonnulli poenitentiam egerunt. Iustum ergo iudicium est, quod non addam (ait) vltra misereri domui Israel, & non iniusta misericordia, in eo quod domui Iuda, inquit, miserabor.

Assyrios iustiores fuisse quam Israel, ideoq; eis in captiuitatem traditum esse.

CAPVT XXII.

Nesciremus nos appendere iustitiam hanc, nisi verbum ipsum fecisset nobis experimentum, gentem quamlibet prouidit esse, magisq; flexibilem ad poenitentiam, atq; idcirco iustiores, & venia magis dignam, quam Israel. Vnde laudanda verè prouidentia dei, qui antequam iudicium proferret super Israel, sententiamq; daret, quam prædixerat. Quia non addam vltra misereri domui Israel, sed obliuio oblitiscar eorum, misit verbū suum ad gentem, quæ tunc teporis erat asperior, atq; fortior gentibus cæteris. Ac si diceret cuilibet ex prophetis suis. Et si ad populos multos, & profundi sermonis, & ignotæ linguæ, quorum non possis audire sermones, mitterem te, ipsi audirent te, domus autem Israel noluit audire te, quia noluit audire me. Vni namq; ex prophetis hoc dixit, scilicet Ezechieli, sed antequam hoc illi diceret, per alium prophetam, magno firmata est experimento veritas dicentis. Factum quippe fuerat verbum domini ad Ionam. Surge (inquiens) & vade in ciuitatem magnam Ninium, & prædica in ea, quia clamor malitiæ eius ascendit coram me. Factumq; est, & predicante illo, crediderunt viri Ninium in dominum, & prædicauerunt ieiunium, & vestiti sunt sacco, à maiore vsq; ad minorem. Nunquid solus Ionas prædicauit in Israel futuram captiuitatem? Imò multum est, quod declamauit Osee, quod personuit Amos eodem tempore, vt de Helia & de Helisæo nunc tacemus, quorum supra meminimus, qui signa præclara atq; magnalia multa fecerūt, & Israel non egit poenitentiam, & nullus regum Israel recessit à peccatis Ieroboam. Quis igitur reprehendere possit, vel audeat iudicium verbi domini, quod Israel em sibi incredulum, credentibus ac per hoc iustioribus Assyrijs tradidit? Imò laudandum, quia rationale est & perpulchrum, quod illam potissimam gentem per tale voluit experimentum demonstrare iustiorē, cui tradere decreuerat populum præuaricatorem.

Quare domus Iuda serua sit, Israel in captiuitatem ducto, cum vtroque in ista dicitur. CAP. XXIII.

Hic iam illud quis forte obiicit, quod in Israel quoq; qui translatus est, nonnulli deo placentes fuerint, & non potest negari. Nā (exempli gratia) Tobias ex tribu & ciuitate Nephtali, illa captiuitate captus, & captius fuit sanctus, & vitæ laudabilis, sicut de eo scriptum est. Quia cum captus esset in diebus Salmanasar regis Assyriorum, in captiuitate tamen pius, mira veritatis non deseruit, quam adeo firmiter tenuit, vt dignus existeret nouo miraculo, & miram

Dñs Iuda
& domui
Dauid cur
miserus.

nouitate angelicæ uisitationis. Cur ergo saltem huic & cæteris, quorum illa historia meminit, non addidit dominus misereri, ut abolerentur iugo captiuitatis, sicut miserus est Iudæ, & domui Dauid? Ad hæc inquam, Domus Iuda, vel domus Dauid, non solum hoc patrociniū apud misericordem deum habuit, quod illic aliqui inuenti sunt iusti, sed quod certo sciendum, & memoriter tenendum est, ueritatem uerbi dei, uel promissionis, necessariō adimplendam nauititate uel incarnatione Christi, de tribu Iuda, de semine Dauid. Causam istam Israel, in Assyrios ductus captiuus, non habuit, quia (sicut iam superius memoratum est) non de aliqua tribu Israel, sed de tribu Iuda promissum erat, quod Christus nasciturus esset. Causa ista, nō meritum, iuuat tribum Iuda, ueritas dei necessariō implenda, nō propria iustitia seruauit domum Dauid. Proinde, non magis querendum est De Thobia, ceterisque iustis, qui iusti esse potuerunt in diebus illis, quod non eos dominus in terram suam reduxerit, quam modō querimus de Iudæis, qui conuertuntur ad fidem Christi, quod non statim reducatur in terram, de qua ducti sunt captiui. fuerint tunc ubiuis decem tribus, de quibus Christus non erat nasciturus, sint nec ubiuis dispersi Iudæi, quamuis ad fidem conuersti, quoniam iam Christus est natus, sufficiebat deo, & sufficit humano generi, quia tantum sollicitus fuit & præcauit, quod præmonuit fidelis monitor Dauid, dicendo, Vt iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cum iudicaris.

Psal. 30.

Quare in lege scriptum sit, Loquutus est dominus ad Moysen in prophetis autē, Factum est uerbum domini, &c.

CAP. XXVIII.

Res ipsa nunc animum percellit, facitque clarius audire & sentire dictionem huiuscemodi uisitatum in prophetis, Factum est uerbum domini. Nam possunt quidem paria, siue æquipollentia uideri, Factum est uerbum domini ad me, & Loquutus est, siue dixit dominus ad me. Verum non ita est, & ut palam constet, non ita esse, primum illud pendere, quod opinor ualde delectabile esse prudenti animo, quia nusquam inuenis in lege sic dictum aut scriptum, factum est uerbum domini ad Moysen, siue ad Aaron, sed ita dumtaxat, loquutus est dominus ad Moysen, dicens, siue, dixit dominus ad Moysen. In prophetis huiuscemodi dictio frequens est, factum est uerbum domini, siue, factus est sermo domini. Pulcherrima hæc consideratio est, multumque delectat intueri, quæ ob causam istud cautum sit. Quam ergo ob causam putas, quia uidelicet in his tantum decuit sic enunciare, factum est uerbum domini, ubi quæ dicuntur cuncta irreuocabilia, cuncta sunt inuicabilia, ueluti iam facta sint. Porro læc conditionali sponcione data est. Exempli gratia, ut in initio dandæ uel datæ eiusdem legis, præmissio namque, Vos ipsi uidistis, quæ fecerim Aegyptiis, quomodo portauerim uos super alas aquilarum, continuo subiungit conditionali modo locutionis. Si ergo audieritis uocem meam, & custodieritis pactum meum, eritis mihi in peculium de cunctis populis, & uos eritis mihi regnum sacerdotale, & gens sancta. Profecto non erant uocem domini audiri, nec pactum eius custodiri, & proinde nec in peculio uel regno dei permanuri, ideirco non decebat sic edicti, factum est uerbum domini, & deinde abscq; conditione sic proferri promissa, uos eritis mihi in peculium, uos eritis mihi in regnum sacerdotale, & gens sancta. Sic & de cæteris, maximèque de sacrificio rum caerimonijs, quoniam transitoria erant, & mutari habebant, non decebat sic edicti, factum est uerbum domini ad Moysen. Sic esse, ut dicimus, considerant confestim liquet, quia nusquam in Mose, sed in prophetis dumtaxat, siue ad prophetas scriptum habes, factum est uerbum domini, & impossibile fuit, & est remanere infectum, quicquid sub tali enunciatione, abscq; conditionis interpositione est prædictum. Cū igitur audimus, uel ubi cuique legimus de aliquo propheta, quia factum est ad eum uerbum domini, cum audimus quemlibet ex prophetis dicentem, Factus est ad me sermo domini, sic accipiamus tanquam fiducialem gaudium, tanquam triumphale tripudium, ueluti si de tenebris ad lucem, de seruitute ad libertatem, de captiuitate ad patriam, de morte ad uitam resiliant dicentes, dicat resiliens, factum est, factum est. Et quid factum est? factum est id quod futurum est, quia uerbum eius audiuius, uerbum illius nos uidentes uidimus, cuius dixisse fecisse est.

Omnes ad quos uerbum dei factum est, non omnes autem ad quos loquutus est, beatos & filios dei fuisse.

CAP. XXV.

Psal. 81.
Iohan. 10.

Nonne, inquit dominus, scriptum est in lege uestra. Ego dixi, dii estis, & filij excelsi omnes, statimque subiunxit. Si illos dixit deos, ad quos sermo dei factus est, & nō potest solui scriptura, &c. deos esse, filios excelsi esse, sanctos & beatos esse omnes, ad quos sermo dei factus est, & ipsum incarnatum uerbum hoc dicto testatur. & si eundem recensitas sanctarū seriem scripturarum, nullum inuenies, nisi sanctum & iustum esse. Ad quem factum esse uerbum domini, prædicetur primus eorum Abraham, de quo sic scriptum est. Ecce (inquit) uernaculus meus, uel hæres meus erit, statimque sermo domini factus est ad eum dicens. Non erit hic hæres tuus, sed qui egredietur de uero tuo, ipsum habebis heredem, in quo ecclestem per Christum intelligi

telligi deest hereditatem. Nam continuo, suscipe (ait) cœlum & numera stellas si potes, & dixit ei. Sic erit semen tuum. Nouissimus uero Iohannes est, de quo Lucas ita refert. Anno quinto, decimo imperij Tyberij Cæsaris factum est uerbum domini super Iohannem Zachariæ filium in deserto. Omnes ab illo primo, usque ad istum nouissimum, ad quos factum legitur uerbum domini, sancti, iusti, & magni prophetae sunt. Porro non omnes, ad quos locutus, uel dixit aliquid deus, non omnes, inquam, sancti aut electi sunt. Nam & ad Cain locutus est, & dixit dominus. Quare iratus es, & cur concidit facies tua? Ad Baalam quoque locutus est, & aliqua dixit deus, & ita etiam de illo scriptum est semel & iterum, quia dominus posuit uerbum in ore eius. Et de istis ambobus quis nesciat, quod non pertineant ad sortem iustorum siue sanctorum, qui (ut iam dictum est) omnes dii & filij excelsi sunt? Unde diligenter notandum, quia signanter dictum est, Dominus posuit uerbum in ore eius, ut subintelligat prudens auditor, & non etiam in corde eius, quod esset utique, factum esse ad eum uerbum domini, quia uidelicet ad cor nunquam sine amore cordis peruenit uerbum domini. nec deesse potest, quin dii sint & filij excelsi omnes, ad quos sic accedit uerbum domini.

Non Moysen reliquis prophetis comparatum, sed legem promissionibus gratiæ collatam, inferiorem esse, eo quod nusquam legatur, factum esse uerbum domini ad Moysen.

CAP. XXVI.

Forte dicit aliquis. Num ergo Moyses propheta domini minor est, aut minus dignitatis habet, quam cæterorum aliquis, quoniam de illo scriptura sic nusquam refert, Factum est uerbum, uel, factus est ad Moysen sermo domini. Nunquid ob hoc minus habet, quam cæteri qui propter factum ad se sermonem dei, dicuntur & sunt filij excelsi? Ad hæc inquam, Non utique in hoc derogatur Moysi, de quo non ignoramus scriptum, quia loquebatur ad eum dominus facie ad faciem, sicuti loqui solet homo ad amicum suum. De quo itidem habemus scripturæ testimoniū dicentis. Et non surrexit propheta ultra in Israel sicut Moyses, quem noſcet dominus facie ad faciem, in omnibus signis atque portentis. Magis autem diminui sentimus dignitatem legis, quæ per Moysen data est, comparatione gratiæ, circa quam prophetas uersari manifestum est, comparatione testamenti quod ad Abraham firmatum est quadringentos & triginta annos antequam daretur lex. Multo namque minor est lex, & minus dignitatis habet, adeo ut dicere non dubites, quod nequaquam circa caerimonias legis, cor dei aut uerbum domini uersari dignatum sit. & unde hoc probari potest? Ex ipso uerbo domini maxime dum in Hieremia dicit. Holocaustomata uestra addite uictimis uestris, & comedite carnes, quia non sum locutus cum patribus uestris, & non præcepi eis in die qua eduxi eos de terra Aegypti, de uerbo holocaustomatum & uictimarum, sed hoc uerbum præcepi eis dicens. Audite uocem meam, & ero uobis deus, & uos eritis mihi populus. & ambulate in omni uia quam mandauit uobis, ut bene sit uobis. Itaque dum legimus passim in scriptura legis, Locutus est dominus ad Moysen, & Aaron, & deinde subsequitur tale quid. Hæc est religio, sic & sic offeretis, hoc uel illud in sacrificando obseruabitis. In prophetis autem, ut in isto, Non sum locutus, & non præcepi de uerbo holocaustomatum & uictimarum, & in Dauid. Nunquid manducabo carnes raurorum, aut sanguinem hircorum potabo? Dum inquam, hæc legimus, quoniam non potest solui scripturæ, siue legalis, siue prophetica, siue psalmistica, necesse est diuersos esse loquendi modos ita differentes, sicut differunt uoluntas & permissio. Nam secundum permissionem locutus est dominus legem caerimoniarum siue sacrificiorum, uidelicet considerando tunc temporis qualitatem hominum, qui utique ab eiusmodi sacrificijs arceri nō possent. & si non liceret eis domino carnes sacrificare, sine dubio demonibus sacrificarent. At uero secundum uoluntatem suam locutus est deus ad Abraham, & secundum cor suum, testamentum ad eum confirmauit, secundum uoluntatem & secundum cor suum locutus est in prophetis. Pulchre igitur discernis legens uel audiens factum ad illos esse uerbum domini. si quid sub hac enunciatione dictum uel scriptum est, scias non posse infectum manere, non posse ueterascere, non posse mutari, non posse inſirmari, faciliusque cœlum & terram transire, quam quicquam de uerbo illo minui uel præterire.

QUINTI LIBRI FINIS.

F. III. RVPERTI

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS DE
VICTORIA VERBI DEI,
LIBER SEXTVS.

Quod reges & regna, antiqui draconis capita dicantur. CAPVT I.

Membra
diaboli.

DE regibus & regnis, quæ capita draconis antiqui meruerunt dici, propter magnitudinem iniquitatis (omnes enim iniqui dicuntur, & sunt membra diaboli, quia diaboli spiritus pleni) oderunt verbum dei. Illa autem regna, siue illorum reges regnorum, sic præeminebāt hominibus iniquis, quomodo in corpore caput præeminet membris, & sic subseruiunt illis aduersus deum omnes iniqui, quomodo membra subseruiunt capiti. Væ ergo illis, quia quantum præeminent in potentia, tantum prægrauntur in sententia. quantum in gloria, tantum in pœna, ita vt de singulis eorum iustitia dei dicat. Quantum glorificauit se & in delicijs fuit, tantum date ei tormentum & luctum. Item & illud quod ad primum, scilicet ad Pharaonem regem Aegypti dictum est, ad ynum quodque illorum capitum dictum esse, vel dici potuisse subintellige. Idcirco posui te vt ostendam in te fortitudinem meam, & narretur nomen meum in omni terra. Nunc iam de prælijs verbi dei, & tertij capitis sermonem ingrediamur.

Exod. 9.

Regnum Assyriorum, & regnum Chaldaeorum coniunctim, tertium caput draconis fuisse simile leoni. CAPVT II.

Postquam Israel, id est, decem tribus, quæ tribui Iuda & domui Davidicæ de propinquo imminebat, hostis capitalis in Assyrios translatus est, nihil moratus draco ille magnus, id est diabolus, regnum Assyriorum confestim induit, & hoc sibi caput accessisse arbitratus est ad delendam tribum vel domum illam, apud quam testamenti dei & promissionis fides erat reposita, sed non præualuit, non illo regno taliter velut capite vti potuit, quia (sicut iam superius memoratum est) venit angelus domini nocte, & percussit castra Assyriorum centum octoginta quinque millia. Cuncti diluculo surrexerunt, vidit omnia corpora mortuorum, & recedens abiit, & reuersus est Sennacherib rex Assyriorum, & mansit in Ninie, cuncte adoraret in templo Nefrach deum suum, Adramalech & Sarafar filij eius percusserunt eum gladio. Completæque est consolatio domini dei dicentis ad Ezechiam. Sed de manu regis Assyriorum liberabo te, & ciuitatem hanc, & protegam urbem hanc propter me, & propter Dauid seruum meum. Idcirco regnum illud de numero capitum draconis non extitit, quia promissionis locum non lacerauit, quamuis lacerare voluerit, sed quod ab eodem climate postmodum surrexit regnum Babylonis, tertium recte computatur caput draconis, in quo & facies est leonis, vt legitimus in visione Danielis, vel certe quoniam regnum Assyriorum propter magnitudinem superbæ potentie, vel potentis superbæ, qua os suum distulauit, & verum deum dominum blasphemauit, verè suit hostis capitalis, computetur simul cum regno Chaldaeorum in vno capite draconis. Siquidem in propheta, vbi dictum est. Residuum erucæ comedit locusta, & residuum locustæ comedit brucus, & residuum bruci comedit rubigo. Per erucam vtraque nationes Assyriorum atque Chaldaeorum cum priscorum auctoritate doctorum intelligimus. Quia venientes ab eodem climate, terram Iuda deuastrauerunt, sicut per locustam regnum Persarum & Macedorum, per brucum regnum Macedonum & Græcorum, per rubiginem regnum Romanorum.

4. Reg. 19.

4. Reg. 20.

Zelus.

4. Reg. 27.

Hiere. 23.

Quomodo deus domum David zelo prosequutus fuerit in bonum, diabolus verò in malum. CAPVT III.

Certatum est itaque zelo vtriusque maximo, hinc zelo bono, illinc zelo malo. Zelus namque bonus est, zelus domini exercituum. Zelus malus est, zelus diaboli, draconis antiqui, capitis inimicorum. Vtrique zelus partium istarum circa genus humanum, & tunc maxime circa tribum Iuda, & circa domum David seruebat. Ille in bonum, ille in malum. Vtrunque iam diffinire libet. Zelus bonus est, diligere homines, odisse autem vitia hominum. Zelus malus, odisse homines, diligere autem vitia hominum. Illius boni zeli feruorem magnam in obediendo vitia hominum illic habes, dum premissio, similis losiæ, non fuit qui reuerteretur ad dominum in omni corde suo, neque post illum similis illi surrexit. Itaque ubi unum est, veruntamen non est auersus dominum ab ira furoris sui magni; quo iratus est furor eius contra Iudam propter irrationes, quibus prouocauerat eum Manasses. Dixitque. Etiam Iudam auferam à facie mea, sicut abstulisti Israel. Porro in diligendo homines de eiusdem zeli boni feruore circa idem tempus per prophetam dictum est. Si irritum fieri potest pactum meum cum die, & pactum meum cum nocte, vt non sit dies & nox in tempore suo, & pactum meum irritum esse poterit cum Dauid seruo meo, vt non sit ex eo filius qui regnat

regnat in domo eius. Haud dubium, quin e contra zelo malo diabolus machinaretur, quatenus deliceret domus David, nec esset ex eo filius qui regnaret in throno eius, & hoc actum esse putauerit membra eius, scilicet omnes iniqui, quando ablatus est Iuda, sicut ablatus fuerat Israel de terra sua, cuius tamen captiuitas non similem finem habitura erat. Futurum quippe erat illud propheticum in Osee dictum. Quia non addam vltra misereri domui Israel, & domui Iuda. Osee. 1. miseror. Filium ex Dauid, qui regnet in throno eius, certum est esse Christum, de quo ad Mariam angelus. Et dabit illi (inquit) dominus deus sedem David patris sui. Cæterum de regno temporali, & carnali filiorum David successione, neque dictum neque factum est. Et falua dei veritate iam dudum nullus taliter seder in throno Dauid, cum irritum factum non sit pactum dei cum die, & pactum eius cum nocte, utque adhuc dies & nox in tempore suo.

Osee. 1.

Luc. 1.

Draconem tertio hoc capite, aduersatum quidem verbo dei intentione, cooperatum autem fuisse effectu. CAP. IIII.

In initio certaminis iam nunc dicendum, quia valde impares congressi sunt. Hinc deus siue verbum dei, inde draco siue regnum iam dictum, caput draconis tertium, quam longe impares congressi sunt. Nimirum velut si congregiatur seruus contra dominum, & in congregando iuratum illi præster obsequium. Pulchre hoc innuit ipse dominus, cum & ipsum diabolus & ministrum eius regem Babylonis sibi asserit esse seruum. Dicit enim de ipso diabolo ad beatum Iob. Nunquid feriet tibi pactum, & accipies eum seruum sempiternum? Subaudiendum namque est, sicut ferit mecum pactum, & sicut ego accepi eum seruum sempiternum, subaudiendum etiam est, non voluntate, sed effectu, quia voluntate quidem semper est aduersarius, effectu autem mihi, inquit, & electis meis semper in bonum cooperatur. Exempli gratia, vt nunc mihi in te, & tibi in me bene est cooperatus, vt & tu qui eras ignotus, & præsentit tempore & omnibus superuenturis seculis, in terra & in caelo notus habearis & inelytus. Et ego de te exemplum habeo patientie proponendum, & profuturum electis meis omnibus, quicumque in seculo tribulati sunt varijs tribulationibus. Dicit itidem in Hieremia de ministro eius rege Babylonis. Nunc itaque ego dedi omnes terras istas in manu Nabuchodonosor regis Babylonis serui mei. Item, Ecce ego mitto & assumam Nabuchodonosor regem Babylonis seruum meum. Subaudiendum est eodem modo, quo & de diabolo, cuius ille typus gessit meum, non quidem intentione, sed tamen cooperatione, seruum quidem non voluntate, sed nihilominus effectu mihi seruientem, meo proposito proficietem.

Iob. 40.

Hiere. 27.

Hiere. 25.

Quomodo

impj sint

serui dei.

Quibus peccatis in domo David, puniendus draco ille seruerit. CAP. V.
Vis non audiuit, quomodo malus ille seruus, eo tempore verbo dei, verbo deo cooperatus sit, quis non audiuit, quis nescit vocem illam dei, iuramentum illud verbi dei? Semel, inquit, iuravi in sancto meo, si Dauid mentiar: Quid iurasti deus? & in quo non mentiris Dauid? Ponam, ait, in seculum seculi semen eius, & semen eius in æternum manebit. Si autem dereliquerint filij eius legem meam, & in iudicijs meis non ambulauerint, & c. vsupra memoratum est. Hanc veritatem dei, hoc iuramentum minarum domini vt adimpleretur, vt opere perficeretur, adiuit ille malus seruus. Et vt iam ex parte factum fuerat, supra memorauimus, quia fluxum iniquitatis, quæ de domo Achab regis Israel per uxorem eius Iezabel, vltimè in domum Dauid proflexerat, visitauerat dominus in virga & in verberibus, percussit Ioram genero Achab & Iezabel, & exterminata omni domo eius, præter vnum paruulum, Ioaas scilicet, quem furata est Iosabeth amica eius, ne illum interficeret Athalia cum cæteris auia crudelissima. At ille reliquæ domus David taliter percussæ non doluerunt, disciplinam recipere reuerunt. Primus ipse Ioaas tantillum reseruatus, non est recordatus misericordiæ, quam fecerat Iosida pontifex seculi, sed interfecit filium eius Zachariam sacerdotem dicentem. Quare transgredimini præceptum domini. Similiter & cæteri (præter Ezechiam & Iosiam) peccauerunt. Amplius autem Manasses filius eiusdem Ezechia irritauit dominum, & seduxit populum, vt facerent malum super gentes, quas contriuit dominus à facie filiorum Israel. Oportebat igitur adhuc virgæ eleuari, & verbera multiplicari, & sic visitari iniquitates & peccata filiorum David, quia non modicè dereliquerant legem domini, non mediocriter prophanauerant iustitias domini, imò plus quam decem tribus, quas perpetuè captiuitati tradiderat idem iudex deus.

Psal. 32.

1. Reg. 11.

Ioaas referuntur.

Zacharias

Iosidae filius.

Visitantur

peccata.

Quod obfessa & expugnata Hierusalem, & populo translato, in fortitudine manus sue Nabuchodonosor se fecisse sit gloriatum. CAP. VI.

Quomodo tandem in hoc negotio malus ille seruus domini deo seruiuit, venit, & Hierusalem obsedit, & cepit eam, & incendit Nabuzardan princeps militiæ domum domini, & domum regis, & omnes domus Hierusalem, & torum murum per circuitum Hierusalem destruxit, & translatus est Iuda de terra sua. Væ tui seruo, væ illi pro huiusmodi seruitio, virga furoris domini, & baculus ipse erat, sicut de Assur dictum est, & de ipso quoque rege Babylonis scriptum est. Contriuit dominus baculum impiorum, virgam dominantium, cedentem populo.

Esai. 14.

Ios in indignatione plaga insanabili, subiicientem in furore gentes, persequentem crudeliter. Ipse nō sic arbitrabatur, & cor eius non ita aestimabat, scilicet quod eo sic agente visitaret dominus in virga iniquitates filiorum, & in verberibus peccata eorum, sed in fortitudine, inquit, manus meae fecit, & in sapientia mea intellexi. Hoc tale erat, ac si gloriaretur securus contra eum, qui secat in ea, aut si exaltetur serra contra eum a quo trahitur, vel si eleuetur virga contra leuantem se, & exaltetur baculus, qui vtiq; lignum est. Nam quod gloriatus contra dominum fuerit, & cor eius exaltatum & eleuatum nimis, illud satis indicat, quod in persona eius diabolus arguitur, qui vtiq; propter superbiam & exaltationem inordinatam de caelo noscitur cecidisse, rex super omnes filios superbiae. Sumes, ait dominus, parabolam istam contra regem Babylonis, & dices. Quomodo cessauit exactor, quicquid tributum; quomodo cecidisti de caelo lucifer, qui mane oriebaris?

Nabuchodonosor typum diaboli gessisse, & effectu quidem deo seruasse, voluntate vero satellitem diaboli fuisse.

Congruē nimirum sicut illum hominem tanquam diabolum, sic in diabolum, tanquam in hominem illum vehemēter inuehitur fortitudo verbi dei, quia filius superbiae regi suo diabolo propria quadam similitudine valde similia gessit. Diabolus namq; genus humanum in primis parentibus de caelesti Hierusalem duxit captiuum, & Nabuchodonosor vnicum tūc temporis dei populum captiuauit ab illa terrena Hierusalem, quae illius supernae ciuitatis magnam & notam gessit similitudinem. Nam in superna Hierusalem deus videtur, in ista terrena Hierusalem solum erant templum, in quo deus adorabatur. Propterea sicut sola tunc illa ciuitas David diuini cultus habuit religionem, ita commune cum superna ciuitate dei possedit nomen, vt vocaretur Hierusalem, quod est interpretatum visio pacis, licet terrena illa ciuitas, non sicut nomen, ita rem quoq; quae signatur nomine, habuerit. alioquin iam non esset similitudo, sed idem. Itaq; sicut David rex huius terrae Hierusalem Christum praefigurauit, regem supernae Hierusalem, sic Nabuchodonosor rex illius Babylonis diabolum signauit principem mundi, ac possessorem aeternae confusionis. Babylon illa & Hierusalem terrena imaginē suae similitudinem nobis demonstrant in semetipsis duarum partium vniuersae creaturae rationalis, quarum vna ciuitas dei viuens, altera dicitur & est ciuitas diaboli. Altera ex hominibus bonis & angelis bonis, altera cōstat ex hominibus malis & angelis malis. Propterea cum audimus David, dicentem in spiritu. Super flumina Babylonis illic sedimus & fleuimus. veraciter illum de semetipso quoq; hoc dicere sentimus, quia non quidem ad illius Babylonice captiuitatis tempora peruenit, imō longe praecessit, sed in illa erat captiuitate, sicut & omnes electi dei, cuius similitudinem in ea, quam futuram prauidetur illi populo spiritualiter intellexit. Igitur effectu quidem (vt supra dictum est) Nabuchodonosor extitit domini seruus, sed voluntate satellites diaboli praecipuus.

Quod dominus, quamuis verberaret populum, promissionis suae non fuerit oblitus, sed prophetas suscitauerit, & virgam contriuerit.

Sub virga illa, inter verbera illa, positus filius David, nōne custodiuit deus inuictē veritatis, quod promisit, quod iurauit in sancto suo. Misericordiam autem meam, inquit, non dispergam ab eo: Plane custodiuit. Et quamuis differret illam misericordiam suam, scilicet Christum suum, non permisit tamen eos desperare, vel suspicari, quod adēd fuisset iratus propter iniquitates eorum & peccata, vt vellet prophanare testamentum suum, & quae processerāt in hijs suis, facere irrita. Venit ad captiuos, processit cum captiuis verbum bonum, & sermo fidelis, & praecones suos, & prophetas suos, victores, & victoriae suae signiferos effecit, ita vt quem admodū dixit ad Moysen. Ecce constitui te deum Pharaonis, sic etiam diceret, & faceret quempiam ex illis deum esse regis Babylonis. Cecidit enim in faciem suam Nabuchodonosor rex, & Daniele adorauit, & hostias & incensum praecipit asserri, vt sacrificaretur ei. Hoc fecit verbum bonum, verbum dei, ostendendo semetipsum Danieli, & socijs eius, per miras & magnificas visiones, quibus piorum confirmata est fides, captiuorum cōualuit spes, desiderantium charitas cōfortata est, secundum multitudinem dolorum in corde ipsorum consolationes domini laetificauerūt animas corū. Ante captiuitatem illam, raro inuenimus demonstratas prophetias visiones imaginarias futuri, & venturi ad incarnationē, & de mundi principe diabolo triumphatori verbi dei. Sub ipsa verō captiuitate, nō tantummodo legimus factū ad eos verbum domini, verum etiam vidisse eos imagines reuerendas, visiones consolatorias regis inuicti, victoris regnatori, verbi dei, verbi incarnandi, filij dei, filij hominis. In Ezechiel sermone difficilior, Daniel autē quanto planior, tanto ad legendū delectabilior, & ad intelligendū dulcior. Non praesentis est propositi, visiones illas perferuari, sed hoc tantū cōsiderare, quomodo vel quali ordine virgam illā, siue baculū illum cōfregit dominus, in quo visitauerat iniquitates siue peccata filiorum, qua ratione cōcepit beate mulieris in vtero habentis, & clamantis, contriuerit illud tertium caput

caput draconis, id est, regem siue regnum Babylonis, conceptum illum, id est, fidem seminis Abraham, fidem verbi incarnandi deuorare cupientis.

Quomodo & quo ordine verbum dei Nabuchodonosor percussit, & tandem vicerit.

Primo notandum, quia tribus vicibus percussit regem ipsum Nabuchodonosor verbum dei, & quia prima & secunda concussionione non est submissus ab altitudine superbiae suae, tertia vice sic percussit eum, vt de folio suo decussus, & mente alienatus forsalcq; effectus ab hominibus, cum feris habitaret, & cum feris pabulū haberet, scōnumq; vt bos comederet, & rore caeli infunderetur, atq; ita super eum septem tempora mutarentur. Post haec regnum eius regnum Babylonium numerauit deus, & compleuit. Appensum est in statera, & inuentum est minus habens. Diuisum est, & datum est Moedis & Persis. Interfectus namq; est Balthasar rex Chaldaeus, & Darius Moedus successit in regnū. Cui haec ascribenda est victoria pars, nisi deo dei verbo, quod in vtero habens mulier, scilicet vnaquaeq; fidelis anima, vt erat Daniel, clama bar parturiens, & cruciabatur vt pareret: Verbum illud sacramentum illius verbi caput draconis contriuit, regem illum quasi bouem dementauit, regnum illud iustio iudicio deiecit, manifestē ite ipsae voces scripturae testantur. Liber paulisper immorari, & singulas percussiones in caput superbiae triumphaliter declamare, in laudem & gloriam victoriosi verbi dei, cuius persona in ipse triumpus gestis vel significatis declaratur vocibus manifestis.

Multis rationibus somnium Nabuchodonosoris obseruabile fuisse.

Somnium vidit Nabuchodonosor, & conterritus est spiritus eius, & somnium eius fugit ab eo. In illo somnio ratio multiplex est, pertinens ad sapientiam verbi dei, promissiones aduentus sui confirmare volētis, & consolari omnes, qui expectabant eundem aduentum suum, maximeq; illos, qui tunc temporis tenebantur captiui sub eodem rege, qui somnium vidit. Primum est, considerare sacramentū euidem somnij. Deinde quod non ipse Daniel, vel alius quis sanctus propheta domini, qui dignus esset vitione dei, sed homo sine deo Nabuchodonosor somnium vidit huiusmodi, homo iniustus & pessimus, sicut tres pueri missi ab eodem in caminum ignis ardentis, in oratione sua testantur. Et tradidisti nos (inquunt) domine deus in manibus inimicorum nostrorum iniquorum, & pessimorum, praearicatorumq; & regi iniusto & pessimo vltra omnem terram. Deinde & illud considerandum, quod non ante inuentus est Daniel, qui somnium reuelaret, & interpretationem eius aperiret, donec egressa esset sententia, vt sapientes interficerentur, quia non poterant regi indicare somnium & coniecturam eius, nec ante reuelatum esse ipsi Danieli, nisi prius ingressus ipse rogaret regem, vt tempus daret sibi ad indicendam solutionem. Tandem & illud in laudem domini, nostrae admirationi non debet abesse, quod per hanc occasionem captiuos suos sic honorauit, vt Nabuchodonosor suus ipsorum captiuator caderet in faciem suam, & adoraret Danielem hominem mortalem, quamuis mirabilem mirabilis dei prophetam.

Quid somnium Nabuchodonosor significarit.

Sacramentum somnij iam non tantummodo legendo didicimus, verum etiam videndo agnouimus. Nos enim sumus in diebus nati & renati, quibus deus caeli suscitauit regnum quod in aeternum non dissipabitur, & regnum eius populo alteri non tradetur, per quod comminui & consumsi manifestum est regnum aureum, quod tunc erat Babylonis, regnum Moedorum & Persarum, quod successit argenteum, regnum aereum, quod deinde fuit Macedonum, regnum Romanorum, quod quondam erat ferreum, iam autem ex magna parte coepit esse lutecum. Videmus sic factum esse, & fieri, secundum quod ille vidit quia de monte abscissus est lapis sine manibus, & comminuit testam, & ferrum, & aes, & argentum, & aurum. Et lapis, qui percussit, & adhuc vltimo iudicio percussurus est regna haec, ita vt nullus locus inueniat ei. factus est mons magnus, & impleuit vniuersam terram, quia palam factum est vniuersae terrae, quod verbum caro factum est, id est, homo factus de virgine, absq; manibus complexentium, rex regum est, & dominus dominātium. Sacramentum istud tunc per Danielem, & socios eius reuelatum, magnam & opportunam consolationem praebuit humilitati captiuorum, in sua captiuitate spem quam habebant de promissione dei suspirantium. Quantum enim putas, illos tunc habuisse moestitiam, & cordis lassitudinem, quam suspiriosam? cum viderent tardare regnum dei, & interea regna mundi, caputq; regnorum, regnum Babylonis, quasi sub sole matutino paratis relidere in solijs, & subillire in turribus & in equis: Opportune ergo tale somnium, tantum continens mysterium, moerentium fatigationi subuenit, vt sciret iam tunc in patientia sua possidere animas suas, non aspiciendo praesentia, sed prospiciendo futura, statumq; malorum instantium consolando, per spem futurorum bonorum.

Quare Nabuchodonosor, & non alius quispiam, hoc somnium viderit.

Quod

Ibidem.

Hierusalē.

Babylon.

Psal. 136.

Psal. 88.

Exodi. 7.

Danie. 1.

Ezechiel
difficilior,
dulcior
Daniel.

Ter Nabu-
chodono-
sor percus-
sus.

Danie. 5.

Apoca. 11.

Danie. 2.
Somnium
Nabuchodono-
sor.

Danie. 5.

Romanorū
imperium.

Nabuchodonosor somnium cur solus viderit.

Quod non ipse Daniel, aut alius quis deo dignius, sed Nabuchodonosor tale tantumq; somnium vidit, homo iniustus & pessimus, recte miremur propter indignitatem eius, si non ipse fuisset conterritus somnio, & somnium eius fugisset ab eo. Nunc autem, quonia conterritus est spiritus eius, & somnium fugit ab eo, non miramur, scientes iustitiam ordinem, quia sicut reuera nulla participatio luci ad tenebras, nulla est conuentio Christi ad Belial, sic nulla est pars anime impie cum verbo dei, nulla communio stulto & iniquo cum consilio dei. Est autem, & erat in illo tali somno verbum verum, & consilium dei profundum. Quomodo ergo anima stulti & impii, anima discissa, & nulla saltem diuini nominis religione composita, continere posset rem tanti sacramenti, quam viderat? Non quisquam illud obijciat, quod Pharaon somnium vidit, & memoria retinuit, & dicat, quae ventura erant, ostendit deus Pharaoni, quia videlicet nec ille Pharaon tam impius erat, vt Nabuchodonosor. Nec somnium eius praesagium futurae famis vilo modo pertinuit ad somnium Nabuchodonosor, quod praesagium fuit aeterni regni dei. Igitur quodammodo vidit quidem somnium, sed mente (inquit) confusus, ignoro quid viderim, non illum verbo siue consilio dei putemus admissum, imò a visu, quod dignus non erat, sciamus eum iusta indignatione repulsum. Nam hoc ipsum quod dicit, & mente confusus, ignoro quid viderim, & quod idem dictum est, somnium fugit ab eo, satis innuit, quod taliter somnians, iram contra te prouocauerit, vt quomodo diceretur illi somnians. Tu quomodo quicquam de huiusmodi somniare praesumpstis? Etenim veraciter praesumptiuosa & superba cogitatio causa fuit eiusdem somni, sicut & ipse testatur Daniel. Tu (inquiens) rex cogitare coepisti in seratu tuo, quid esset futurum post haec. Quasi tam aliquid factum esset, in eo quod ipse factus erat rex, & quasi regno suo maius vel melius aliquid fieri non posset, cogitabat, quid esset futurum post haec. Respondit cogitationibus eius deus, ita vt ille merebatur, sci licet vt ne quidem intelligeret, nec ferre posset, sed tamen quippiam circa se actum esse reminisceretur attonitus atq; confusus.

Crudelitatem regis, benevolentiam & attentionem Danieli interpreti conciliasse.

CAPVT XIII.

Danic. 2.

Et ille quidem ad inueniendum & consequendum, quod sibi effugerat somnium, crudeliter audis, & auide crudelis extitit, dum in furore & ira magna praecipit, vt perirent omnes sapientes Babylonis, quia somnium non poterant iudicare sibi. Deus autem & verbum eius illa crudelitate eius, eo nesciente, misericorditer vtebatur. In quo in eo videlicet, vt reuerturus tam grande mysterium, prius omnes attentos faceret. Mytheria namq; verbi dei, margaritae sunt. Arioli vero & magi & malefici, & Chaldaei simul cum rege suo cuncti Babylonij porci erant, coram quibus margaritae eiusmodi mittendae non sunt. Sed Daniel, aut alius quis de socijs vel conceptijs eius, somnium illud vidisset, & interpretationem eius coram Babylonijs exposuisset in consolationem captiuorum, quoru in futuro dei regno penderet spes, nonne nimis vltroncas ante porcos margaritas proiecerunt? Et nimiru non solum illas conculcassent, verumeriam conuersi in eos sperare audentes, crudeliter elisissent. Bene igitur vna est dei sapientia curiositate nimia regis furiosi. Quia per instantem potentiam, per potentem eius instantiam, & iram magnam, egressa sententia sapientes interficiuntur, dum interim quaeritur Daniel & socij eius, vt pereant, dñ inter inducias ab eo postularas, cuncti sapientes sub gladio pendunt morituri, nisi saltem ille referendo somnium, communi periculo ferat praesidium. Per haec (inquam) cuncti a maiore vsque ad minimum, cum rege ipso attenti fiunt ad audiendum, parati ad suscipiendum desideratissimi & valde pociles ad intelligendum, beneuoli ad collaudandum. Ita demum dignum duxit verbum dei, semetipsum in medium proferri. Quia profecto tempus & causa talem tanti sacramenti margaritam non sineret conculcari.

Nabuchodonosor regem verbum dei ex ore Danielis ferre non potuisse, quin caderet in faciem.

CAP. XIII.

Quaeritur Daniel cum socijs.

Quis tandem non miretur, quod ille saeuus vt leo, seu quasi leuena rex Nabuchodonosor audita veritate somni cecidit in faciem suam, & Daniele adorauit? Nunquid hoc vera deuotione compunctus fecit? nunquid deum verum in homine, seruo eius, diligendo honorauit, aut honorando dilexit? repugnat valde quod sequitur. Quia fecit auream statuam mirae magnitudinis, & nolentes illam adorare tres pueros, Sydrach, Myfach, & Abdenago, mitti iussit in fornacem ignis ardentis. Et quis est (inquit) deus qui eripiat vos de manu mea? Ergo illud potius sentiendum est, quia sicut vbi vidit somni conterritus est spiritus eius, & mente est confusus. Ita vbi audiuit, & audiendo sensit fortitudinem praesentis verbi dei, ex ore hominis, ad quem reuera factum fuerat verbum domini, cuius in corde veraciter habitabat, cuius ex ore mirabiliter sonabat verbum domini, ferre non potuit, sedere aut stare non valuit, sed cecidit, & sic adorauit, sic confessus est, quomodo demones ipse incarnato & praesente cõtemuerit, & confessus sunt. Deus itaq; regis captiuatoris sui captiuus Daniel effectus est. At ille saeuus captiuator, stultus adorator

adorator tandem expugnandus erat, donec foenu comederet quasi bos. Nec enim parua fuit superbia dementis, vel dementia superbi, de qua, vbi sic conterritus est, & sic cecidit in faciem suam adorans Daniele, vt diceret. Vere deus vester, deus uestrorum est, & dominus uestrorum. Vbi eundem Daniele in sublime extulit, socijsq; eius constituit super opera Babylonis, confestim quid egerit, scriptura taliter annexit.

Nabuchodonosor adhuc tam superbum fuisse, vt statuam suam adorari iuberet.

CAPVT X.

Nabuchodonosor rexfecit statuam auream, altitudine cubitorum sexaginta, & latitudine ne cubitorum sex, & statuit eam in campo Duram prouinciae Babylonis. Itaq; Nabuchodonosor rex misit ad congregandos satrapas, magistratus, & iudices, duces, & tyrannos, & praefectos, omnesq; principes regionum, vt conuenerent ad dedicationem statuam, quam erexit Nabuchodonosor rex. Ecce qualiter adiuuat impleri veritatem dei, veramq; interpretationem somni sui malus seruus domini, ecce causam propter quam in somnio designata fuerat, per aureum caput statuam, dicente interprete. Huius statuam caput ex auro optimo erat, & tu rex caput aureum es. Grande caput idololatriae reuera factus est Nabuchodonosor, talem statuam faciendo, & multitudinem populorum ac principum ad dedicationem eius inuitando, clamante valenter pracone. Vobis dicitur populis, tribus & linguis, in hora qua audieritis sonitum tubae, & fistulae, & cytharae, sambuce, psalterij, & symphoniae, & vniversi generis musicorum, cadentes adorare statuam auream, quam constituit Nabuchodonosor rex. Si quis autem non prostratus adorauerit, eadem hora mittetur in fornacem ignis ardentis. Nulla vsquam scriptura meminit quenquam ante illum tantum habuisse fundandae idololatriae studium, tam horribile, ne dicam pretiosum conlasse, vel vidisse simulachrum, tam crudele pro cultu idoli propulsiuē edictum. Recte ergo calix aureus Babylon dicitur per prophetam inebrians omnem terram, recte nihilominus vniversitas impiorum idololatriae studentium scribitur vel demonstratur. Habens poculum aureum in manu sua, plenum abominationum & immunditiae fornicationis eius, & in fronte eius scriptum mysterium, Babylon magna mater fornicationum & abominationum terrae. Calicem siue poculum Babylonis, dulcem intelligimus deceptionem eiusmodi vel similem illi, quam tunc propinabat re illius nomine & rex Babylonis. Vbi ad alliciendos populos adhibuit sonitum tubae, fistulae, & cytharae, sambuce, psalterij, & symphoniae omnis generis musicorum, vt festiua sonorum suauitate inebriati omnes populi & tribus & linguae, caderent adorando statuam auream hominis corruptibilis, quod vere cadere est.

Apoca. 2.

Quare scriptura, calicem aureum Babylonicum inuetrici tribuerit. CAP. XVI.

Aulam puto idoneam apparere, cur vel ipse Nabuchodonosor caput aureum dictus sit, vel in manu Babylonis esse aureus calix, quia videlicet capitale in infantia idololatriae subleuauit ille faciendo statuam auream tam magnam, tamq; operosam, tantis impensis stultissimo labore, vsq; ad statum perducendo, cuius suluo aspectu cum musica (vt iam dictu est) dulcedine, sic inebriari vel dementari poterant animae mortalium cupidae, sicut quis inebriatur pleno calice. Iam nunc illud dicere res ipsa admonet, cur regnum Moedorum atq; Persarum illi regno succedes per argentum in pectore, & brachijs statuam, quem Nabuchodonosor somnians, cur regnum Graecorum per aes ventris & scemorum, cur regnum Romanorum per tibias ferreas, & pedes partim ferreos, partim fictiles signatum sit, vel significari debuerit. Iam quidem ante nos dictum, vel visitatum est regnum Moedorum atq; Persarum, idcirco per argentum signatum esse, quia tanto vilis extitit regno Babylonicum, quanto auro vilis aestimatur argentum, quod ex historijs comprobare haud difficile est. Regnum autem Graecorum per aes metallum idcirco signatum esse aiunt, quia es & duru & valde sonorum est, & Graeci fortes, & maxime fuerunt eloquentes. Veruntamen licet sensus iste verus & bonus sit, nostri ratio propositi causas ad huc alias suggerit, quia videlicet delectabile est, proprias pro posse reddere vel inuenire causas, quibus regna illa lapidem illum contra se prouocauerint, qui abscisus de monte sine manibus, statuam percussit, & contriuit atq; comminuit. Verbum namq; dei, cuius victoriam celebrare praesentis est intentio opusculi, & lapis erat tunc antequam carosieret, & nunc est postquam caro factum est, & per ipsum & cum ipso in nouissimo ita comminuenda sunt, vt quasi in fauillam redigatur, & quasi fauilla, quae vento arrepta est, nullus locus eorum inueniatur.

Aureum caput Nabuchodonosor cur dictus.

Argentum Moedorum Persarumq; regnum.

Metallum Graecorum regnum.

Quas ob causas regnum Babylonicum per aurum, & regnum Persarum atq; Moedorum signatum sit per argentum.

CAP. XVII.

Libet igitur intueri, quia sicut regnum Babylonicum sine Nabuchodonosor rex, auro suo lapidem illum prouocauit, scilicet verbum dei, filium dei, quem & confessum illu esse recte miramur dicentem. Et species quarti similis filio dei, ita & regni Moedorum superbia videlicet superbi

Danic. 3.

Hester. 3.

superbissimus Aman, argento suo lapidem eundem contra se concitavit. Dixit enim regi Asuero. Si tibi placet, decerne, ut pereat gens Iudæorum, & decem milia talentorum appendam arcarijs gazæ tuæ. Dixitque rex ad eum, Argentum quod polliceris tuum sit, de populo age quod tibi placet. Nimirum non parvæ considerationis est aut esse debet, argentum quod appennum siue oblatum fuit ob Iudaicæ gentis vniuersale exterminium, contra propositum dei, contra verbum promissionis, quod non esset vnde impletur, si diaboli voluntatem, qui insaniebat in Aman, consecutus fuisset effectus. Sanè quod dixit Daniel ad Nabuchodonosor. Tu es ergo caput aureum, & post hæc confurget regnum illud minus te, libenter sic accipimus, ut subintelligamus ad nequitiam, vel malitiam opus. Quia videlicet regnum illud contra verbum promissionis minus egit, quam regnum Babylonis. Quod & si tanto præcellit regnum illud super regnum Perlarum & Mædorum, quanto aurum super argento. Nunquid id ipsum regnum Perlarum & Mædorum tanto copiosius fuit regno Græcorum & regno Romanorum, quanto ære & ferro pretiosius est argentum? Itaque propter quam causam Nabuchodonosor siue regnum eius per aurum, propter eandem regnum Mædorum & Perlarum rectè intelligitur per argentum. Quia videlicet hic auro, illic argento armatus nicebatur diaboli præpedire, ne ad impletur promissionis verbum.

Quam ob causam regnum Græcorum per æs significatum fuerit. CAP. XVIII.

Mac. 7. Eandem ob causam, per æris metallum in eadem statua, rectè accipimus signatum esse regnum Græcorum. Quid enim regnum illud egit? quid fecit illis draco diabolus, & diaboli fætelis Antiochus: fartaginibus suis & ollis æneis crudeliter vltus est. Septem namque fratris cum matre apprehensis iussit fartagines & ollas æneas succendi, & singulis eorum cure capitis cum capillis abstracta, manuum ac pedum lumentibus præcis, adhuc sperantes in fartagine torrere. Taliter impius ære suo contra deum vltus est, agente per eum diabolo, ut verbu promissionis, & testamentum dei de cordibus eorum aboleret, quibus data, vel ad quoru patres promissio facta est. Scripsit enim Antiochus omni regno suo agitante diabolo, ut esset omnis populus vnus. Erant autem Iudæi, imò & omnis Syria sub regno eius. Quid igitur per hoc spiritus diaboli intendebat, nisi ut transfretibus Iudæis in idem cum cæteris, qui sub regno eius erant populis, periret promissio, cum promissionis iam nulquam esset expectatio. Quod quia facere noluerunt quidam per pauci, inter cætera mala quæ illis intulit, hoc summum fuit, quod septem fratris iam dictis & matri illoru fartagines & ollas æneas succentas crudeliter admovit. Num parua hæc est causa, ut regnum illud per ventrem æneum & quæ statua scemora intelligi debeat. Præterea in scemoribus æneis cum crudelitate intelligi turpitudinem, quia videlicet dum illa agerentur, templum luxuria & comestationibus erat plenum, & scortantium cum meretricibus, sacratisq; ædibus mulieres vitro se ingerebant, introferetes ea quæ non licebant.

Quare regnum Romanorum per tibias ferreas, pedes partim ferreos, partim fictiles significatum fuerit. CAP. XIX.

Daniel. 2. DE regno Romanoru, cur per tibias ferreas, & pedes partim ferreos, partim fictiles significatum fuerit, causa manifesta redditur, dicendo. Quomodo ferrum comminuit, & edomat omnia, sic regnum quartum comminuet & conteret omnia. Veruntamen quod pedum quedam pars ferrea, quedam fictilis visa est, quæstione adhuc indiget ut planius fiat quamuis interpres idem serè exponat, dicendo sic ibidem. Porro, quia vidisti pedum & digitorum partem testeam, & partem ferream, regnum diuisum erit, quod de plantario ferri oriretur. Secundum quod vidisti ferru mixtum testæ ex luto, & digitos pedum ex parte ferreos, & ex parte fictiles, ex parte regnum erit solidum, & ex parte contritum, quod autem vidisti ferru mixtum testæ ex luto, commiscebuntur quidem humano semine, sed non adhærebunt sibi, sicut ferrum non potest misceri testæ. Certum tempus, quo hæc euenisse cognoscantur, nullo modo aliter melius inuenire possumus, quam sequendo literam prophetæcam, qua continud subiungitur. In diebus autem regnorum illorum suscitauit deus cæli regnum, quod in æternum non dissipabitur, & regnum eius populo alteri non tradetur. Tempus ergo quo regnum æternum suscitauit deus, secundum quod de monte abscissus est lapis sine manibus, & comminuit testæ, & ferrum, & æs, & argentum, & aurum, tempus (inquam) quo sine opere coniugali de virgine conceptus & natus est deus & homo Iesus Christus. Respiciamus, qualiter tunc se habuerit regnum Romanum, quod sine dubio significatum est per ferrum, nam quod dicit. In diebus autem regnorum illorum, idem est ac si dicat, cum regna hæc sibi ordine successerint, suscitabit deus cæli regnum, quod in æternum non dissipabitur.

Quid mixtura ferri & testæ significet.

CAP. XX.

Igitur in pedibus statuæ per infociabilia signa rerum ferri & testæ, licet arbitrari, significatū fuisse id quod acciderat Romanis, quando Christus natus est de virgine. Quid enim acciderat? Hoc

rat? Hoc nimirum, quod per maximas ciuiles discordias Romana potentia in regnum & monarchiam deuenerat. Quis illas non audiuit discordias: quis ignorat illa ciuilia bella? Desatigatus est mundus, & adhuc defatigatur, scholasticis lætantibus, historiographis denarrantibus, pueris quoque retractantibus, Romanoru serè omnium, maximeque Pompeij & C. Cæsaris discordias immites, discordias impacabiles. Itemque Antonij & Octauiani Augusti pugnas ciuiles, per quas & inter quas idem Octauianus Augustus Romanorum monarcha effectus est, in cuius diebus lapis in monte sine manibus abscissus est, quo regnante Christus de virgine natus est, cuius & successoris eius Tyberij Cæsaris temporibus æternum regnum dei, per passionem & resurrectionem eiusdem Iesu Christi suscitatum est. Per ferrum (inquam) & per testam in pedibus statuæ, discordias illas, & bella ciuilia libenter accipimus signata fuisse, & hoc esse quod scriptum est. Quia vidisti pedum & digitorum partem testeam, & partem ferream, regnum diuisum erit, quod tamen de plantario ferri orietur, id est, ex nimia fortitudine, suboriente inuidia fier, ut regnum diuidatur. Et hoc ipsum repetitur, dicendo. Quia autem vidisti ferrum mixtum testæ ex luto, commiscebuntur quidem humano semine, sed non adhærebunt sibi, sicut ferrum non potest misceri testæ. Cum magna admiratione hoc accipiendum est, quia non solummodo concines, verum etiam consanguinei fuerint, ita ut Pompeius C. Cæsaris gener, & Octavianus Antonij sororius existeret, & tamen non magis poterunt per concordiam coherere sibi, quam potest ferrum testæ misceri. Et tamdiu dissenserunt, donec pars infirmior victa decessit. Ibi pars partem vnus eiusdemque Romanæ virtutis ita velociter & fortiter superauit, ut pars quæ victa est luteæ testæ, pars autem quæ vicit ferro possit comparari. Vna acies patitur bellis, gerit altera, ait author insignis describens illa ciuilia bella. Item, ad illum qui superior erat, id est, ad C. Cæsarem iam dictum refert, Bellantem geminis tenuit te Gallia Iustis. Pars quota terrarum facilis si prælia pauca Gesseris euentu, tibi Roma subegerit orbem, & ita factū est. Summa horum quæ dicta sunt, ista est. Per discrepantiam testæ & ferri, quarti, id est, Romani regni ciuiles discordias rectè posse intelligi. Nunc ad ordinem redeamus.

Quare exclamauerit Nabuchodonosor. Ecce ego video quatuor viros solutos, & species quarti similis filio dei.

CAP. XXI.

Capitulum magnæ admirationis in aureo capite, quod erat Nabuchodonosor, contra statuum aurea, quam exerax Nabuchodonosor, istud est, quod exclamatur. Nonne (inquit) viros milium in medium ignis compeditos? Et respondentibus optimatibus suis atque dicentibus. Verè rex. Ecce ego video (inquit) viros quatuor solutos, & ambulantes in medio ignis, & nihil in eis corruptionis est, & species quarti similis est filio dei. Hoc magnæ inelamationis dictum, totus orbis audiuit de ore hominis regis gentilis & impij. Et quis dignè sufficit admirari, vbi nam viderat ille filium dei, ut similitudinem eius recognoscere posset in medio ignis? Dixit enim. Et species quarti similis est filio dei. Sic loqui solet, qui qualibet speciem aliquando visam, alicubi consideratam, & mente retentam, memoria signatam, alio tempore, siue loco alio, in persona qualibet recognoscunt. Iste (inquunt) similis est illi, quem vidi. Istud est simile illi, quod ibi vel ibi consideravi. Quam similis est iuuenis iste consobrino meo: ait quidam, in tuens iuniorum Tobiam. Viderat enim patrem, & in filio similem, ut accidere assolet, animaduerteat speciem. Iste autem, vbi viderat filium dei, ut speciem eius, recognoscere posset in illo, qui descenderat cum Azaria & socijs eius in fornacem, vel in medium ignis? Nunquã viderat filium dei, sed nec vnquã legendo vel audiendo didicerat, quis, vel qualis esset filius dei. Nonne ergo mente nõ sua locutus est? Nonne in magno excessu taliter effatus est? Verè in magno excessu, in magno stupore. Non leuis stupor extitit, quæ quasi leuiter scriptura enunciauit, dicendo, vbi supra. Tunc rex Nabuchodonosor obstupuit, & surrexit prope.

Quare appellatio filij dei, ab inimico & persecutore primũ surpari debuerit.

CAPVT XXII.

Speciosa victoriæ pars, & insignis præconium verbi dei, filij dei, quod illum manifesta confessione prius confessus est inimicus, quam amicus, persecutor quam executor, & iniustus quam iustus, Gentilis quam Iudæus. Quis enim saltem ex omnibus prophetis tam aperte nomen istud expressit, filium Dei? Habemus passim in scripturis prophetis verbum dei, & hoc verbum dei filius est, sed mundus eum non cognouit, ita ut nec apud Iudæos, quibus creditū est verbum dei, tutum esset prædicare hoc nomen, quod est filius dei. In mundo erat, & mundus per ipsum factus est, & mundus eum non cognouit, nec solum eum non cognouit, verum etiam annunciatione de eo, nec saltem Iudæus ferre poruit, vnde & oportebat prophetas claudere, ligare, & signare testimonia eius in scripturis. Quia (sicut iam dictum est) non possent portare saltem cultores dei, nec paterentur audire vllam esse dei generationem, vllum esse filium dei. Per hunc Iudæus ex principibus suis, quem Iudæus aut Gentilis arguere non posset, cuius opprimere os non auderet mundus, hoc nomen primitus audiuit filium dei. At ipse tantus G prædicator

prædicator fore etiam tunc dormiuit & somniauit, quando nomen istud prædicauit. Non enim putemus, eum nunc tantummodo dormisse, quando illam, de qua iam supra dictum est, magnam statua somniauit, somniumque perdidit, ignorans quid viderit. Imò tota vita eius somnus fuit, quicquid boni de deo pronunciauit, quicquid benedixit & laudauit, somnium fuit. Quia sicut illud de statua somnium perdidit, ita quicquid laudis deo declamauit, totum de corde eius ve lociter euauit. Denique qui post interpretationem somnii vel statuæ, quam viderat, Daniele adorauit. Verè (inquit) deus vester, deus eorum est, & dominus regum. Ipse postmodum statuam dedicàs auream, seruos eiusdem dei misit in fornacem ignis. Et quis est (inquit) deus, qui eripiat vos de manu mea? Item, qui dixit. Benedictus deus eorum, Sydrach videlicet, Misach, & Abdenago &c. Ipse postmodum contra dei decretum, quod viderat vel audierat, superbe respondens. Nonne (inquit) hæc est Babylon magna, quam ego ædificauit in domum regni, in robore fortitudinis meæ, & in gloria decoris mei. statim propter superbiam quasi bos efficit meruit.

Confessionem & laudem Nabuchodonosoris, propter superbiam, & tumidam vanitatem reprobam fuisse.

CAP. XXIIII.

IAm nunc, ut constat magis ac magis, merito declamationes illas probari, perpende, quia non fuit speciosa laus in ore illius peccatoris, tota namque respersa est fermento tumidæ vanitatis. Quomodo enim laudauit, cum scripsit. Nabuchodonosor rex omnibus populis, gentibus, & linguis, quæ habitant in vniuersa terra. pax (inquit) vobis multiplicetur, signa & mirabilia fecit apud me deus excelsus. Placuit ergo mihi prædicare signa eius? Quamvis in oculis suis habet, dum dicit. Signa apud me fecit deus excelsus? Et deinde. Placuit ergo mihi. Quid enim est, apud me fecit, & quia placuit mihi, nisi ob gratiam mei fecit, & feliciter contigit illi deo, quia placuit mihi? Verè sicut non dignatur deus excelsus laudem, nisi ex humili spiritu, ita iustum & dignum se fuit, ut reprobarer extollentiam sublimium oculorum illius, quia laudando laudabile in ipsa laude mentiebarur. Non enim apud eum signa fecerat deus excelsus, quia non erat amicus, sed fecerat contra eum, quoniam erat inimicus dei excelsi, & seruorum eius. Et quis vnquam iustorum regum siue patriarcharum, qui magnalia dei viderunt, referens dixit, aut dicere debuit, Signa apud me fecit deus? Nos quoque de sanctis illis loquentes, non dicimus, sed dicere debemus, apud illum vel illos, sed per illum & per illos, siue coram illis deus mirabilia fecit, utpote in terra Aegypti. Sicut igitur de rege omnium filiorum superbiæ deus excelsus dicit. Non parcam ei verbis potentibus, & ad deprecandum compositis, ita de isto superbiæ filio recte dicas, quia non pepercit, aut parcere debuit illi deus, id est, pro laude clamosa & magnificentia sublimi.

Quod sicut tribus pueris in camino adfuit filius dei, ita omnibus adfuturus, sit qui se confiteantur.

CAP. XXIII.

Illud quoque non prætereundum, quod etiam si non dixisset ille stupidus. Et species quarti similis est filio dei. nos qui nunc sumus, & in rebus temporaliter gestis, æterni regni mysteria contemplari studemus, scienter & vero sensu dicere possemus, & nunc dicimus, quia species quarti similis filio dei, id est, qui quartus apparuit in camino ignis, & seruos dei excelsi mirabiliter custodiuit, signum fuit, & in semetipso signauit, quod facturus erat, iamque facere ceperat filius dei, verbum dei. Quando enim de iuit agonizantibus seruis suis propter verbum dei. Hoc maxime futurum erat temporibus euangelij sui, ut publicis edictis & proscriptionibus, si dem sanctæ trinitatis impugnaret rex magnæ Babylonis diabolus. Et ita factum est paganis Romani imperij regibus diabolo famulatibus. Nonne cum pijs martyribus filius dei, & in flammis, & in cæteris agonibus semper presens fuit? Verbi gratia, Vbi martyr insignis Laurentius ignibus suppositus est pro fide filij dei, nunquid qui assatus fuit, & super craticulam & super ignem spiritum emisit, idcirco dicas, quia fuit absens, & ab ignibus eius longe absitit filius dei? Imò præsentior illi fuit & gloriosius in eo triumphauit, quam si excussisset carbores, & ignitam craticulam eius quasi ventum roris flantem fecisset. Transiit per ignem, & flamma illi non nocuit, & odor ignis in eo non fuit, quia fides læta non est, imò sicut aurum per ignem probata est, sic animaduertimus in illa fornace Babylonica, speciem quarti similem filio dei, quia sicut per speciem, quæ illic apparuit, custodiri fuerunt illi tres pueri, sic per inuisibilem præsentiam filij dei illæsa permansit in sanctis martyribus fides æternæ trinitatis, & Romanum imperium honoris atque dulcius, quam ille rex Babylonis, tandem consiteri meruit Christum filium dei.

Quare deus, non ut tres pueros, ita & templum defenderit, ne conflagraret.

CAP. XXV.

Non poterat hic deus excelsus templum suum, quod erat Hierosolymis, illis custodire à flammis incendij Babylonij, qui tres pueros taliter custodiuit in camino ignis, ut nihil potestatis haberet in corporibus eorum, & capilli capitis eorum non essent adusti, & saraballa eorum

eorum non essent immutata, & odor ignis non transiret per eos? Planè poterat, sed erudiendus erat mundus, ut sciret, quod deus excelsus non pulchris lapidibus, aureis ve parietibus templi manufacti delectatur, sed fidei claritate & mundis cordibus, & ille est ei optabilis locus. Nam quia & tabernaculum Moses cum autoritate dei, & templum Salomon tanto opere, auro & geminis extruxit, atque perornauit, existimare poterant homines cupidi, de deo male sentientes, quod esset eorum similis, & de religione iustitiæ nihil curantes, putarent se satis honorare deum muneribus aureis, suamque cupiditatem corroboraret, quasi exemplum dei. Hanc suspitionem dignè se remouere curauit opere, perficiendo illud, quod ad Salomonem dixit, cum ille perfecisset edificium domus domini. Si autem, inquit, auersione auerfi fueritis vos & filij vestri, non sequentes me, nec custodientes mandata mea, auerfa Israël de superficie terræ, quam dedi eis, & templi, quod sanctificauit nomini meo, proieciam à conspectu meo. Salomon, inquit Stephanus protomartyr, edificauit illi domum, sed excelsus non in manufactis habitat, sicut per prophetam dicit. Cælum mihi sedes est, terra autem scabellum pedum meorum. Quam domum ædificabitis mihi, dicit dominus, aut quis locus requiescentis meæ? Nonne manus mea fecit hæc omnia? Dignè igitur se fecit, quod templum vel aurum templi manufacti, pro tempore & re multum neglexit, non men aut suum, & promissionis verbum, in quo vita est, glorificare & dilatare nunquam desijt.

Tories victum Nabuchodonosor, nunquam tamen fuisse ex animo humiliatum.

CAP. XXVI.

IAm semel & secundo commonitus fuerat Nabuchodonosor rex, ut ab altitudine sua detumesceret, ac de semetipso mortalis homo humilia sentiret. & prior tantummodo admonitio terribilis, sequens autem terribilior atque læuor extitit. Nam in prima tantummodo terribis fuit, in secunda verò damnum quoque de suis accepit, quia viros illos fortissimos de exercitu suo, qui ad eius imperium seruos dei excelsi miserant in fornacem, interfecit flamma ignis. Iusta ergo super ipsum post hæc peruenit sententia præeunte visione, cuius interpretatio sententiam ipsam prænuntiabat, nihilominus perseuerante cordis eius indomabili superbia. Nam vt sciamus, quanta in corde eius arrogancia, quanta in oculis fuerit extollentia, signanter ita dictum est. Post finem mensium duodecim, subauditur, ex quo de arbore succidenda somnium viderat, & interpretationem eius audierat, in aula Babylonis deambulabat, responditque rex, & ait. Nonne hæc est Babylon magna, quam ego ædificauit in domum regni, in robore fortitudinis meæ, & in gloria decoris mei? Cui, vel contra quid respondisse dicitur, nisi contra id quod audierat. Hæc est interpretatio altissimi, quæ peruenit super dominum meum regem. Efficient te ab hominibus, & cum feris erit habitatio tua, & sicut vt bos comedet? Claret itaque maxima in loco illo culpa superbiæ, quia considerando magnitudinem Babylonis, roburque fortitudinis suæ, & amplitudinem (vt putabat) gloriæ, impossibile iudicauerat, quod audierat ex diuina autoritate, facti uisusque posse infestum præterire verbum domini, secundum interpretationem somnii, quam venire aliquid super se aduersi, tantum regem magnæ Babylonis. Igitur vbi statim subiungitur, Cum adhuc sermo esset in ore regis, vox de cælo ruit, Tibi dicitur rex Nabuchodonosor, Regnum tuum transijt à te, &c. manifestè prædicatur sicut iusta omnipotentia, ita & omnipotentis iustitia, quia sanctus & iustus neminem pœnaliter humiliat, nisi illum, qui se pertinaciter exaltat.

Nabuchodonosor tanquam bouem fœnum comedisse.

CAP. XXVII.

Tandem norandum, quod idem Nabuchodonosor, sicut in culpa, ita & in pœna similis factus est captiuatori generis humani diabolo. Nam de illo dixerat dominus ad beatum Iob. Ecce Behemoth, quem feci tecum, fœnum quasi bos comedit. Cum ergo ex hominibus abiectus Nabuchodonosor, fœnum vt bos comedit, manifestè datur intelligi, quod in pœna sua similis diabolo extitit, quia quod fecit ille spiritualiter, hoc fecit iste corporaliter. quod ille indefinenter, hoc iste septennio, quo videlicet numero vniuersitas significari solet. Ille namque fœnum comedit, id est, carnales sibi incorporat homines. De qualibus scriptum est, Omnis caro fœnum est, & omnis gloria eius quasi flos agri. Verè fœnum est populus, exiccatum est fœnum & cæcidit flos. Solum eiusmodi fœnum comedit quasi bos, quia præter viriditatem carnis nihil est in eis, quibus præualuit ille Behemoth. Et quid amplius est in his, qui dentes illius offendunt, nisi illud quod sequitur? Verbum autem domini manet in æternum. Igitur quam iustum, tam pulchrum est iudicium in eo, quod ille dudum rex præpotens, quasi bos comedit fœnum, tanquam diceret ei vox, quæ de cælo ruit super eum, Tibi dicitur Nabuchodonosor rex, tu verbum domini, quod manet in æternum, exterminare voluisti, succedendo Hierusalem, & templi domini, quod solidum erat in quo inuocabatur nomen domini, sed neque tu, neque Behemoth pater tuus, vel quicumque sunt ex parte eius efficere poteritis, vt in vacuis prætereat verbi promissionis, quantumcumque assigatis, aut deuoretis fœnum, vel florem fœni, id est, carnales homines, vel carnalium hominum gloriam, quorum aliqui idcirco permittuntur vobis, cum sint ex Abraham traducti, quia sunt quidem filij carnis, sed non filij promissionis, syndec nec merentur in semine computari.

G ij Quo

Quo sensu Verum fuerit, quod Nabuchodonosor dixit, Nonne hæc est Babylon, quam edificauit.

CAP. XXVIII.

PVeras ne verum dixit glorlando, Nonne hæc est Babylon quam ego edificauit? Babylonem namq; (vt Pompeius Trogius refert) Semiramis condidit, murumq; vrbico latere circumdedit, arena, pice, & bitumine interstrataq; materia. Nunquid ergo verum dixit, tanto iunior Semiramide vxore Nini, in quo regnum Assyriorum cepit? Veruntamen sacra præpolar autoritas, quod ante Semiramidem Babylon extitit, & causa quoq; nominis eius antiquissima, sacris est edita literis. Chus, inquit, filius Cham, genuit Nemroth, ipse cepit esse potens in terra. Fuit autem principium regni eius Babylon, de terra illa egressus est Assur & edificauit Ninium. Causa nominis, quod est Babylon, extitit illa, quod ibi deus linguam confudit eorum qui edificabant, & cessauerunt edificare ciuitatem. Nam idcirco vocatum est, inquit, nomen eius Babel, quia sibi confusum est labium vniuersæ terræ. Ergo vir gloriosus, de quo lium quolibet illud sapientia dictum est. Nubes & ventus non sequentes, vir gloriosus & promissa non cõplens, vir inquam gloriosus, id est, vanus, vento vanitatis plenus atque distentus, quia forsassis Babylonem propriis opibus atque impensis auxerat, rem suam siue opus suum non parui aestimans, aut aestimari volens, magno ore declamauit, responsum cordis alti & erecti ceruicis. Nonne hæc est Babylon, quam ego edificauit? ne diceret, quam ego prouexi siue ampliaui. & quid tum o vir gloriose, si tu Babylonem à fundamentis edificasset, nunquid vel sic verbū quod audieras, scilicet interpretationem omnij, facere irrita potuisses? Iuste igitur, quia tam iustus quam omnipotens sermo dei est, super te tentatis vox ruit, etiam si aliquo modo consilium sancti prophetæ secutus fueras, dicens. Peccata tua elemosynis redime, & iniquitates tuas misericordijs pauperum, forsitan ignoscet delictis tuis.

Nabuchodonosor non mentem tantum, verum & formam amisisse, cum scenum vt bos comederet.

CAP. XXIX.

TAndem de isto dicendum, quia solet queri, vtrum mentem solum & non etiam formam amisserit. Et quidem ipse dicente. Ego Nabuchodonosor oculos meos ad cælum læuauit, & sensus meus redditus est mihi. Sic maiores nostri asserunt, quia quando dicit, sensus sibi reditum, ostendit non formam se amisisse, sed mentem. Sed adhuc illud occurrit & repugnare videtur, quod idem postmodum repetens dicit. In ipso tempore sensus meus reuersus est ad me, & ad honoris regni mei decoremq; perueni, & figura mea reuersa est ad me, & optimates mei & magistratus mei requisierunt me. Et inter cætera cum dicit ibidem. Et figura mea reuersa est ad me, profecto datur intelligi, quod de figura siue status humani reuertitudine non nihil amisserit, & quod etiam si manuum vel pedum effigies digitorumq; discretio siue discreta numerositas permanens, nihilominus ramen quadrupes incederet, præsertim cum ita dictum vel expressum sit, scenum quasi bos comedes. Et scenum vt bos comedit, qui videlicet bos quadrupes nullis vtriusq; manibus, quippe cui manus natura non creauit, sed pronus humi scenum dente demetit, & os per terram trahendo comedit. Sed & illud quod dictum est in sententia. Cum bestijs atq; feris erit habitatio tua, figuram eius demutatam fuisse (vt iam dictum est) nonnulla ex parte probat, præsertim quia dixit, Et figura mea reuersa est ad me. Et quia bestia siue fera non facile sociarentur illi sine aliqua sui similitudine. Veruntamen quomodocumq; figura eius se habuerit, Hoc in laudem omnipotentis verbi dei admirandum est, quia regem tam potentem tanta mutatione demutauit, quanta quempiam hominū fuisse demutatū, sacra nusquam scriptura meminit, excepta vxore Loth, quæ respiciens post se, versa est in statuam salis.

SEXTI LIBRI FINIS.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS DE

VICTORIA VERBI DEI,

LIBER SEPTIMVS.

Balthasar regem iam tum, cum manus hominis in pariete scribens appareret, a verbo dei victum fuisse.

CAP. I.

Balthasar regem iam tum, cum manus hominis in pariete scribens appareret, a verbo dei victum fuisse. Ostendit effectum verbi dei victoriosum, quo hominem regem, hominem superbum, regem elatum fortiter detecit, potenter humiliavit, ipsum quoq; regnum debellare superuenit, præmissis sicut vel presentia suæ admirabili signo, rege Balthasar celebrante conuiuio, iamq; temulento cum optimatibus suis, cum vxoribus & concubinis suis, dum in sacris vasculis templi domini biberet vinum, & laudarent deos suos argenteos, & aureos, & æreos, ferreos, ligneosq; & lapideos, in eadem hora apparuerunt

Balthasar conuiuio celebrat.

apparuerunt digiti quasi manus hominis scribentis contra candelabrum, in superficie parietis aulae regiae, & rex aspicebat articulos manus scribentis. Tunc regis facies commutata est, & cogitationes eius perturbabant eum, & compages renum eius soluebantur, & genua eius ad inuicem collidebantur. Scriptura illa signum fuit verbi dei iamiam confurgentis, iamiam irruentis ad debellandam superbiam regni tyrannici, regni Assyriorum atq; Chaldæorū, quod à temporibus Nini & cõiugis eius Semiramidis per annos ferme mille trecentos iugo aspero presserat colla populorum. Rex ille fortissimi imperij paruula verbi eiusdem signa, pauculos apices iudicij eius, veros iudices, cum nondum intelligere aut quifqua legere posset, terre non potuit, videre non sustinuit, sed facie commutata, mente perturbata, libidinoli renes eius inter vxores sedentis soluebantur, genua libidinosi inter concubinas bibentis ad inuicem collidebantur. & ita palam factum est, quàm esset infirmus, qui videbatur fortis & imperiosus.

Danielem non perturbatum, sed confidenter aspexisse, legisse, & interpretatum fuisse.

CAP. II.

AT ille, ad quem, & propter quæ, vel propter cuius similes veniebat & decertabat deus, dei verbum, non expalluit, non perturbatus est, sed aduocatus ad legendum, postulatus ad interpretandum, assistit familiariter, sidenter intruitus est, legit scienter, sapienter interpretatus est, Mane, Tere, Phares, Mane, numerauit deus regnum tuum & compleuit illud. Tere, apenlum est in statera, & inuentum est minus habens. Phares, diuisum est regnum tuum, & datum est Mædis & Perlis. Quam breues voculae, quantam longitudinem, quantam latitudinem, quantam altitudinem demonstrauerunt animæ hominis habentis dilectionem verbi dei, cuius arcanum consilium sublimè atq; profundum continebatur tribus vocibus illis, sex syllabis, quatuordecim literis illis. Per hoc quod scriptum fuerat, mane, quod interpretatur numerus, vidit in latitudine cordis angustam diurnitatem regni Assyrii siue Babylonij, quia non casu accidisse, sed iusto iudicio dei, vt gentes tam multas iugo suo premere posset annis (vt iam dictum est) mille trecentis. Legamus diligenter scripturam hanc, & sequamur interpretationem diuinam, quia contra candelabrum scripta est. Hoc ipsum quod contra candelabrum scripta esse narrat, suggerat nobis, vt candelabro appropinquemus, quatenus clare intueamur. Candelabrum nostrum Christus. Lumen nostrum verbum dei est. Lucerna (inquit Palmista) pedibus meis verbum tuum, & lu. se. me. Vt igitur breuis scripturæ breuem interpretationem copiosius consequamur, verbi dei, quod in sanctis scripturis habemus, documenta sequamur.

Quid sibi velit primum verbum, Mane, id est, numerauit. CAP. III.

Mane, inquit, numerauit deus regnum tuum, & compleuit illud. Quando vel quomodo numerauit deus, quando vel quomodo compleuit deus regnū illud? Nimirum antequam conderetur Ninus, priusquam edificaretur Babylon, antequam naceretur Ninus, priusquam fieret Assur siue Nemroth filius Chus, cuius regni principium fuit Babylon, numerauit deus regnum illud. Sicut omnia in numero & pondere & mensura posuit, sic & illud regnum numerauit. Quomodo ergo numerauit? Profecto sciuit causas gentiū, propter quas permitteret super eas eleuari baculum impiorum, virgam siue iugum dominantium, scilicet regnum iam dictum, vt cederet populos in indignatione, subiceret in furorē, gentes persequeretur crudeliter. Causas inquam sciuit, & secundum causarum quātitatem numerauit atq; mensus est tempora siue annos eiusdem regni, vt tantum vel tam diu persequeretur, subiceret, atq; cæderet. Venerat baculus ille siue virga illa impiorum dominantium vsq; ad filios, quorum iniquitates & peccata visitari oportebat, quia dereliquerant legem domini, quia non ambulauerant in iudicijs domini. Iam ergo tempus erat, iam euoluti fuerant anni, numero quæ præfixerat, & oportebat fieri, quod per Palmistam prædictum fuerat, Quia non relinquet dominus virgam peccatorum super sortem iustorum, vt non extendant iusti ad iniquitatem manus suas. Igitur compleuit illud, inquit, id est, præfixus est transactus annorum numerus, & ecce sicut alia scriptura dicit. Computret iugum à facie olei, id est, cessabit potentia, quæ diu superbiuit, superueniente misericordia dei.

Quid velit secundum verbum, Tere, id est, appensum. CAP. IIII.

Tere, appensum est in statera, & inuentum est minus habens. Ordo rectus, ordo legitimus, vt postquam seruiuit ille malus seruus, de seruitio vel seruitij retributione iudicetur. Postquam completum est regnum, illud recipiat quod meretur. Iudicium namq; est inter deum & regna, siue reges regnorum. Ipse qui ordinauit regna, iudicat illa. De qua quæstione putas sit iudicium? puta dicere iudicem deum. Ego vos excitavi, ego vobis potestatem dedi, vt peccaretis mihi populos cæderetis, seruitium vestrum impleuistis, sed minus est in factis vestris quam in proposito meo. In meo namq; proposito bona est intentio, sed hæc defuit in facto vestro. Ergo inuentum est, inquit, regnum tuum minus habens, quia vos omnes reges Assyriorum bonam quam

G iij quam

quam ego habui non habuistis intentionem, sed tantum expleuistis superbiam vestram & crudelitatem. Ego iratus sum parui, vos addidistis in malum. Multum itaque deest in pondere, quia deest totum quod esset laudabile, scilicet omnis intentio iustitiae, voluntas corrigendi, intentio corrigendi, referendi vita, sancienti gentibus iura legitima. Sed & in hoc inuentum est longe minus habens, quod regnum, siue reges regni illius, non eum qui dederat illis potentiam glorificauerunt deum altissimum, aut gratias egerunt. imo veritatem commutauerunt in mendacium, & aduersus deum eleuari sunt, & deos suos illaudabiles laudauerunt. Eleuatum est, inquit Daniel, cor Nabuchodonosor, & spiritus illius obfirmatus est ad superbiam. Tu quoque filius eius Balthasar non humiliasti cor tuum, cum scires haec omnia quae super eum uenerunt, sed aduersus dominum dominatorem caeli eleuatus es, & uasa domus eius allata sunt coram te, & tu & optimates tui, & uxores tuae, & concubinae tuae uinum bibistis in eis, deosque vestros argenteos, & aureos, aereos, ferreos, ligneosque, & lapideos, qui non uident, neque audiunt, neque sentiunt, laudastis. Porro deum, qui habet flatum tuum in manu sua, & omnes uias tuas, non glorificasti. Igitur quia inuentum est tanto minus habens, iustum iudicium scribentis, iusta est sententia dicitis.

Quid uelit tertium Verbum, Phares, id est diuisum.

CAP. V.

Phares, diuisum est regnum tuum, & datum est Medis & Persis. Eum in quo ante finitum est regnum illud diurnum Assyriorum, Pompeius Trogus Sardanapalium memorat, uirum, muliere corruptiorem. eum autem qui facta coniuratione, bellum Sardanapalio inferens mortuo successit, & ad Medos imperium transfudit, scribit Arbaetum uisae praefectum Medorum. Miro modo reges postremi, ille uidelicet Sardanapalus, in quo finitum est regnum Assyriorum, Et iste Balthasar, in quo diuisum est regnum Chaldaeorum, sicut compares in superbia, ita consimiles luere in contumelia. Ille namque uir (ut iam dictum est) muliere corruptior, inter scortorum greges purpuras colo nebat, & cum muliebri habitu, dum mollitia corporis & oculorum lasciuia omnes foeminas anteiret, pensa inter uirgines patebatur. qua ob causam facta coniuratione a suis ad mortem est adactus. Iste inter uxoribus & concubinarum turbas nocturnum producens conuiuium, crapulatus & ebrius eadem nocte est interfectus. Iosephus uidem ita narrat. Non post multum tempus, & Balthasar captus est, & ipsa ciuitas. Hic autem (sicut scriptum est) eadem nocte interfectus est Balthasar rex Chaldaeus, & Darius Medis successit in regnum. Dum praemisit narratione de scriptura & interpretatione eius subiungit. Non post multum tempus capus est, uidetur dicere, quod non interfectus sit eadem nocte. Quod si historice contrariae sunt (in multis namque discrepat multitudo scriptorum secularium) huic sine dubio magis est credendum, qui praesens interfuit, qui scripturam legit & interpretatus est, qui inde purpuram & torquem auream circa collum accepit, qui tertius in regno princeps praedicatus est, & cum tanto honore, cum tali principatu de regno ad regnum, de Chaldaeis uictis translatus est ad uictoriam Medorum atque Persarum. Fidelis interpres, notum & insignem portans ueritatis triumphum. Diuisum est, inquit, regnum tuum, subauditur, contra te, quia facta coniuratione ab his, quibus imperare debueras, circumdatus es obliuione, moriturus hac nocte in crapula & ebrietate. Et datum est Medis & Persis, iuxta praedicationem eius, qui ante te laudans & magnificentiam uentem in sempiternum, uix, inquit, eius iustae, & gradientes in superbia potest humiliare, dominaturque in regno hominum, & cuiuscunque uoluerit, dat illud.

Quod scriptum est dictum tunc est contra unum regnum Babylonis, de omnibus regnis mundi debere intelligi.

CAP. VI.

Actius quam adhuc dictum sit, patet scriptura haec. Mane, Tetel, Phares. Similiter namque de caeteris regnis sentiendum, de regno Persarum & Medorum, de regno Macedonum siue Graecorum, de regno Romanorum, uidelicet quod singula eorum iam deus dinumerasset, & singula suis temporibus completurus esset, quod singula deberet appendere in statera, iudiciumque diuisionis dare, pro eo quod ea minus habere inueniret. Verum etiam adhuc parui est considerare in partibus, quod de toto si praedicitur, plus habet admirationis, & commodi, terroris amplius. Regna illa partes sunt uel fuerunt, totum autem est omne seculum, uniuersitas creaturarum, earum dumtaxat, quae rationales sunt, scilicet angelorum & hominum, de quibus domini creatoris est & erit iudicium. Igitur ad summum recurrentes, proponamus mundum, & mundi principem diabolum, cuius typum gessit Assur, & in Medis atque Persis Aman superbissimus, in Graecis Antiochus, & in Romanis Nero, malorum imperatorum imperator pessimus, & in nouissimis diebus reuelabitur nominatus Antichristus. In isto mundi principe, & in toto mundo cōtemplemur dinumerationem dei, appensionem in statera dei, diuisionem iudicij dei, secundum scripturam hanc. Mane, Tetel, Phares.

Quid significet, Mane contra principem huius mundi.

CAP. VII.

Mane, numerauit deus regnum, quod dicit esse tuum, o princeps mundi, rex tenebrarum, tyrane peccati & mortis. numerauit, inquit, dierum senario, & cōpleuit illud die septimo. Sex

Sex namque diebus omnia fecit, lucem, siue lucis & tenebrarum discretionem, firmamentum, quas ab aquis diuidens, aridam, id est, terram, & aquarum congregationes, quas appellauit maria certis militibus coercita, solem, lunam & stellas, uolucres, & omnia natantia, homines & iumenta, & caetera quae mouentur in terra. Ista sex dierum opera die septimo compleuit, ipsamque diem septimum benedixit & sanctificauit. Tu in istis regnare contendis, tu ista regnum tuum esse dicis, tu ista omnia tua, uel tibi tradita esse mectiris.

Quid significet Tetel, contra eundem principem mundi. CAP. VIII.

Tetel, appensum est in statera, & inuentum est minus habens. Statera uera, statera iusta, uerbum dei est, uerbum deus, dei sapientia, in qua regnum tuum appenditur, dum de te iudicium agitur, quod omnes audiuius, dicente ipso, cuius in manu statera est, imo qui ipsa statera est. Nunc iudicium est mundi, nunc princeps huius mundi eijcietur foras. Quomodo inuentum est minus habens: uidelicet quia tu ad diem septimum, quo compleuit deus omne opus suum, non peruenisti. tu ad sabbatum, id est, requiem benedictionis & sanctificationis peruenire noluisti. idcirco ueraciter iuxta sanctam & mysticam Apocalypsim, numerus tuus est sexcenti sexaginta sex. Inter angelos superbiendo laborasti, in decipiendo hominem circuire terram & perambulare coepisti, in Antichristo fatigaberis, ita labor tuus augmenta capis, sicut isti in decuplum multiplicantur senarii, sex, sexaginta, sexcenti. Deus autem (ut iam dictum est) in septimo requieuit. Appensum igitur regnum tuum profecto inuentum & inueniendum est minus habens, quia non peruenit ad creatoris requiem, vacuum & uanum circa creaturam continuans laborem.

Quid significet Phares, contra eundem, & quid Persae & Medii, quibus diuisum regnum eius datum sit. CAP. IX.

Phares, diuisum est regnum tuum, & datum est sanctis altissimi, quorum typum tunc in Esaiæ excidio dumtaxat Babylonis gesserunt Persae & Medii, praesertim cum Cyrus rex illorum prophetica uoce Christus quoque sit appellatus domini. Haec (inquit Esaias) dicit dominus Christo meo Cyro, cuius apprehendi dexteram, ut subijciam ante faciem eius gentes, & dorsa terrarum uertam. Causam dictionis huiusmodi taliter praemisit. Qui dico Cyro, pastor meus es, & Esaiæ omnem uoluntatem meam complebis. qui dico, Hierusalem aedificaberis, & templum fundaberis. Futurum namque erat, ut Cyrus licentiam & facultatem daret reaedificandi Hierusalem, & templum domini. Diuisum, inquam, est regnum tuum, in diuisio permanente regno sanctorum, sicut numerus senarius, qui tuus numerus est, solubilis est & secabilis. numerus autem septenarius, qui numerus est dei, quia die septimo requieuit, insolubilis & insecabilis est. Ita regnum tuum solubile est, & sine dubio solutum est, & tu ipse uidentibus cunctis praecipitandus es, regnum autem dei, & sanctorum eius manet in aeternum. Praeterit enim figura huius mundi, & tu de principatu mundi, de potestate tenebrarum harum pertransibis, in tartarus rudentibus inferni detraheris, eorum quibus regnum tuum dandum est, quibus referuatae sunt illae, quas in caelo perdidisti, mansiones. Hic uisus est Daniel purpura indutus, auream circa collum torquem de damnato rege referens. Sicut auctoritas uerbi dei purpura & torquem auream tristi & damnato rege extorsit, & huic sancto interpreti suo transposuit, sicut omne decus caeli, omne seruitium creaturam, quod tibi arrogasti, a te extortum, dabitur sanctis dei hominibus.

Hanc manum apparentem, signasse manum dei, de qua Dauid: Firmetur manus tua, & exaltetur dextera tua. CAP. X.

Tandem quomodo taliter apparuerunt digiti, quasi manus hominis scribentis, & quomodo manu dextera solet scribi recordemur. Imo deum recordatum esse arbitremur, quod uocinerat Dauid, gratulans, & gratias agens, quod audire meruisset cum iuramento domini uerbo promissionis. Firmetur manus tua, & exaltetur dextera tua. Manum illam domini, dexteram illam domini, quam summo desiderio, clamore cordis maximo firmari optauerat & exaltari, signabat manus quae apparuit uisibilis. Fiebat iam in parte, quod faciendum erat in toto per manum domini, per dexteram omnipotentis dei, quae non est alia, siue aliud, nisi uerbum dei, filius dei. Quid enim fiebat in illa particulari Babyloniam, nisi quod faciendum erat in uniuersitate imperium per promissam & iuratum uerbi dei gratiam? Et quid illud erat, nisi quod continuo sequitur. Iustitia (inquit) & iudicium praeparatio sedis tuae. Misericordia & ueritas praecedent faciem tuam, beatus populus qui scit sublationem, domine in lumine uultus tui ambulabunt, & caetera. Iam (inquam) fiebat hoc in parte illa, quia uidelicet manus domini in suo proposito manens, firmiter exaltabatur. Iamque aderam iustitia & iudicium, in praeparatione sedis eius. Iustitia in eo, quod populum suum ciuitate & templo orbati captiuitate traderat. Iudicium in eo, quod regnum captiuitatis eorum numeratum, & in statera appensum diuidebat, Moedisque & Persis dabat. Hec agendo sedes eius praeparabat, & misericordia & ueritas praecedebat faciem eius.

G iij Misericor

Danie. 1.

Sardanapalium.

Iosephus.

Danie. 1.

Danie. 4.

Danie. 5.

Assur diaboli typus.

Danie. 5.

Danie. 5.

Iohan. 11.

1. Petr. 5.

Esaiæ 44.

Psal. 83.

Manus domini.

Gene. 49. Misericordia, vt cito captiuitas illa solueretur. Veritas, vt sceptrum de Iuda, & dux de scemore eius nō auferretur, donec omnino vsq; ad perfectū sedes illa prepararetur, donec promissio adimpleretur, donec Christus nasceretur. Beatus populus qui scit istam iubilationē. Beatus Daniel, qui illam legens scripturam, in lumine vultus sui domine ambulans, & certam egebat in interpretationem, & fidam tenebat in pectore suo manus domini consolationem.

De quatuor bestijs, quas Daniel viderat, & quare deus antiquus dierum appelletur.

CAPVT XI.

Daniel. 7. **N**on exigit huius nostri ratio propositi, cunctis vel singulis immorari reuelationū sacramentis, ex quibus ille beatus consolatus iocundabatur in medio tribulationis, in afflictione captiuitatis. Vnum est, quod intractum mens præterire non patitur, dulcissimum sacramentum pulcherrimæ visionis, quam viderat, priusquam decidisset bestialis ferocitas Babylonis, priusquam apparuissent digiti, siue manus hominis scribentis in superficie parietis caulam siue sententiam mox venturi super illam iudicii dei. Siquidem anno primo Baithabæ regis Babylonis, videbam (inquit) in visione mea nocte, & ecce quatuor venti cœli pugnabant in mari magno, & quatuor bestie grandes ascendebant de mari diuersæ inter se, & . Delectat hic aliquantisper immorari, quia pulchrum est considerare ferocitatem tyrannicam regnorum seculi in bestijs ferocissimis. & contra dignitatem, mansuetudinem, & pietatem regni dei, in habitu antiqui dierum, super thronum sedentis, & in processu filij hominis venientis in nubibus cœli, & vsq; ad antiquum dierū peruenientis, & in conspectu eius oblati, qui & dedit ei potestatem, & honorem, & regnum, & omnes populi, tribus, & lingue ipsi seruiunt. Potestas (inquit Daniel) eius potestas æterna, quæ non auferetur, & regnum eius, quod nō corrumpetur. Primum libet quærere, cur deus, vel qua intentione sic nominetur antiquus dierum, quod nusquam inuenimus ante hunc delectabilem generosæ prophetiæ locum. Sensum quidem in omnibus scripturis sanctis habemus, quod iste deus pater æterni verbi, deus sit antiquus, vt ipse deus in creatus, neq; initium habens, neq; finem habiturus. Quod & ipsum de verbo eius deo, fideliter sentimus. Veruntamen (vt iam dictum est) nomen hoc antiquus dierum, hic primitus inuenimus positum. Causam ergo non ociose quærimus.

Quatuor regna, non ex deo regnasse.

CAP. XII.

Daniel. 7. **R**espice nunc facies bestiarum, de mari ascendentium, quarum propter sæuitiam dicte se disse iudicium. Hæ (inquit) bestie magnæ quatuor, quatuor regna confluent de terra. Osee 8. Porro ipse, cuius iudicium est, dicit. Regnauerunt, & non ex me, principes extiterunt, & nō cognoui. Verè non in ipso regnauerunt, imò regna, quæ dicta sunt, nō tam regna, quam quædam maxima & publica latrocinia fuerunt. Primum istorum, quod fuit regnum Assyriorum atque Chaldæorum, quale habuit initium, ante Ninum regem Assyriorum, & si fuerunt reges antiquiores, qui bella gererent, nequaquam tamen imperium sibi, sed populis suis gloriam quærebant, contentiq; victoria, imperio abstinebant. Ille primus omnium veterem, & quasi habitum gentilibus morem, noua imperij cupiditate mutauit, & quæsitæ dominationis magnitudinem, continua possessione firmavit. Verè ergo regnauerunt (inquit) & non ex me. & quid attinet ad eos, in mundo regnare, regnante illo, qui solus regnare debet, mundi creator? Vt igitur cognoscamus, & abhorrescamus nimiam in genere humano præsumptionis iniuriam, conuenienter hic antiquum dierū nominauit eum, cui regnando factum esse constat iniuriam. Ipse namq; qui fecit, idem debuit disponere mundū, nec principari quisquam debuisset, nisi secundum eius arbitrium. Si inordinatio est & irreuerentia, coram cano capite non confugeret, quantæ inordinacionis, quantæ irreuerentiæ est, regnum tam cani capitis, tam antiqui dierum, a rpto nomine regio, lecerasse. Siquidem inter homines iuuenes ac senes, facilis est ætatum comparatio. Dierum autem illius antiqui, & dierum hominum, qui nomen eius regum rapuerunt, nulla omnino est, aut esse potest comparatio. Quis enim dicere aut cogitare potest, quanto diurnitas siue antiquitas increari prolixior sit temporibus, annis, siue diebus hominum hesternorum, qui quasi heri creati fuere vel nati? Quando illarū antiquissima bestiarum de mari ascendit, quando regnū Assyriorum de terra consurrexerit, iam tunc iste antiquus dierum cū Abraham loquebatur, & iam antiquus erat, vt nunc est.

Summam verum omnium & regnum ad deum pertinere, sed quatuor bestias quantum quæq; potuit, ad se rapuisse.

CAP. XIII.

Solus Christus rex est. **L**oquebatur, & maturam, suocq; cano capiti dignā tractabat sententiam, quod nulli alij rerum omnium summam, regniq; sui contradere monarchiam, nisi filio suo, verbo suo, vt per quem omnia facta sunt, regerentur omnia per ipsum. Hoc erat sapientis antiqui decretum, hoc erat immutabile antiquitatis infinitæ consilium. At illæ bestiolæ recentes, & nuper natæ, quæ nascendo nihil intulerunt in hunc mundum, contra decretū hoc salire, contra consiliū hoc resulta-

resultare præsumperunt, & tantum senem non reueritæ, quas vel quantulas potuerunt, regni eius, mundi huius diripuerunt partes, homines, regnum super homines inuadentes, cum ante oculos illius sapientis domini, non magis homo hominē natura posset præcedere, vel præcellere, q; mus murem. Fuerunt quidē apud hominem illæ bestie grandes, prima quasi læna, alia similis vrsio, alia quasi pardus, & quarta multū terribilis. Veruntamen in consideratione maiestatis illius antiqui, vix mures mererentur dici, vix cruce, locustæ, bruchos, & rubigini mererentur assimilari, quia nullius sunt momenti. Bestias illas interficere, & corpora eorū dare perditioni, siue tradere ad comburendū igni, multo facilius fuit, & est verbo dei, q; ipsi bestijs, stare contra erucam, vel saltum locustæ consequi, nisi quia peccata gentiū merebantur, vt permittente deo, lacerarentur à bestijs. Quis enim alius bestias illas tandē interfecit, nisi verbū dei? Omnipotens sermo tuus domine, ait quidā sapiens, exiliens de cœlo à regalibus sedibus, durus debellator, in mediam exterminij terram profliuit gladius acutus, insimulatum imperium tuum portans, & stans in terra repleuit omnia morte, & vsq; ad cœlum attingebat, stans in terra.

Solius verbi dei verum esse imperium, humana omnia simulata. CAP. XIII.

Sine dubio qui in terra Aegypti tantam fecit plagam (cuius ille verbis istis meminit) ipse idē omnipotens sermo tuus domine in istis bestialibus regnis, & omnia quæ voluit, & hæc maxime fecit, vt Nabuchodonosor fieret quasi bos, vt Aman appederetur in patibulo. vt Antiochus sine manu conderetur, vt Nero, quia vixerat turpiter, moreretur turpius. De isto omnipotente sermone domini, nequaquam nunc præterire libet, quod inter cætera dictum est, insimulatum imperium tuū portans. Et quid est insimulatum imperium, nisi imperium non simulatum? Et quid est non simulatum imperium, nisi imperium verum? Quod cum dicitur, vel intelligitur, nonne e contra hominum imperia simulata esse perhibentur? Verè simulata & non vera, imperia bestiarum, imperia hominum bestialium, qui ad tempus occidendi vt bestie potestatem habuerunt, ad vitam autem nec sibi, nec alijs prodesse potuerunt. Iste omnipotens sermo insimulatum porat imperium, verum tenet regnum, & imperium & imperium sine fine permanet in secula seculorum. Et iam quidem tale imperium portabat, sed nondum apparuerat, apparuit factus illius hominis. & quod habebat in forma dei insimulatum imperium, accepit in forma serui secundum pulcherrimum spectaculum tantæ illius visionis. Et ecce in nubibus cœli quasi filius hominis veniebat, & vsq; ad antiquum dierū peruenit, & in conspectu eius obulerunt eum, & dedit ei potestatem, & honorem, & regnum, & omnes populi tribus & lingue ipsi seruiunt. Potestas eius potestas æterna quæ non auferetur, & regnum eius quod non corrumpetur. Nunc ad ordinem reuertamur.

Regnum Mædorum & Persarum quartum caput draconis fuisse.

CAPVT XV.

Tertio draconis capite superato, quartum sese protinus erexit, dum ellio regno Babylico, regnoque Persarum & Mædorum subleuato, protinus idem diabolus cepit vt contra propositum dei, contra verbum promissionis, exterminari cupiens populum cuius de carne impleri oportebat, quod deus patribus promissit, quod promissum iuramento firmavit. In isto capite facies erat vrsi, & tres dentium ordines in ore eius, quæ intelliguntur tria regna vrsi imperij, regnum Babyloniorum, regnum Mædorum, & regnū Persarum, quæ in vnum redacta sunt regnū siue imperium. Et quidem reges illius imperij propositio suo nō inclementes fuere populo dei, sed per eos qui sub regibus fuere principes, maximèq; per Aman, sicut historia libri Hester memorat, hoc agere voluit diabolus, vt populus ille omnino exterminaretur. Hoc in antedicta visione Danielis in eo præsignatum est, quod cum dixisset, & ecce bestia alia similis vrsio in parte stetit, & tres ordines erant in ore eius, & in dentibus eius, protinus subiunxit, Et dicebant ei, Surge, comede carnes plurimas.

Satrapas Mædorum & Persarum Danieli foueam, in quam ipsi inciderent, fodisse.

CAPVT XVI.

Suggestum namq; sicut regibus, primū Dario, vt perderet Daniele, deinde Assuero, qui & Artaxerxes dictus est, secundus huius nominis rex, vt deleteret vnuerfam Iudæorū gentē, inuidentes satrapæ Danieli, quod esset vnus ex tribus principibus constitutis à Dario, vt satrapæ illis redderet rationē, & quod Daniel superaret omnes principes & satrapas, quia spiritus Danieli, dei amplior erat in eo, quodq; rex cogitaret constituere eum super omne regnum, ad hoc perduxerunt regē, communicato consilio cū principibus regni & magistratibus, senatoribusq; & iudicibus, quatenus decretū imperatorij exiret & edictū, vt omnis qui petisset aliquā petitionē à quocunq; deo & homine vsq; ad dies triginta, nisi à rege, mitteretur in lacū leonū. Certissime autem futurum sciebant, vt Daniel sciens constitutam legem nihilominus peteret à deo suo, oraret

Sapient. 13.

Hominum imperia simulata.

Daniel. 7.

Quartū draconis regnum.

Daniel. 7.

oraret & adoraret deum suum, atq; hoc modo incidere in iudicium illius magnæ, fortissimæ, & (vt putabant) prouidæ legis atq; inuitabilis decreti. Et ita factum est, verumtamen non in quantum volebant. Ingressus namq; Daniel domû suam fenestris apertis in cœnaculo suo, contra Hierusalẽ tribus temporibus in die flebat genua sua & adorabat, confitebaturq; coram deo suo, sicut & antefacere cõsueuerat, videlicet tenax propositi sancti, secundũ illã sententiam Dauidicam. Vespere & mane & meridie narrabo & annuntiabo, & exaudiet vocẽ meam. Nec verò illud ignorabat, quid esset, vel q̄ verum esset. Foderunt ante faciem meam foueam, & inciderunt in eam. Hoc illi nesciebant, sed scire habebant, quòd deus Danielis ipse esset, qui deus trium puerorum sociorum eius, Sydrach, Mysach, & Abdenago, & quòd nõ minus posset pro Daniele leonibus imperare, quàm poruit illis flammis ignium mitigare.

De oratione Danielis contra Hierusalem, propter quam accusatus, & cum rex liberare non posset, in lacum leonum proiectus fuit. CAPVT XVII.

Ostulcat diaboli inuidiam, ð inuidiam draconis antiqui stultitiam, qui natum sibi quantum caput iniquitatis, scilicet potestatem Mœdici vel Persici regni, tam cito ad hanc partem leuabat, & intendebat, vt Daniel non inuocaret deum suũ, aut obliuisceretur verbum dei sui, quod mente gestabat. Nunquid mulier in vtero habens obliuisci potest doloris sui, & non clamare dũ cruciatur & parturit? Sic nimirũ beata anima prophetæ sanctissimi, quæ intra se conceptum gestabat verbũ bonum beatæ promissionis, tacere non poterat. Et occupata in expectatione salutis, principum in perditionem currentium leges non curabat, consilia nõ admittebat. Illuc vbi promissio iurata fuerat, animo intendebat in Hierusalem, mente præsens aderat, vnde corpore absens exulabat, vbi iuramentum accepit fidelis Dauid, vnde exire oportebat verbum vel effectum promissionis, quia de Sion exiit lex, aiebat spiritus propheticus, & verbum domini de Hierusalem. Propterea fenestris apertis in cœnaculo suo contra Hierusalem vir desideriorũ genua flebat, interdum lugens, & panẽ desiderabile non comedens, multiq; modis semetipsum affligens, vt totis viribus adhibitis, validam vsq; in cœli subleuaret orationem, indeq; opportunam sibi attraheret consolationem. Exploratus est, accusatus in iudicium venit, tanq̄ præuaricator magnæ legis, tanq̄ reus læsæ maiestatis. O verè beata anima, cum te nec rex ipse liberare posset, ponens cor vt te liberaret, & vsque ad occasum solis laborans, vt te erueret, tunc quidem tristitia habebas, sibi dolores vt parturientis. Mulier cum pari, tristitia habet, quia venit hora eius, ait ipsum verbum incarnatum, cuius in obsequium tu tam vehementer doluisti, quod verbum bene consciũ est doloris eiusmodi in animabus sanctis, præsertim quia ipsum in eis est, & dolorum causa illis est.

Danielem in martyrio Verbi dei, tribus pueris non fuisse inferiorem. CAPVT XVIII.

Ergo, martyr verbi dei, nihil minus à sanctis socijs tuis tribus pueris habuisti. Fortè ð vir desideriorum vbi vidisti. Ecce ego video viros quatuor solutos & ambulantes in medio ignis, & nihil in eis corruptionis est, & species quarti similis est filio dei. Vbi (inquam) hæc audisti, vbi tres socios triumphantes ad gloriam dei de fornace ignis procedentes aspexisti, & propter hoc laudes & benedictiones deo tuo declamatas audisti, fortè suspirasti, fortè ingemulisti, quòd tuæ felicitati tantum deesset, vt passionis eorũ, & gloriæ non meruisses consors vel participes fieri. Non fuisti neglectus, non fuisti filio dei, cuius species illic recognita est, vili aut contemptus. Nam ecce solus absq; socijs tuis, solus cum angelo eiusdem gratiæ saluus & incolumis inter ora leonum nocte integra perseuerasti. Deus tuus misit angelũ suum, & concludit ora leonum, & non nocuerunt tibi, quia coram eo iustitia inuenta est in te, sed & corã hominibus delictum non fecisti. Habeto igitur & tu titulos triumphi, tuæ fidei vexillo inscriptos, socijs tuis non inferior. Habeto titulos tuis meritis exactos, regiã voce declamatos. Pauescant (inquit) & tremiscant omnes in vniuerso imperio deũ Danielis. Ipse est enim deus viuus & æternus in secula, & regnum eius non dissipabitur, & potestas eius vsq; in æternum. ipse liberator & saluator, faciens signa & mirabilia in cœlo & in terra, quia liberauit Danielelem de lacu leonum.

Completo captiuitatis annorum numero, non prophetas tantum, verumetiam super adificatione Hierusalem letatos fuisse. CAP. XIX.

Interea completus erat numerus annorum, de quo factus est (inquit) sermo domini ad Hieremiam prophetam, vt complerentur desolationis Hierusalem septuaginta anni. Et posuit faciem meam ad dominum deum meum rogare & deprecari ieiunijs, lacco, & cinere, & cetera. Tunc & Zacharias, qui & in ordine duodecim prophetarũ vndecimus est, respondisse narrat angeli domini, & dixisse. Die exercitũ vsquequo non miseraberis Hierusalem, & vrbium Iudæ, quibus iratus es, iste septuagesimus annus est. Et respondit (inquit) dñs angelo, qui loquebat in me

verba bona, verba consolatoria. Mirum quomodo nõ solum homines filij captiuitatis, verum etiam angeli sancti, eius alterius seculi de reedificatione Hierusalem, quod iam instaret, oppido lætabantur. Danielelem consolabantur angeli summi, inter deum & Zachariam discurrabant angeli sancti, gaudentes, & apparati veluti magni apparatus & magnæ festiuitatis comministri. Et leuauit (inquit) oculos meos, & vidi, & ecce vir, & in manu eius suniculus mensurum, & dixi. Quo tu vadis? & dixit ad me. Vt mentiar Hierusalem & Iudæam, quanta sit latitudo eius, & quanta longitudo. Et ecce angelus, qui loquebatur in me, egrediebatur, & alius angelus egrediebatur in occursum eius, & dixit ad eum. Curre, & loquere ad puerum istum, dices. Absque muro habitabitur Hierusalem præ multitudine hominum & iumentorum in medio eius. Quid sibi vult angelorum tanta concursio, tam vehemens demandatio? In ædificatione terrenæ ciuitatis & templi, iam etiam opifices volunt videri, seseque certatim ingerunt angeli. Nunquid hoc tam magnum studium suum ciuitati ædificandæ adhibent propter ciuitatem ipsam? Non vtiq; propter ciuitatem ipsam, sed propter spem quondam in sinu Dauid repositam, & de illius ciuitatis gente, templiq; illius religione gratulantur nõ excidisse verbum domini, non defecisse verbum promissionis, mox reuersura virgine Israel in ciuitates suas, vbi saluatorem dominum generare debent.

Danielem non solum reedificationem templi, verumetiam omnium regnorũ futurorum euentus, reuelata fuisse. CAP. XX.

Nec verò solummodo reedificationem ciuitatis & templi, & inhabitationem multitudinis spaciolam, visiones diuinæ, & colloquutiones angelicæ pollicebantur, verumetiam gentium aduersantium labores & miseras in vindictam superuenturas præloquebantur. Clamauit angelus ad Zachariam. Hæc dicit dominus exercituum, Zelatus sum Hierusalem & Syon zelo magno, & ira magna ego irascor super gentes opulentas. Quas dicit gentes opulentas, gentes intelligimus regnorum sæpe dictorum, quæ Iudæam obtriuuerunt. Et quam ob causam irascatur super illas gentes ira magna, statim indicat. Quia iratus sum parum, ipsi vero addiderunt in malum. Et est sensus. Ego intendi visitare in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorum, quæ parua ira est. Ipsi autem iram suam & odium suum super addiderunt, intendendo vt eos penitus delereet, cum ego non gentis intermitionem intenderem, sed correctionem. Porro ad Danielelem sic angeli loquebantur, tales illi visiones ostendebantur, vt futura regnorum eorumdem secreta, quod valde mirum est, taliter illi publicarentur, qualiter nulli prophetarũ publicata siue prænuntiata fuisse vsquam appare ex dictis seu scriptis corũ. Nam & regnorũ status & regum, hinc felices aliquando euentus, hinc infelices quorundam interitus, ita per angelos didicet & conscripsit, vt de futuris historiam texisse non dubitetur, excepto quòd reges ipsos proprijs non expressit nominibus.

Domum dei, quam Cyrus adificandam decreuerat, à Dario Vincente ita verbo dei, tantum adificatam fuisse. CAPVT XXI.

Civitas tandem ille, nisi domini sermo erat, de quo dictũ est illi. Ab exitu sermonis vt ædificetur ciuitas: Qualis fuit ille exitus sermonis, aut vnde exiuit? Sulcavit dominus spiritum Cyri regis Perfarum, & traduxit vocem in vniuerso regno suo, etiam per scripturam, dicens. Hæc dicit Cyrus rex Perfarum. Omnia regna terrarum dedit mihi deus dominus cœli, & ipse præcepit mihi, vt ædificarem ei domum in Hierusalem, quæ est in Iudæa, & cætera. Iste sermo regis, sermo erat domini, qui sicut eundem Cyrum apud Elaiam Christum suum appellare curauit, ita & sermonem suum in ore eius ponere voluit. Verum postmodũ eodem Cyro decedente, vicinæ gentes siue hostes Iudæ & Benjamin audientes, quia filij captiuitatis edificarent ciuitatem, & templũ domino deo Israel, scripserunt accusationem aduersus Arraxerxi dicentes. Notum sit regi, quia Iudæi, qui ascenderunt à te ad nos, venerunt in Hierusalem ciuitatem rebellem & pessimam, quam ædificant extruentes muros eius, & parietes componentes. Sic inchoando, & accusando habitatores Iudæ & Hierusalem, hoc efferunt, vt mitteret rex & prohiberet ædificari ciuitatẽ. Tũc intermissum est opus domus domini in Hierusalẽ, & non fiebat vsque ad annum secundum regni Darij regis Perfarum. Prophetauerunt autẽ Aggeus propheta & Zacharias ad Iudæos, qui erant in Iudæa & Hierusalem. Et tunc surrexerunt Zorobabel filius Salathiel, & Iosue filius Iosedech, & cœperunt ædificare templum dei, & cum eis prophete dei, adiuuantes eos. Sciscitantibus aduersarijs, & dicentibus. Quis dedit vobis consiliũ, vt muros hos instauraretis, & domum hanc ædificaretis? Respondentes inter cætera dixerunt. Anno autem primo Cyri regis Babylonis, Cyrus rex proposuit ædificandum, vt domus dei ædificaretur. Miserunt itaq; epistolam ad regem Darium, tam dicti hostes Iudæorum, dicentes post cætera. Nunc ergo, si videtur regi bonũ, reconsteant in bibliotheca regis, quæ est in Babylone, vt rũnam à Cyro rege iustum fuerit, vt ædificaretur domus dei in Hierusalem, & volun-

Daniel. 6.

Psal. 74.

Orationi quo exaudiatur ne cessariũ.

1. Iohan. 15.

Zach. 4.

Zach. 1.

Ibidem.

Psal. 88.

1. Esdr. 1.

1. Esdr. 4.

1. Esdr. 5.

verba

& voluntatē regis super hac te mittat ad nos. Tunc Darius rex præcepit, & recensuerūt in bibliotheca librorum, qui erant repositi in Babylone, & inuentum est volumen vnum, talisq; scriptum erat in eo commentarius. Anno primo Cyri regis, Cyrus rex decreuit, vt domus dei, quæ est in Hierusalem, ædificaretur, &c. Quibus perceptis. Nunc ergo (inquit, Darius) qui estis trans flumē, procul recedite ab illis, & dimitte fieri templum dei à duce Iudæorum, & à senioribus eorum, ego Darius statui decretum, quod studiose impleri volo.

Tempus, quod ab exitu sermonis, usque ad completionem operis intercesserit, non modo coram deo breue, Verumetiam hominibus vtile fuisse.

CAPVT XXII.

Talis fuit exitus sermonis, vtiq; hominibus vel seruis dei prolixus & difficilis. Siquidem à Cyri regis imperio, cuius vt viuētis voluntas, ita & mortui scripta sermonis domini famulata est auctoritas, vsq; ad Neemiam, & vicesimum annum regis Artaxerxis mansit opus imperfectum, quo tempore regni Persarum centum & quindecim anni fuerant euoluti. Captiuitatis autem Hierusalem centesimus octogesimaquintus annus erat. Veruntamen captiuitatis eiusdem recte prædicantur vel numerantur dumtaxat anni septuaginta, quia videlicet tunc recte soluta esse dicitur, non quando consummatum est opus, quod intermissum fuerat, sed quando prima licentia data est, prædicante Cyro. Quis est in vobis de vniuerso populo dei coeli, sit deus illius cum ipso, Ascendat Hierusalem, quæ est in Iudæa, & ædificet domum dei Israel, ipse est deus, qui est in Hierusalem. Quando hæc dixit, simul protulit vasa domini, quæ tulit Nabuchodonosor de Hierusalem, & dedit his, quorum deus suscitauit spiritum, vt ascenderent ad ædificandū templū domini. Tunc verè soluta est captiuitas populi, quæ tunc ascendit, quicunq; relictis Babylonia delitij, ascendere voluit. Porro, quòd taliter exiuit sermoni ad reedificandam Hierusalem, & templū domini, moras fecerunt aduersarij. Apud ipsum sermonem domini nullius est momenti, quippe cuius ante oculos mille anni, tanquam dies hæsterna quæ præterijt, & custodia in nocte. i. vna de quatuor vigilijs noctis. Quanto magis paulo post, q̄ centum anni, quibus intermissum fuit opus domini, impeditibus aduersarijs, parui, imò nullius ante oculos eius, potuerunt esse momenti. Igitur ipsi quidē sermone vel proposito dñi mora illa pro nihilo fuit, quippe quæ pro nihilo habentur. corū (inquit) anni erunt, id est, in terra reputabuntur, subauditur ante oculos suos. Ipsi autem filijs captiuitatis, annos illos & moras intermissi operis nimis ægre ferentibus, & fideliter corā domino ingemiscētib; auctum est meritum fidei, creuit corona spei, multiplicata sunt præmia dilectionis, quia laborauerunt ipsi, vt nos in labores eorum introiremus, vnde & p̄s eorū studijs grates agere debemus, quia quod seminauerunt in lachrymis, nos in gaudio metemus.

Vnde Cyro homini gentili tanta circa deum celi, & circa captiuum eius populum benevolentia prouenerit.

CAP. XXIII.

Vnde puras illi Cyro homini gentili tanta circa deum celi, & circa captiuum eius populum benevolentia prouenit, vnde hoc, nisi quia scriptum & veraciter dictum est, cor regis in manu dei: Reuera quod effecit de corde eius omnipotēs sermo domini, id ipsum potuisset efficere de corde cuiusq; alterius regis, nō minus de corde Nabuchodonosor, ne populū captiuum duceret, qui fecit de corde huius, ne populū captiuum retineret. Delectat nunc videre modū ipsum, quo benevolentia cordis eius captare dignata est manus dñi, longè anteq̄ nasceret hic Cyrus, anteq̄ fierent patres patrū eius, memoriā eius in cōsilijs suis habere, & beneficia sua illi promittere dignatū est ipsum quod fiebat ad prophetas verbum domini. Scriptum quippe fuerat in Esaia. Hæc dicit dominus Christo meo Cyro, cuius apprehendi dexterā, vt subijciam ante faciem eius gentes, & dorsa regum vertam, & aperiā coram eo ianuas, & portæ nō claudantur. Ego ante te ibo, & gloriosos terræ humiliabo, & portas areas conteram, & ferros veteres confringam, & dabo tibi thesauros absconditos, & arcana secretorū, vt scias, quia ego dominus, qui voco nomen tuum sanctus Israel. Nunquid Cyrus talem ac tantam de semetipso prophetiam nō audierat? Nunquid dubiū esse potest de captiuis illis, quin istam scripturam domini, istas promissiones dei sui ad notitiā eius perferre properauerint, cum sperare possent vaticinium hoc magni sibi apud illum regem factū occasionem fore solarij? Accessit ipsa manus domini, in qua est cor regis, & hoc effecit, vt tali verbo, tantq; dei promisso non ingratus existeret, sed diceret vocem transducens in vniuerso regno suo, vocem etiam per scripturam, id est, vocem scriptā. Omnia regna terræ dedit mihi dominus deus celi, subauditur, qui mihi longè antequam nascerer ea daturum se promisit, & meum quoq; nomen vocauit, continuo subiunxit. Et ipse præcepit mihi, vt ædificarem ei domum in Hierusalem, quæ est in Iudæa, Ac si diceret, Ob hanc causam dedit mihi omnia regna, vt populū eius, penes quem scripta est illa de me prophetia, liberum dimittam ad ædificandam domum in Hierusalem, quæ est in Iudæa.

Iudæa. Siquidem deus idem vbi dixit. Qui voco nomen tuum, statim subiunxit, propter seruum meum Iacob, & Israel electum meum. Igitur ob hoc mihi omnia regna dedit, vt in populo ipsius gratiam rependam illi, reddendo illum libertati.

Cyrum ita regem factum, vt diuinam circa se prouidentiam agnoscere potuerit.

CAPVT XXIII.

Et reuera sensatus homo iam dictam legens vel audiens prophetiam, suamq; recolens infantiam animaduertere vel pendere poterat, q̄ non casu, sed per diuinā prouidentiam euenisset, vt ipse regnaret. Siquidem de hoc scribit Pompeius Trogus, q̄ natus infans de illo Astragis, per aui inuidiam datus est occidendus, somniū verentis quo præmonstrato, regnum infanulo futurū arioli auspicabantur. Is verò cui necandus infans traditus est, veritus ne infantis necati vltionem mater eius quandoq; in ipsum exigeret, pastori regij pecoris puerū exponendū tradidit, forè eodē tempore & ipsi pastori natus erat filius. Eius igitur vxor audita regij infantis expositione, puerū proferri sibiq; ostendi summis rogat precibus, cuius precibus fatigatus pastor, reuersus in sylvam, inuenit iuxta infantē caniculam paruulo vbera præbentem, & à feris alitibusq; defendentem. Motus & ipse misericordia, qua moram etiam canē viderat, puerum deserit ad stabula, eadem canē anxie prosequente. Quem vbi in manu mulier accepit, tantus vigor & dulcis quidam blanditijs infantis risus apparuit, vt pastore vtro rogaret, vt permitteret sibi puerū nutrire, permutata forte paruulorū, vt hic pro filio pastoris educaretur, ille pro nepote regis exponeretur. Puer deinde cū inter pastores esset, Cyri nomen accepit. Interiecto tempore cum adoleuisset, per Harpagum aut amicum didicit, quomodo paruulum illum occidi ausu iusserit, quomodo seruatus sit, Hortatur vt exercitiū paret, & pronam ad regnum viam ingrediatur, Mædorum translationem pollicetur, factumq; est vt Cyrus Mædorum & Persarum fieret rex. Si vera est eiusmodi historia, nimirū scierit dicere poterat. Omnia regna terræ dedit mihi dominus deus celi, præsertim præeunte prophetia eiusmodi, qua magnus & potens rex ab eodem domino deo præsignatus & ex nomine vocatus est.

An libertas captiuis à Cyro donata Iudæis, eidem ad æternam salutem assequendam prouenire potuerit.

CAP. XXV.

Putas ne talis gratie repensio sufficiens ad æternam salutem esse potuit eidem Cyro? Repensio nem gratiæ dicimus hanc esse, quia sciens siue animaduertens sibi regnum euenisse illo disponente deo, cuius templum fuerat in Hierusalem, non omnino ingratus exitit, sed & ipse (inquit) deus, qui est in Hierusalem, & editum proposuit in vniuerso regno suo, vt ascenderent filij captiuitatis, & templum & ciuitatem reedificandam haberent. Hanc ergo qualij beneficij vicissitudinem puras illi sufficientem fuisse ad æternam salutem? Nequaquam sufficientem, nec enim animaduerti potest, q̄ eandem, scilicet æternā salutē sperauerit vel quæserit. fuerit quidē alicuius momenti præ cæteris regibus, qui creatori per iustam dispositionem, regna illis danti omnino sunt, vel fuerunt ingrati. Veruntamen non valde magnum est, grates agere pro præsentibus beneficijs, dum negligenter aut sine cura caret æternis. Licet eum reputare cū eiusmodi, de quibus Psalmista dicit, Quia anima eius in vita ipsius benedictur, confitebitur tibi cū benefeceris ei. Deniq; cū dicit, Quia anima eius in vita ipsius benedictur, subaudiendū est, & illa benedictione contentus erit, de futuro non curans, dummodo in præsentī seculo dū uiuit anima eius, id est, sensualitas eius exaltetur siue prosperetur, quæ nimirum illa benedictio est, qua contentus fuit Esau. Non, inquam, valde magnū est, tūc deo confiteri, cū in hac parte deus benefecerit illi, nisi etiā confiteatur cū aliquid aduersi contigerit. Veri confitebuntur tunc instantius confitentur, quando aduersis fatigantur, Verbi gratia, vt Daniel & socij eius, qui tunc ad confitendum domino sese amplius extenderunt, quando captiuitatis aduersitatem subierunt. Tantum quippe studium sanctæ confessionis aggressi sunt, vt proponerent laudabilem & paucis imitabilem iugiter tenere ciborū ac potus parfimoniam, quatenus sobrietatis pulchritudo confessionem deo magis redderet acceptabilem.

Que vera confessio sit, & quid eidem Cyro de vera confessione defuerit.

CAPVT XXVI.

Sed nec illud facile concedendum est, q̄ illa gratulatio contentis deo, cum deus benefecerit ei, sit confessio. imò dicitur, vt est, adulatio. Quid enim est confessio, de qua Psalmista loquitur. Confessio & pulchritudo in conspectu eius, & de qua idem dicit. Introite portas eius in confessione, atria eius in hymnis, confitemini illi? Nimirum laus est integra, laus deuota, laus ordinata. Quo vel quali ordine, nisi vt homo in principio accuset seipsum, Deinde iustificet deum? Iustus namque in principio accusator est sui, qua accusatione præeunte dum deum iustificat, Verbi gratia, dicit. Fidelis dominus in omnibus verbis suis, & sanctus in omnibus operibus suis. Nimirum confessionem, id est, laudem perficit. Non longè exempla petantur, Daniel & ipse

Pompeius Trogus.

i. Esdr.

Gratiæ repensio.

Psal. 48.

Veri confitebuntur.

Cōfessio vera & falsa. Psalm. 95. Psalm. 99.

Prouer. 18. Psalm. 94.

Daniel. 9.

H ipse

ipse dierum illorum exul siue captiuus eo modo confiterur. Obsecro, inquit, domine deus magne & terribilis, custodiens pactum & misericordiam diligentibus te, & custodieribus mandata tua. Peccauimus, inique fecimus, impij egimus, & recessimus, & declinauimus à mandatis tuis & iudicijs. Nobis confusio faciei, regibus & principibus nostris & patribus nostris, qui peccauerunt. tibi autem domino deo nostro misericordia & propitiatio, & cetera. Iste legitimus est ordo confessionis, quemq; in principio accusare seipsum, deinde iustificare deum, & ab ipso quærere remissionem peccatorum. At illi homines seculi, quallum hic vnus extitit, nunquid ad eiusmodi confessionem descendere dignati sunt: imò dixerunt. Linguam nostram magnificabimus, labia nostra à nobis sunt, quos noster dominus est. Omnes superbi & circa animæ causam proflus indomiti, aut ipsi pro dijs haberi voluerunt, aut talibus seruire dijs, quorum nō est dare consilium de cura animarū, de solitudine gerenda pro peccato, quæ mors est animarū. Igitur tallium fortuita laudatio, non tam salubris confessio, q̄ sterilis dicenda est aduatiō.

Maiorem laudando dei occasionem esse, non modo in templi Hierosolymitani, Verum etiam totius generis humani reparatione, quam conseruatione.

CAPVT XXVII.

Proinde de ore illorum rapiat laudem laudator fidelis & diligens, dicatq; magis scienter, quam iste dixerit. ipse est deus qui est in Hierusalem. Cum pro multis, imò pro innumerabilibus quæ fecit mirabilibus, tum & pro causa ista dicamus. Ipse est deus qui est in Hierusalem, quia mirabile hoc egit, vt prædam quam læna tulerat, vrlus domum reportaret, id est, vt captiuos, quos Nabuchodonosor rex Babylonis de Hierusalem abduxerat, & vala domini, quæ asportauerat, phialas aureas & argenteas, cyphos aureos & argenteos, Et vala alia, vala aurea & argentea quinq; millia quadraginta, vniuersa hæc redderet hic Perfarum & Mæcedorum rex, & remitteret in Hierusalem. Nunquid minus gloriæ, minus virtutis dei per hoc factum illuxit, quam si custoditum fuisset coelitus templum, vt non spoliaretur siue incenderetur à Babylo- nijs: imò plus habet honoris, & plus experimenti ad cognoscendam potentiam atq; prouidentiam verbi dei. Sicut plus habet admirationis, mortuū restaurasse hominem, q̄ custodisse ne perimeretur, ita plus habet miraculi taliter reparasse statū gentis & loci, q̄ defendisse vt nō destrueretur. Sic nimirum de vniuersa constat electione generis humani, de omnibus sanctis siue electis præfatis atq; prædestinatis ad conformitatem imaginis filij dei, quia maiore gloria dei, gloriose triumpho verbi dei nunc suscitatur à morte animæ & corporis, & redeunt in illū coelestem Hierusalem, ciuitatem dei viuētis. q̄ si nunquam captiuū inde fuissent adducti, si nunquam fuissent mortui, si nunquam mors introuisset in hunc mundum inuidia diaboli.

Quomodo id, quod de Cyro dictum est, Assimilauit te, & non cognouisti me, intelligentum sit.

CAPVT XXVIII.

Nunquid hoc ipsum ignorauit aut præteriuit verbum dei, q̄ futura esset imperfecta laus (vt diximus) in ore vel opere Cyri? Deniq; vbi tale de illo deprompsit oraculū. Hæc dicit dominus Christo meo Cyro, cuius apprehendi dexteram: &c. Tandem ita conclusit, Assimilauit te, & non cognouisti me, ego dominus & non est amplius, extra me non est deus, accinxit te & non cognouisti me. Nunquid nulla aut parua exprobratio est, dum dicit, & nō cognouisti me? Et quomodo nō cognouit cū dixerit, ipse est deus qui est in Hierusalem? Verè non cognouit, quamuis ita confessus fuerit. Multum in illa confessione siue cognitione defuit, quia quod ibi loquitur, ipse qui accinxit eum deus, ego dominus & non est amplius, extra me non est deus, surda aure præteriuit. Hoc ille audire vel intelligere noluit, imò perstitit in insipientia fulsorum seruientium creaturæ potius quam creatori. Proinde rectè dicatur illi, Si rectè offeras, & non rectè diuidas, nonne malū est? Res enim quasdam deo obtulit, siue reddidit, & hoc rectè fecit. Seipsum autem sibimet retinuit, quia cor suum cultui vel religioni eius non subdidit, cui res exteriores obtulit. Proinde non mirū, quod cum cupiditate sua grassatus per mundum, miserabilem vitæ est consecutus exitum. Tradunt nanque historia, quod Tamaris regina Scytharum, comprehensum insidijs vniuersum eius cum ipso rege trucidauit exercitum, ducenta millia Perfarum, caputque Cyri amputauit, in virem humano sanguine repletum coniecit, cum hac exprobratione crudelitatis. Satia te, inquit, sanguine quem stitisti, cuiusq; infatiabilis semper extitisti.

Titulum psalmi sexagesimi quarti ad huius captiuitatis solutionem pertinere.

CAPVT XXIX.

Non nihil spectat ad rem præsentem reminisci, quia in titulo psalmi sexagesimi quarti, Hieremiam & Aggæum spiritus propheticus composuit, quorum alter, scilicet Hieremias captiuitatem illam futuram prædixit, & præsens vidit. Alter verò, scilicet Aggæus soluta captiui-

captiuitate reuerfioni in patriam interfuit. Titulus sic se habet. In finem psalmus Dauid, canticum Hieremias & Aggæi de verbo peregrinationis, quando incipiebant proficisci. Sequitur psalmus. Te decet hymnus deus in Sion, & tibi reddetur votum in Hierusalem. Ad rem, inquam, præsentem spectat, eiusdem cantici siue tituli præeuntis reminisci, quia magnum refo- nat gaudium de triumpho verbi dei, cuius propter veritatem implendam populus de capti- uitate liber illuc ascendit, vbi oportebat ipsum verbum incarnari, per quod omnia facta sunt, de tribu Iuda, de semine Dauid. Dulce quidem est allegoriam in eodem psalmo, siue psalmi ti- tulo meditari, scilicet intelligere supernam Sion & coelestem Hierusalem, atque hic vniuersa- lem generis humani peregrinationem, vnde omnes ascensuri sunt electi, finito termino mun- di. Veruntamen & illud non nihil habet dulcedinis, quod historialiter tunc gestum est, quod populus ille liber de captiuitate redijt, cui reditui propheta Aggæus interfuit. Etenim vt dicitur ille non solum typos, verum etiam valde necessaria præparatio fuit decoris siue hymni, qui te decet deus in superna Sion, præparatio redditionis voti, quod tibi redditur siue reddetur in æterna Hierusalem, quo omnis caro ad te venit, propitiatio te cunctis iniquitatibus nostris, per redemptionem Iesu Christi filij tui, cuius ventura natiuitas hoc exigebat, vt solueretur illa ca- ptiuitas, vt rediret iuxta prophetam virgo Israel in terram suam siue in ciuitates suas, eundem dominum & saluatorem suum genitura, magna & iusta prophetis illius temporis gaudij siue lætitiæ causa, magna & pulchra triumphalis tripudij materia.

Iuxta prophetiam Aggæi, nouissimi templi maiorem gloriam quam primi propter Verbum incarnatum fuisse.

CAP. XXX.

Nunquid non istud Aggæus, iam tunc prophetalis oculo considerabat? Ait enim. Quid est in vobis derelictus, qui vidit domum istam in gloria sua prima? & quid vos vide- tis hanc? nunquid non ita est, quasi non sit in oculis vestris? Statimque paucis interpolitis confortans dicit. Nolite timere, quia hæc dicit dominus exercituum. Magna enim erit glo- ria domus istius nouissimæ plus quam primæ, dicit dominus exercituum, & in loco isto dabo pacem, dicit dominus exercituum. Qualem putas gloriam tanto ore pronuntiat, nouissimam fore maiorem quam primam? Nunquid secularem gloriam, scilicet auri & argenti copiam? Nunquid etiam si sic futurum erat vel fieri poterat, vt plus auri in domo nouissima rutilaret, quam in prima Salomon impendisset? Nunquid dignaretur, vt hoc tanto opere pro gloria reputaret, & pro hoc tam vehementer dominus exercituum declamaret? Ergo illam magis gloriæ decet intelligi, quæ gloria vera est, scilicet præsentationem verbi incarnati Chri- sti filij dei, qui in illa domo prima non fuit præsentandus. In nouissima autem erat præsentan- dus, Simeone expectante, & in vinas suas illum accipiente, cum isto cantico gratiæ. Nunc dimittis seruum tuum domine, secundum verbum tuum in pace. An non hoc ipsum idem propheta ibidem interloquitur. Et venit, inquit, desideratus cunctis gentibus, & implebo domum istam gloria, dicit dominus exercituum? Verè omni gloria domus primæ, maior su- tura erat gloria nouissimæ, quod in ea secundum legem primogenitorum præsentandus erat cū sacrificijs legalibus ille primogenitus in multis fratribus, iste desideratus cunctis gentibus.

Esdras, Nehemiam, Iosedech, & Zorobabel, tempore soluta captiuitatis illustres fuisse.

CAP. XXXI.

Memorabilis ille reditus & ascensus spectabilis, si consideres curram illum siue quadri- gam domini, qua residens, ad locum suum properabat verbum domini, verbum ne- cessario implendæ promissionis. Quadrigam illam domini quatuor dicimus viros auctores præcipuos, & quasi capita illius reuerfionis Esdras, & Nehemiam, Iesum sacerdotē magnum, & Zorobabel ducem. Idcirco dictum Zorobabel, quia infra annos captiuitatis in Babylonia natus est. Prophetas Aggæum & Zachariam, qui (vt superius memoratum est) cum eis erant, adiuuantes eos, velut aurigas ante quadrigam existimare delectat. Istis, imò istorum habitatori verbo dei, sapiens omnis triumphum eius prosequens, gratias agit, qui feliciter ad hoc na- ti sunt, vt tali in tempore essent parati. Quomodo, inquit, amplificemus Zorobabel? Nam & ipse quasi signum in dextera Israel manu, & Iesum filium Iosedech, qui in diebus suis edifica- uerunt domum, & exaltauerunt templum sanctum domino paratum in gloriam sempiternam: Et Nehemiam in memoria multi temporis, qui erexit nobis muros euersos, & stare fecit portas & leras, qui erexit domos nostras: Quod dicit, in gloriam sempiternam, rectè sic intelli- gitur (sicut supra dictum est) quia domus illa tam diu stare habebat, donec veniret Christus, vera & sempiterna gloria sanctorum, sicut Simeon proloquutus est. Lumen ad reuelationem gentium, & gloriam plebis tue Israel.

Esdras, propter renouatam nouis characteribus legem, præcipuum fuisse.

CAPVT XXXII.

ESdras dicunt esse Malachiam, qui in ordine duodecim prophetarum, duodecimus est, iste quantus nobis esse debet? Non enim ignorare debemus, quia legem ipse renouauit. Scripturas sanctas, quæ propriæ voces sunt verbi dei, dispersas, vixq; Babylonicò igni sumptis ipse congregauit ac reformauit. Quantum hoc est, aut esse debet omnibus seculis: Magnū sit & memorabile, quod tam ipsius q̄ cæterorum labore ciuitas illa, templumque illud manufactum restitui vel reedificari potuit. Istud ædificium insolubile, scilicet reformatio sanctæ scripturæ, longioris memoriæ, maioris gloriæ, altioris est & erit semper excellentiæ. Literas quoque siue characteres veteribus commodiores atque faciliores iste repperit, & conscripam legē populo tradens, & tunc scriba velox meruit nuncupari, & nunc & in perpetuum scriba doctus est in regno dei.

SEPTIMI LIBRI FINIS.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS DE
VICTORIA VERBI DEI,
LIBER OCTAVVS.

Somnium Mardochei non fuisse Vanum.

CAPVT I.

Somnium
Mardo-
chei.

MAGNUM in celo & in terra spectaculum, quod deinde post indulgentiam regum Perfarum subsequutum est. A somno Mardochei narrationem inchoare libet, quod & si in Hebræo non haberetur, vt ait illustris vir Hieronymus, tamen in editione vulgata principium erat voluminis Hester, & ad rem nonnihil attinet. Anno secundo regnante Artaxerxe maximo, vidit somnium Mardocheus homo Iudæus, de tribu Benjamin, qui habitabat in vrbe Susis, illa ciuitas exordium siue caput regni erat. Apparuerunt, inquit, voces, & tumultus, & tonitrua, & terræmotus, & conturbatio super terram, Et ecce duo dracones magni, paratique contra se in prælium, ad quorum clamorem cunctæ concitate sunt nationes, vt pugnarent contra gentem Iustorum, fuitq; dies illa tenebrarum & discriminis, tribulationis & angustie, & ingens formido super terram. Conturbataq; est gens Iustorum timentium mala sua, & præparata ad mortem, clamaueruntq; ad dominum. Et illis vociferantibus sons paruus creuit in fluuium maximum, & in aquas plurimas redundauit. Lux & sol ortus est, & humiles exaltati sunt, & adorauerunt inclytos. Porro post finem libri eiusdem capitulum hoc ferebatur. Dixitq; Mardocheus. A deo facta sunt ista, recordatus sum somnij quod videram hæc eadem significantis, nec eorum quicq; irritum fuit, paruus sons qui creuit in fluuium, & in lucē solemq; conuersus est, & in aquas plurimas redundauit. Hester est, quam rex accepit vxorem, & voluit esse reginam. Duo autem dracones, ego sum & Aman, gentes quæ conuenerant, hi sunt qui delere conati sunt nomen Iudæorum.

Mardocheum & Aman per duos dracones, sed diuersis rationibus significatos fuisse.

CAPVT II.

Dracones
duo.

AB isto, inquam, tali somnio narrationem inchoare libet, eorum quæ continentur in eodem libro Hester. Idecirco vt excitatus animus pensentiscar, malis fuisse illud (quod motus est Aman) ex diabolo dracone antiquo, thronum suum habente in pectore Aman, Nam ecce draco dictus est Aman. Duo (inquit) dracones ego sum & Aman. & Mardocheus quidē draco visus, sed ratione longē diuersa. Denique draco Aman propter causam veram, propter diabolum, serpentem antiquum veraciter habentem in pectore Aman, cuius videlicet draconis capita septem habentis, quarum caput fuisse iam dictum est regnum Perfarum & Mædorum, maximē propter Aman, & propter gentes illius imperij, super quas cum eleuatus esset Aman, delere voluit gentē, de qua nasciturus erat Christus, iuxta repositionem quam accepit Abraham. Porro Mardocheus draco non reuera, sed inimicorum, scilicet eiusdem Aman, & complicum eius accusatione falsa dicentium, Quod genus eius, genus Iudaicum, genus esset hominum seditiosum, & regno insidiosum. Nec mirum, quod homo simplex & rectus, propter falsam opinionem per draconem malitiosum atque toruosum in somnio est designatus, cum ipse simplicium rex & rectorum dominus Christus per serpentem æneum fuerit præfiguratus, dicente domino ad Moysen. Fac serpentem æneum, & pone eum pro signo, qui percussus aspererit eū, viuet. Nempē sicut ille serpens æneus fuit abique veneno, sic Christus cum acculare tur magus, erat absq; peccato. Similiter Mardocheus propter accusationem Aman per somnium visus est draco. Sed secundum rei veritatem homo erat cultor dei, malitiam non habens draconis antiqui, qui seuebat in illo Aman superbissimo.

Numq. 11.

Sicut

Sicut Aman Mardocheo crucem parauerat, & in ea suspensus fuerit, ita principem huius mundi diabolus Christo crucem parasse, & in ea victum fuisse.

CAPVT III.

ET quoniam de similitudine mentio iam incidit, qua sancti homines quibusdam modis meritis diuersis assimilari meruerunt filio dei, quemadmodum dicit. Et in manu seruorum meorum prophetarum assimilatus sum. Liber continuò proloqui summam similitudinis, qua in manu huius quoque Mardochei dignatus est assimilari, sicut in somnio præscripto præsignatum fuerat. Duo dracones inter se pugnaverunt, id est, Mardocheus & Aman inuicem confurrexerunt. Parauit Aman patibulum Mardocheo, & Mardocheo feliciter euadente, Aman in ipso quod parauerat appensus est patibulo. Nimirum sicut futurum erat, vt verbū incarnatum deus homo factus rex omnium seculorum Iesus Christus aduersus mundi huius principem procederet, & cū illo congrederetur. Et sic factum est, vt per suos satellites draco ille diabolus crucem illi parari faceret, sed non ille in ipso patibulo transixus est. Triumphante verbo, quod impassibilis deus est, & resumpta carne in immortalitatem quæ ad breue tempus passa est mortem, ipsum homicidam deus viuens in suo ipsius machinamento strangulauit. Delens (inquit Apostolus) quod aduersum nos erat chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, & ipsum tulit de medio, assigens illud cruci, expolians principatus, & potestates traduxit confidenter, palam triumphans illos in semetipso. Nunc in rei gestæ ordinem ingrediamur.

Parauit Aman patibulum cui appensus est.

Coloss. 2.

Paruum fontem, qui in magna creuerit summa, Hester reginam fuisse.

CAPVT IIII.

PARUUS sons creuit in fluuium maximum, & in aquas plurimas redundauit, scilicet Hester captiua & pauperula, & vtroque parente orbatâ, multarum gentium regina, multarum prouinciarum domina effecta est in diem placidi dei, in tempus opportunum (altissimo prouidente) bene reseruatâ. Quomodo vel quali misericordie viâ Vir Iudæus, ait scriptura, erat in Susis ciuitate, vocabulo Mardocheus, filius Iair, filij Semæi, filij Cis de stirpe Iemini, qui translatus fuerat de Hierusalem eo tempore quo Iechoniam regem Iuda, Nabuchodonosor rex Babylonis transfulerat, qui fuit nutritus filie fratris sui Edisæ, quæ altero nomine Hester vocabatur, & vtroque parentem amiserat, pulchra nimis & decora facie. Mortuusq; patre eius ac matre, Mardocheus eam sibi adoptauit in filiam. Opus pium pietas operosa, pium habuit iudicem & inspectorem deum, cui tali in facto in tam liberali gratia suauis vtique oblata erat elemosyna. Reuera odoratus est dominus odorem suauitatis, & reuera benedixit eis, & huic quæ adoptata fuerat, & illi qui adoptauerat. Benedixit, inquam, vt ambo creserent in salutem populi, in saluationem suæ gentis, cui pessimus exurgebat hostis, scilicet Aman, filius Amadati, qui erat de stirpe Agag. Non putemus illum tunc primam esse coepisse hostem Iudæorum, quando Mardocheus eum adorare noluit, imò iam dudum fuerat hostis, antiquam crudelitatem in pectore gestans odij causam, veterem perfians ardenti ira inimicitiarum materiam. Agag quippe cuius de stirpe hic erat Aman, interfecerat Samuel, regem Amalech, quam videlicet gentem peccatricem delere mandauerat dominus Saul regi Israel. Pepercit Saul & populus Agag, & optimis gregibus ouium & armentorum, & vestibus, & arictibus, & vniuersis quæ pulchra erant, nec voluerunt disperdere ea. Quamobrem irato domino, adducite, inquit Samuel, ad me Agag, regem Amalech, & oblatu est ei Agag pinguis, & in frustra concidit eum Samuel coram domino.

Hester 2.

1. Reg. 15.

Dei prouidentia factum, vt Mardocheus in captiuitate maneret, cum qui vellent, libertatem in patriam redeundi recepissent.

CAP. V.

NVM igitur casu, & non potius per dei prouidentiam euēnit, quod iste vir siue pater eius, seu pater patris eius in captiuitate remansit, & in Hierusalem non ascendit post edictū, quo data est licentia repatriandi? Haud dubium, quin spiritus idem, qui spiritum suscitauit ascendit, sicut scriptum est. Et surrexerunt principes patrum de Iuda & Benjamin, & sacerdotes & leuitæ, & omnis cuius suscitauit deus spiritum, vt ascenderet ad ædificandum templum domini. Non dubiū, inquam, quin idem spiritus, idem deus animo huius immiserit, quatenus inibi remaneret, vt tali in tempore pararetur adoptiua eius Hester, qui sanctos omnes præcūit, & prædestinavit, vocauit & iustificauit, atque magnificauit, ipse Mardocheum magnæ in paruula nepte pietatis opificem præcūit & præparauit. Præcūit inquam, antequam in Babylonem captiuus cum Iechonia duceretur proauus eius Cis. Non ociose hic commemorandum erat, quia nō ipse Mardocheus, sed Cis proauus eius subaudiendus est, vbi præmissio. Erat vir Iudæus in Susis ciuitate, vocabulo Mardocheus, filij Iair, filij Semæi, filij Cis de stirpe Iemini, statim sequitur. Qui translatus fuerat de Hierusalem, eo tempore, quo Iechoniam regem

Hester 2.

H ij Iuda

Iuda, Nabuchodonosor rex Babylonis transfulerat. Siquidem ab illa priore transmigratione in Babylonem, vsque ad tertium annum regis Assueri, quando conuiuium celebrauit, & offensus deipuit reginam Vasthi, & loco eius complacuit Hester, computantur anni ferme ducenti. Nimirum antequam illuc transferretur proauus eius Cis, præciterat deus futuram exaltationem Aman hostis Iudæorum, præciterat & prædestinauerat contra Iudæum cum nepte sua paruula Mardocheum, vt tali in tempore haberet verbum dei præparatum in illis humilibus, salutæ carnis suæ præcidiū, ne excideretur arbor, quæ datura erat talem fructū Christum, salutem omnium gentium.

Aman exaltatum, & adorari iussum, etiam regnum ambisse, & Mardocheo propter seruatum regem, inimicum factum fuisse.

CAP. VI.

Factum est, quod futurum deus præciderat, scilicet rex Assuerus exaltauit Aman filium Amadari, qui erat de stirpe Agag, & posuit solium eius super omnes principes quos habebat, cunctiq; serui regis, qui in foribus palatii versabantur, flectebant genu & adorabant Aman, sic enim eis præciperat Imperator. Nimia & indiscreta regis liberalitas, dum se prouehere putat amicum fidelem, profecto contra semetipsum sustollit inimicum crudelem. Insuper & patris loco colimus eum, ait idem in epistolis, quas ad centum vigintiseptem prouinciarum principes & duces transmisit. Stulta exaltatio, iubere hominem adorari, quod soli debetur deo, regibus tamen Periarum de more fiebat adoratio, quod superbia regis Persicum exemplum imitatus Alexander magnus aliquamdiu quidem sustulit, sed tandem ubi inuidia se superasse existimauit, non salutari, sed adorari se iussit. Acerrius inter recusantes Calisthenes philosophus extitit, quæ res & illi & multis principibus Macedonum exitio fuit. Siquidem sub specie insidiarum omnes interfecit sunt, retentus tamen est à Macedonibus modus salutandi regis, ex sola adoratione. Quid igitur de Persico regni fastigio, præter nomen regium, defuit illi superbissimo, quod quidem insatiabilis eius auaritia sceleratissime ambiuit, sicut animaduertere licet ex libri proemio, in vulgata, vt ait fidelis interpres Hieronymus, æditiōe prescripto. Morabatur Mardocheus in aula regis cum Gabatha & Thara eunuchis regis, qui ianitores erant palatii. Cumq; intellexisset cogitationes eorū, & didicisset, quod conarentur in regem manus mittere, nuntiavit super eo regi, qui de vtroq; habita quæstione, confessos duci iussit ad mortem. Aman verò filius Amadari, Bugeus erat gloriosissimus coram rege, & voluit nocere Mardocheo, & populo eius, pro duobus eunuchis, qui fuerant interfecit. Ambiebat ergo regis quoq; nomen, non contentus honore quamuis nimio, homo ingratus hominibus, inimicus deo, qui propter hoc Mardocheo nocere voluit, quia regis vitam præmuniendo seruauit.

Aman Mardocheo inimicum, cum videret sibi non flectere genu, totius gentis Iudaicæ extirpandæ consilium cepisse.

CAP. VII.

Veruntamen maior & certior odij magnæq; iracundiæ causa extitit illa, quam scripturæ veritas hoc modo tradit. Solus Mardocheus non flectebat genu, neque adorabat Aman, quod cum audisset Aman, & experimento probasset, quod Mardocheus sibi non flecteret genu, nec se adoraret, iratus est valde, & pro nihilo duxit, in vnum Mardocheum mittere manus suas. Audierat enim, quod esset gentis Iudææ, magisq; voluit omnem Iudæorum, qui erant in regno Assueri, perdere nationem. Hæc belli causa, hoc duellum fuit insitium, hoc modo duo dracones illi pugnare contra se coeperunt. Draco scilicet Mardocheus apud homines, penes quos condemnabatur. Draco Aman videlicet primo apud deum, & omnes sanctos eius iudicatus, & deinde apud homines condemnatus. Nunquam tam crudeliter, tam furiose suum quidem caput erexit draco diabolus aduersus mulierem, de qua sæpe diximus. Cætera namq; capita eius sese erigentia, multoq; hiatu patentia, hoc intendebant, vt deuorarent filium eius. Caput istud quod hoc intendit, vt totum ipsum deuoraret mulieris corpus, manifestus dicens. Cætera regna diabolicæ crudelitati famulancia, gentem illam vexando, dei legem, & omnem promissionis spem adimere contendebant. regnum istud proscibente Aman, delere voluit gentem ipsam. Itaque mulier illam in toto habens atque parturiens nunquam aliâ magis clamauit, nunquam vehementius cruciata est, id est, gens illa nunquam tam publicum, tam vniuersalem habuit luctum in omnibus prouincijs, oppidis, ac locis, ad quæ crudele regis dogma peruenerat. Iustus & planctus ingens erat apud Iudæos, ieiunium, ululatus, & fletus, sacco, & cinere multis prostrato ventibus.

Quam ob causam Mardocheus Aman non adorauerit.

CAP. VIII.

Primus ipse Mardocheus scidit vestimenta sua, & indutus est sacco, spargens cinerem capiti, & in platea Mœdiæ ciuitatis sua, voce magna clamabat, ostendens amaritudinē animi sui, & in hoc ululatu vsq; ad fores palatii gradienti. Veraciter de isto quoq; dicas, quia ferrū pertransiuit animæ eius, & verè beatus est. Nā beati qui persecutionē patiuntur propter iustitiam

Iustitia namq; est, quod noluit adorare Haman, iustam intuens causam. Cuncta nostri (inquit) domine, & scis, quia non pro superbia, vel aliqua gloriæ cupiditate fecerim hoc, vt non adorem Haman superbissimum. Libenter enim pro salute Israel, etiam vestigia pedis eius deolari paratus essem, sed timui, ne honorem dei mei transferrem ad hominem, & ne quenquam adorarem, excepto deo meo. Iustus igitur in hoc facto comprobatur legi sanctæ, iustæ, & bonæ obtemperando, cuius hoc præceptum est. Dominum deum tuum adorabis, & ipsi solis seruius, ac proinde beatam habet memoriam, atq; eximius est inter beatos, qui persecutionem patiuntur, vel passi sunt propter iustitiam, talisq; filius captiuorum dignè adeptus est possessionem, & coronam ciuicam in regno celorum.

Quam ob causam aliquot homines citra reprehensionē adorari potuerint.

CAP. IX.

Sed dicit aliquis. Si contra legem est adorari quenquam hominum, quomodo Dauid sanctus, & sanctæ legis assertor diligentissimus, se adorari passus est, & non reprehenditur factum, quasi contra legem? Clamans namq; Achimaas, bonum victoriæ de Abalon portans nuntium, dixit ad regem. Saule rex, & adorans regem coram eo pronus in terram, ait. Benedictus dominus deus tuus &c. Item scriptum est. Inclinauit se Bethsabee, & adorauit regem. Et rursum, Submissosq; Bethsabee in terram vultu, & adorauit regem. Et ne adorationem patris sui minor videatur, vt dicas, longè esse minus vultū summittere vel pronum inclinare, quam genu flectere, quod fiebat Haman. Ecce illud occurrit, quod mulier Thecuitis summissa à loab, cum ingressa fuisset ad regem, cecidit coram eo super terram, & adorauit. Quomodo ergo non reprehenditur factum quasi contra legem in Dauid, & Mardocheus hominem adorare pro fratre duxit? Ad hoc breuiter respondendum, quia longè aliud est, adorare hominē sine deo, qualis erat Haman, aliud hominē dei, qualis erat Dauid. Nam dum homo sine deo, homo seruens diabolo adoratur, sine dubio diabolus in illo adoratur, & e contra, dum homo, deus, homo deum honorans, & adorans adoratur vel suscipitur, deus in illo adoratur, deus in illo suscipitur. Sed & in hoc distantia magna est, quod Haman superbus hoc volebat, hoc exigebat, vt adoraretur. Dauid siue quispiam sanctus, humilis dei seruus, siue vicarius, adoratione non delectatur, neq; sibi hoc exigit, vt adoretur. Et si aliquando religio fieri hoc exigit, constar non fieri ad iniuriam, sed ad honorem dei, constar non fieri homini, quoniam fit pro nomine domini.

Quare tam difficilis ad regem aditus fuerit, vt qui non vocatus adiret, occideretur.

CAP. X.

Cur autem tanta erat difficultas ad eundem regem? Nam quod magna difficultas fuerit, ex eo manifestum est, quod Esther Mardocheo demandans, ita respondit. Omnes serui regis, & cunctæ quæ sub ditione eius sunt, norunt prouinciæ, quod siue vir, siue mulier non vocatus interius arrium regis intrauerit, absq; vlla cunctatione statim interficiatur, nisi forte rex aureâ virgam ad eum tetenderit pro signo clementiæ, atq; ita possit viuere. Rursumq; vade, & congrega omnes Iudæos, quos in Suis repereris, & orate pro me, ne comedatis, & non bibatis tribus diebus ac noctibus, & ego cum ancillis meis similiter ieiunabo, & tunc ingrediar ad regem contra legem faciens, nō vocata, tradensq; me morti & periculo. Cur (inquam) tanta erat difficultas ad eundem regem? Nimirum hoc venerat ex nimia ventositate miseræ vanitatis, vt rex magni imperij plus homine putaretur habere aliquid, nec vilior fieret ex vsu publicæ visionis, maxime apud Persas mos iste lege sanctus fuit, vt persona regis occultaretur sub specie maiestatis. Ea lege diabolus per Aman abuti voluit, vt dum ille accusator tam familiaris regi immineret, & ad excelandum nulli aditus pateret, ad exorandum nullus accessus fieret, emuncta regis sententia curreret irreuocabilis, atq; ita draconi illi deuorare liceret, nō solum conceptū, verum etiam totum corpus mulieris in vtero habentis, id est, gentem vniuersam delere, penes quam erant promissa, quemadmodum idem Mardocheus ad deum orans, dicit. Et nunc tua volunt mutare promissa, & delere hereditatem tuam, & claudere ora laudantium te, atq; extinguere gloriam templi & altaris tui.

Aman stultè tempus perditionis Iudæorum per sortes quæsiuisset, cum an perdati essent, nondum cognouisset.

CAP. XI.

Consideremus altitudinem cordis superbi in ipsa præparatione malignitatis, vt mense primo, cuius vocabuli est Nisan, anno duodecimo Assueri, missa est fors in vnam, quæ hæbraicè dicitur Phur coram Aman, quo die & quo mense gens Iudæorum deberet interfici, & exiuit mensis duodecimus, qui vocatur Adar. Nondum sciebat stultus, vtrum deberet gens Iudæorum interfici, & forte iam querebat, quo die, quo mense deberet interfici, forte putabat se esse tantū, & tantus erat in oculis suis, vt in manu sua mors hominū, & vicia credi deberet constituta, & idcirco voluntatē suā satis esse iudicās, de interfectione quærendū censebat à sortibus

H iij solummodo.

solummodo de interfectionis tempore. At ille, cuius carnis originem secundum sortes illas parabat praecidere, iam dudum dicebat per os prophetarum. In manibus tuis sortes meae. Voces quippe illius tricelsum psalmi, voces sunt verbi incarnati, cuius incarnationis fides & spes secundum promissionem, sic erat in corde illius gentis, sicut infans in utero mulieris. Quantuncumque vel qualescunque sortes eius fuerint vel sint, quas commemorans deo patri dicit ipse. In manibus tuis sortes meae, nullo modo debent excipi sortes, quas misit Aman, quin ad sortes eiusdem pertineant. Et reuera sicut in alio psalmo iam tunc dicebat. Et super vestem meam miserunt sortem, ita constanti veritate ipsi dicere conueniebat, & super matrem meam, super gentem, de qua natus eram, miserunt sortem. Igitur ille perditus, & a sua superbia deceptus, vna sortium consultatione, de duabus rebus existimauit sibi responsum vel satisfactum esse, scilicet & de interfectione, & interfectionis tempore. Sed in manibus tuis (inquit) sortes meae, quod sic recte intelligitur, ac si diceret. Iam de isto maligno sortitore Aman hostis & inimicus meus pessimus misit sortes, ut interficeret. Tu autem in manibus tuis habens potestatem vitae & mortis, sortes eadem commutasti ad illius interfectionem, & meae gentis ereptionem.

Aman per sortes deceptum spacium dedisse Iudaeis, ad impetrandum a deo auxilium.

CAPVT XII.

Reuera iam in isto diaboli membro factum est, quod significabatur in ipso capite diabolo, dicente domino ad beatum Iob. Nunquid ponas circulum in naribus eius? nunquid illudis ei quasi auri? Insuper namque & illusus est ab ipsis sortibus, dum mittente eo sorte primo mense, quo die, quo mense Iudaei debent interfici, mensis duodecimum exiit, totum vtriusque annum ad dilationem fors illo poposcit. Deus exegit sortem regens (vt iam dictum est) in manibus suis. Primum in hoc infatuus & illusus est, quod nondum sciens vtrum gens deberet interfici, & solum quaerens tempus interfectionis, dum a sortibus responderetur interfectionem ipsam, a primo mense usque ad duodecimum, id est, anno serē integro debere differri, idem esse putat, ac si totum vel vtrumque habeat in manibus suis, scilicet & interfectione & diem interfectionis. Deinde & in hoc illusus est, quod dum suscepra mora tantae dilationis interim pendet sententia mortis, opportunum facit vniuersae genti spacium, quod sufficere possit ad legationes mittendas in longinquum, id est, in altitudinem caeli, vnde auxiliares copiae debeant conducī, scilicet ieiunia, lachrymae, & preces quae nimium idoneae legationes erant, & sunt, ad inuitandum seu inuocandum de caelo auxilium domini. Profecto & si prope erat (vt est dominus omnibus inuocantibus eum in veritate) nihilominus tamen erat necessarium tam longum a sortibus datum dilationis spacium, vt sufficeret tempus currentibus epistolis, & recurrentibus ad principes & populos tot provinciarum, vt nouis epistolis veteres Aman literae infidatoris, & hostis Iudaeorum, quibus eos in cunctis regis provincijs perire praeeperat, corrigi possent, priusquam termino temporis concluderentur. Sanē clamores eorum, quibus vel quantis clamauerint in caelum, omnem aetatem sentire, & non obliuisci vult facer ecclesiae chorus, dum per singulos annos futuris diebus declamat ante dominum in persona illorum. Euerit cor eius, scilicet regis in odium repugnantium nobis, & in eos qui consentiunt eis, nos autem libera in manu tua deus noster in aeternum. Reuera qui perpendit quantum ad negotium fuerit clamare in caelum, ne exterminetur gens vnica, de qua promissa sperabatur salus mundi, dignum existimat clamorem illum, siue haec dicta clamoris illius altisonis vocibus efferi, & immorari contemplationi angustiarum illius temporis, quando mulierum saepe dictam in vtero habentem, iam tunc antequam pareret salutem nostram pene absorbit.

Semper fuisse, qui diuinae promissionis de Christo memores, eam impleri desiderauerint.

CAPVT XIII.

An putas, neminem tunc in gente illa, vel de populo illo extitisse, quem cur ista tangeret, vel qui sciret Messiam venturum esse? Imo nulla aetas extitit, ex quo deus ad Abraham locutus est, quae non haberet aliquos fidei & sententiam promissionis illius habentes, & aduentum eius expectantes. Pauci admodum erant eiusmodi, scilicet qui de aduentu vel regno Christi spiritualiter sentirent. Omnes autem audire oportebat legem & prophetas continentes atque testificantes eius promissionem, quamuis non spiritualiter intelligerent, id est, quibus non tam caeleste, quam terrenum eius regnum speraret. Nec dubium, quin & si in prosperitate negligentiores erant, in aduersitate fieret attenti ad illam spem, ad illam expectationem, iamque illum aduenire desideraret, quem subuenire posse credebant, vtpote regem magnum, regem potentem. Primus ipse Moyses, dum mitteretur ad Pharaonem. Obsecro (inquit) domine, mitte quem miseris es. Similiter de ceteris aetatibus, vel temporibus sentiendum, quoties legitimus. Et clamauerunt filij Israel ad dominum propter illam vel illam tribulationem. Sciendum non desuisse clamoribus eorum memoriam saepedictae promissionis, qua de lege & prophetis audiebant, promissum esse saluatorem. Simulque notandum, quod quemcunque taliter clamantibus suscitabat saluatorem,

saluatorem, aliquid per ipsum efficiebat deus, in quo significaret vel praefiguraret illi, qui expeatabatur & desiderabatur, Christum vnicum & verum saluatorem, sicut de isto quoque Mardocheo iam dictum & adhuc dicendum est. Hec idcirco nunc dixerim, vt dubium non sit, quin saltem illa vexatio intellectum dederit auditui, vt recogitarent audio suae mortis aedico con fugere ad deum, & clamare pro aduentu Christi, tale quid, quale illud est Dauid. Vt iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cum iudicaris.

Esther quatuor illis celeberrimis virtutibus praeditam fuisse. CAP. XVIII.

Delecta immorari, diutius contemplari factum mulieris bonae, de qua recte dicas. Mulieris bonae beatus vir. Numerus enim annorum illius duplex, quia videlicet, & in praesenti, & in futuro seculo memoriam bonam, memoriam aeternam habet. Delecta (inquam) contemplari, quam bona, & qualibus bonis ornata fuerit, & qualiter opus salutis per manus eius processerit. Ecce in facto vel in processu eius principales quatuor virtutes animaduertimus, quas & diuinae & humanae scholae concelebant, quas philosophi tam seculares, quam ecclesiastici celeberrime praedicant, ea tamen differentia, vt isti in spiritualibus & aeternis, illi in secularibus & transitorijs fructibus expendant, scilicet prudentiam, temperantiam, fortitudinem, & iustitiam. Virtutes (inquam) istas promptum est agnoscere in ista muliere bona, in facta mulieris huius bonae & lenitae gratia superna coornatas. Primo iam loco temperantiae eius considerare libet. sequenti, iustitiam. tercio, prudentiam. quarto, fortitudinem.

Quomodo virtus temperantiae in Esther relaxerit. CAP. XV.

Temperantiae virtus in ea splendet, dum in summo regni fastigio, in magno regis cubiculo casta & humilis apparet. Sic enim de ea scriptum est. Cum iam diadema regis in capite eius positum scriptura narrasset, necdum prodiderat Esther propriam suam, & populi suum iuxta mandatum eius, videlicet Mardochei. Quicquid enim ille praecipiebat, obseruabat Esther, & ita cuncta faciebat, vt eo tempore solita erat, quo eam paruulam nutrebat. Item, ipsa dicit in oratione sua. Tu leis domine necessitatem meam, quod abominer signum superbiae & gloriae meae, quod est super caput meum in diebus ostentationis meae, & deest illud quasi pannum menstruatam, & non portem in diebus silentij mei. Veraciter extimium temperantiae documentum hic apparet, quia magnam humilitatis suauitatem sermo iste redolet. Item dicit, Tu domine, qui habes omnium scientiam, nosti quod oderim gloriam iniquorum, & deest cubile incircumcisorum & omnis alienigenae. Et hic profecto magnum temperantiae deus est, quia mulier facta in captiuitate regina, quod animo casta sit, deum testem habet.

Quomodo iustitia in ea deprehensa sit.

CAP. XVI.

Iustitiam in eo primam animaduertimus, quod confitetur, & dicit. Peccauimus domine in conspectu tuo, & idcirco tradidisti nos in manus inimicorum nostrorum, columinus enim deos eorum, iustus es domine. Hic iustitia est. Nam iustus in principio accusator est sui. Deinde & amplius in eo iustitia est, quod (sicut iam dictum est) deum testem habet, quod oderit gloriam iniquorum, & detestata sit cubile incircumcisorum, & omnis alienigenae. Siquidem tempore illo, & ex quo deus ad Abraham facta promissione loquens, Circumcidetur (ait) in vobis omne masculinum, & circumcideris carnem praeputij vestri, vt sit signum foederis inter me & vos. Extitit (inquam) usque ad aduentum Christi, iustitiae principium erat circumcidi, cum fide Abraham credentis in promissione beati seminis. Vnde & Apostolus dicit. Et signum accepit circumcisionis, signaculum iustitiae fidei. Nec praeterendum, quod valde congruum fuerit illud signum siue signaculum iustitiae fidei, in ea (qua semen nascitur) parte corporis, quia videlicet promissio cui Abraham credidit, seminis promissio fuit, seminis vnus, quod est Christus. Itaque circumcidi, testimonium erat fidei, testimonium credendi in Christum venturum, sine cuius fide nullus potest iustificari, iustitiae igitur palmam obtinet, iustitiae quae ex deo est, dum detestatur cubile incircumcisorum, sciens quia praeter fidem seminis Abraham (cuius fidei circumcisio signum erat) rex ille, quamuis sibi misericors, deo iniustus existebat.

Et hoc iustitiae fuisse, quod incircumciso propter necessitatem coniungi sustinuerit.

CAPVT XVII.

Pras ne minus iustitiae nunc obtinet tolerando id quod oderat cubile incircumcisorum, quam si refusisset, ne vilo modo coniungeretur illi nequaquam, nam tu domine (inquit) scis necessitatem meam. Et vera sententia est, necessitas parit coronam. Verē necessitas eius necessitas fuit pariens coronam. Et quis nouit (inquit Mardocheus) vtrum idcirco ad regnum veneris, vt in tali tempore patereris. Nequaquam eanti debuit illi esse custodia corporis sui, vt praepareret eam communi saluti suae gentis, imo saluti totius mundi, cui videlicet saluti omnium mirabiliter cooperata est illa coniunctio captivae Hester & regis Assueri, Nam per illam occasione liberati

liberati sunt Iudæi, qui fieri debebant patres salutis, patres carnis Christi. Et si illa nondum hoc totum sciebat, quando primum ad cubile incircuncisi fuit adducta, tamen sic futurum erat. Et quis accuset Moysen de iniustitia dicentem ad eum. Aut dimitte eis hanc noxam, aut si non facis, dele me de libro tuo quem scripsisti. Quis item accuset Apostolum de iniustitia dicentem. Operabam ipse ego anathema esse a Christo pro fratribus meis, qui sunt cognati mei secundum carnem. Sic profecto nec Hester accusari de iniustitia potest, etiam si optasset coniungi incircunciso regi pro salute vel consolatione suæ gentis, etiam si non eueniret periculum tam magnum quod post illam coniunctionem euenit, sola captiuitatis necessitas illam excusare posset.

Quomodo prudentia in eius consilijs spectata sit.

CAP. XVIII.

Am prudentiæ virtus in ea spectabilis ad laudem dei prædicanda est. Fecit enim tam prudenter, ut distante spiritu sapientiæ fecisse non dubites, & sicut de beato Ioseph dictum est. Eloquium domini inflammavit eum. Ita de ista quoque veraciter dicas. Eloquium domini inflammavit eam, dicenti ad eam regi. Quid vis Hester regina, quæ est peritio tua? etiam si dimidiam partem regni mei petieris, dabitur tibi. Ita respondit. Si regi placet, obsecro, ut venias ad me hodie, & Aman tecum ad conuiuium quod parauit. Non statim dixit petitionem suam, non concessit aperuit voluntatem suam, sed ad conuiuium utrumque iniuitauit, amicum & inimicum, regem & Aman. Prudenter prouidebat illi aperire inimicitias, vnde efluere non posset hostis homicida. Sed nec in primo conuiuium rem aperuit, dimisitque hostem morti destinatum vnius diei mala securitate perfrui, & de magnitudine diuitiarum gloriari, iactantem atque dicentem, Regina quoque Hester nullum alium vocauit cum rege ad conuiuium, præter me, apud quam etiam cras cum rege pransurus sum. Illum utique male securus, regem autem magis beneuolus, magisque fecit attentum. Si (inquit) inueni gratiam in conspectu regis, & si regi placet, ut det mihi quod postulo, & meam impleat petitionem, veniat rex & Aman ad conuiuium quod parauit eis, & cras regi aperiam voluntatem meam. Feram immanem, vrsium seroem, ut tradat ad supplicium, allucit ad edulium, ne prius audiat famam, quam subeat poenam, ne prius videat foueam quam incidat in eam, prudens & sciens commodius esse, feram comprehendam intus opprimi, quam exterritam & per saltus fugientem cum canibus dubio euentu insequi.

Quod prudenter coram rege petitionem suam exposuerit.

CAP. XIX.

Porro ipse modus locutionis, ubi tandem regi voluntatem suam aperuit, ubi petitionem suam & preces suas locuta est, ille (inquam) modus locutionis qualis exiit, dicenti regi iam tertia vice. Quæ est peritio tua, etiam si dimidiam partem regni mei petieris, imperabis. Ita respondit. Si inueni gratiam in oculis tuis o rex, si tibi placet, dona mihi animam meam pro qua rogo, & populum meum pro quo obsecro, Traditi enim sumus, ego & populus meus, ut conteramur, & iugulemur, & pereamus. atque vti nam in seruos & famulas venderemur, esse tolerabile malum, & gemens tacerem. Nunc autem hostis noster est, cuius crudelitas redundat in regem. Laudabilis in tali elocutione prudentia est, prudentia sana cuius doctrix est sancta & matura humilitas. Nunquid reginam se esse sciebat, quæ tali modo regi supplicabat? nunquid amari sese sentiebat, quæ cum tanto timore obsecrabat? Profecto mirari rex ipse poterat, qui si peteret illa dimidiam regni sui partem dare paratus erat, mirari (inquam) quod regina sua, dilecta sua, digna imperio præcunctis mulieribus existimata, sibi quæ præ omnibus feminis complacita, pro anima sua, id est, pro vita sua supplicabat, tanquam captiua, tanquam proscripta, veluti ab ipso rege fuisset condemnata. Hæc propter intemdam eius prudentiam dicta sint, quæ tanta est ut magnitudinem eius nullus verbis dignè valeat consequi.

Eius prudentiam Verus diuinam prouidentiam fuisse.

CAP. XX.

Nunquid verò satis est dixisse prudentiam? Imò magis diuinam prouidentiam. Consideremus quæ inter dilationes eueniunt, dum differt regi aperire voluntatem suam, & liquido constabit quia prouidentia diuina rexit reginæ prudentiam. Quando ad primum cum rege venit Aman conuiuium, nondum sibi met destinatum parauerat supplicium. Siquidem deo iudice sic fuerat præordinatum, ut ipse met pararet patibulum, machinatum alteri, debitum sibi. Hoc autem (sicut iam dictum est) nondum parauerat. Diuina igitur factum prouidentia non dubitamus, quod voluntatem suam primo aperire conuiuium differens, Veniat (inquit) rex & Aman ad conuiuium quod parauit eis, & cras aperiam regi voluntatem meam. Egressus est illo die Aman lætus & alacer. Iube (inquit) vxor eius parari, excellentem trabem habentem altitudinis quinquaginta cubitos, & dic mane regi, ut appendat super eam Mardocheus, & sic ibis cum rege lætus ad conuiuium. Noctem illam rex duxit insomne, & inter legendum vel audiendum historias & annales priorum temporum venit occasio, ut illum quæ parabat Aman appedere super patibulum, ipse met regis vestibus indutum imponeret super equum regium, præcedens & clamans ante illum. Hoc honore condignus est, quem cumque rex voluerit honorare. Multum itaque per dilationes

dilationes illas aucta est regis beneuolentia, & hoc diuinitus prouisum est, quoniam regem ad diturum petitionem Hester, beneuolum quoque Mardocheo fieri oportebat, quod mirabiliter effecti nocte illa meritorum eius relicta memoria.

Aman in conuiuium quasi hamo captum fuisse.

CAP. XXI.

Amplius autem illud, quod adhuc dicere libet, prudentiæ Hester pariter & diuinæ prouidentiae laus est. Denique de diabolo dictum est ad beatum Iob. In oculis eius quasi hamo capiet eum. Itaque extrahere poteris Leuiathan hamo profecto per eam capitur, quod hamo extrahitur. eam ostenditur, ferrum subtegitur. Quod secundum hanc similitudinem diabolus, persequendo Christi humanitatem, ab eiusdem diuinitate fuerit comprehensus, notum & vitarum habemus, nimirum illius, scilicet diaboli seruus & faelles erat Aman præcipuus, & in illo habitans ipse diabolus rem rati sceleris machinabatur. Nonne igitur mirabile est, & cogitatu delectabile, quod in conuiuium captus est, dicente regina. Hostis & inimicus noster pessimus iste est Aman. Denique quasi hamo captus est in oculis suis, comprehensus est, qui conuiuium super mensam inuenit poenam. Manifeste & miro modo gessit diaboli figuram, contra Christi Mardocheus typum gessit. Sicut enim Aman in cruce suffixus est, quam Mardocheo parauerat, & Mardocheus super equum regium ascendit, quem honorem sibi Aman a rege parari putauerat. Ita diabolus in cruce damnatus & triumphauit, quam Christo parari fecit, & Christus uiuens sedet ad dexteram patris, cuius similitudinem diabolus sibi arrogare præsumpsit. Proinde gratanter dixerim, quia verbum dei, verbum deus, verbum nondum incarnatum, deus nondum homo factus, victoriam suam non solum sibi præsignauit, verum etiam sibi iam vicit, ibi iam prudentia eius percussit superbum, & ibi iam obstericante manu eius egressus est coluber tortuosus.

Quanta fuerit in ea boni zeli fortitudo.

CAP. XXII.

Quod per tres iam dictas virtutes, temperantiam, iustitiam, atque prudentiam strenue, imò diuinitus fuerat prouisum, per fortitudinem confestim haud segniter est consummaturum. Fortitudo in pectore humilis formine tanta exiit, quæ & in omnem gentem ipsius redundauit, ut suspensio Aman in patibulo, cum regis ira requieuisset, zelus reginæ non requiesceret, sed si regi placet, inquit, detur potestas Iudæis, ut sicut hodie fecerunt, sic & cras faciant in Suis, & decem filij Aman suspendantur in patibulis. Dixerat autem ei rex, In vrbe Suis interfecere Iudæi quingentos viros, & alios decem filios Aman. Quantum putas eos exercere eadem in vniuersis prouincijs? Quanta fortitudo zeli, dicentis sicut fecerunt hodie, sic & cras faciant in Suis, & suspendentes in patibulis iam interfectos decem filios Aman. Si non fuisset propter deum vel propter iustitiam, videretur crudelitas. nunc autem considerata causa, vindictam eiusmodi non solum excusat, verum etiam iustificat, quod non fuerit furor crudelitatis, sed feror fortitudinis, non motus fœuitiæ, sed motus iustitiæ, non iræ excessus, sed vitæ prosperitas. Causam iam considerauimus, iam considerandam proposuimus, quia de gente illa sperabatur mundi salus, nasciturus expectabatur Christus. Proinde dignum se faciebat spiritus sanctus, inspirando humilibus & teneris mentibus, ut pro tempore & re iustitia dura, duritia iusta vterentur, defendendo bonæ oliuæ radicem, bonæ radicis oliuam, ut staret & permaneret, donec daret fructum suum, donec effunderet oleum, verum generando Christum. Quod ubi factum est, recondit, ait Petro, gladium in vaginam, quia videlicet, cur vteretur gladio Petrus, causam iam non habebat necessariam. Cum igitur legimus, quia pro animabus suis steterunt Iudæi, interfectis hostibus ac persecutoribus suis, in tantum, ut septuaginta quinq; millia occisorum impleuerunt, & nullus de substantijs eorum quicquam contingeret, iam dictam præ oculis habentes causam, dignè festiuitate factum arbitremur, quod videlicet festum scripto edixit Mardocheus, sancit Hester, ut omnistudio dies interfectionis illius solennis in posterum seruaretur, & reuerente semper anno solenni honore celebraretur.

Quoties verbum dei aliquod ex capitibus draconis vicerit, persona, in qua vicerit, victoria signa contulisse.

CAP. XXIII.

Hic iam notandum de verbo dei, quia de singulis capitibus draconis, dum vincit regalia victoria signa, personis illis per quas vincit, imponit. Ioseph & Moyses, per quos vicit caput primum, caput Aegyptium, in curribus triumphauerunt dominici ac principes facti sunt, illi dicente rege. Ecce constitui te super omnem terram Aegypti, annulum regium, stolamque byssinam, & torquem accipiens auream, sedensque super currum regium. Moyses autem Aegyptio domita, merfoc Pharaone, decantans victoriae canticum, torulque populi obtinens principum. Helias, per quem iudicatur atque concilium fuit caput secundum, sicut loco suo narratum est, postquam delecit reges ad perniciem, & confregit potentiam ipsorum, postquam vnxit reges ad potitiam, & prophetas fecit successores post se, receptus est in turbine ignis, in curru

Iob. 40.

Hester. 6.

Hester. 1.

Math. 26.

Caput primum. Gencl. 41.

Secundum.

Tertium. curru equorum igneorū. Daniel, & locij eius, per quos humiliatum fuit caput tertium, principes facti sunt, precipue Daniel, quem rex Nabuchodonosor, cadens in faciem suam adorauit, & in sublime exiit, quem deinde Balchazar purpura vestiuit, & torquem auream collo circumdedit. Mardocheus & Hester, per quos caput quartū, appenso Aman in patibulo, & filijs eius, vt iam dictum est, septuagintaquinque millibus strangulatum atq; concilium est, qualibet victoriæ titulus fuit glorificati. Hester regina regij in capite suo gestauit diadema, Mardocheus de palatio, & de conspectu regis egrediens, fulgebat vestibus regijs, hiacinthinis videlicet & arinis, coronam auream portans in capite, & amictus pallio serico atq; purpureo, Qui caput quintum, caput nequissimū reperculserunt. Machabæi fratres post bella ingratia, crebraq; victorias, purpura & stola sancta, fibulaq; aurea regio more perornati sunt, & posteriorum regnum & sacerdotium non parua gloria recuperatū obtinuerunt. Porro qui caput sextum vicit, septimumq; vincet, quando Antichristi spiritus sui interficiet Christus Iesus, non qualiscunq; propugnator verbi dei, sed ipsum verbum dei, verbum deus, homo factus, coronam aut purpuram in hoc mundo non nisi irrisorie accipit, coronam spineam, chlamydemq; coccineam, & in dextera manu arundinem pro sceptro impositā. Veruntamen, que pro irrisione in hoc mundo data sunt ei, sic in serua conuertit, vt nunc appareat angelis & hominibus sanctis in gloria & honore patris, habens purpuram resurrectionis, coronam gloriæ, & æterni sceptri imperij. De tribus vltimis capitibus mentio nunc tantum facta sit, vt simul de cunctis capitibus vnum in præfenti loco spectaculū habeatur, quod ad laudem spectat verbi dei. Quia qui pro illo laborauerunt, & regnum eius expectauerunt, singuli suis temporibus insignia victoriæ regalia, præfenti quoq; seculo spectabilia post labores & angustias sustulerunt. Nunc ad ordinem reuertamur.

Quid mysterij contineat, quod Aman in patibulo quod Mardocheo parauerat, suspensus fuerit.

CAP. XXXIII.

Ingens spectaculum & tunc erat oculis intuentium, & nunc est mentibus memorantium, quod homo potēs & superbus eatenus adorari solitus ante portas vrbs, in patibulo quod Mardocheo præparauerat, suspensus est, & omnis cognatio eius, non nobis, ait rex, sed deo, ei reddente quod meruit. Hoc ipsum valde miratur & Iosephus, qui tamen totum mirari nesciuit, quia sacramentum Christi, cuius in typum illud gestum est, ignorauit. Vnde, inquit, mihi cōtingit mirari nomen dei, & sapientiam, iustitiamq; eius agnoscere, non solum quod maliuolentiam Aman puniuit, sed & quod excogitata in alium tormenta, in eum conuertit, & ceteros hoc sentire permisit, quoniam qui in alium molestus fuerit, hæc in se primum parata cognoscit. Totum (vt iam dictum est) mirari nesciuit. Nos autem sciamus, & miremur in laudem verbi dei, quia futuri triumphi sui, quo redimendus erat mundus omnis, pulcherrimam similitudinem præmisit illic. Nam sicut iam supra dictum est, in ligno crucis non verbum dei, verum deus interijt, sed diabolus, cuius similitudinem gessit Aman, iudicium damnationis accipit, & hoc extra portā ciuitatis, ne vel à mysterio vacet, quod ante portas huius vrbs, id est, Susis, ait idem rex, & Aman, & omnis cognatio eius pendet in patibulis. Hoc exinde plus habet miraculi, quod non per hominem prophetam suum, siue cognitorem sui nominis, sed per hominem gentilem deus rem tanti effecit sacramenti, tam profundū plenam mysterij.

Quid mysterij contineat, quod domus Aman data sit Hester regina.

CAP. XXV.

Sed & illud ad mysticam similitudinem non nihil atinet, quod suspensio Aman in patibulo, die illo, ait scriptura, dedit rex Assuerus Hester reginæ domum Aman aduersarij Iudæorum. Vtiq; dando Hester dedit Mardocheo. Nam subinde sic scriptum est. Hester aurem constituit Mardocheum super domum suam. Quantum ergo pulchritudinis in hoc facta est, si illud recolas, quod in euangelio veritas ait, significans diabolum de domo sua fore eijciendum. Cum (inquit) fortis armatus custodit atrium suum, in pace sunt omnia quæ possidet, si autem fortior illo superueniens vicerit eum, vniuersa arma eius auferet, in quibus confidebat, & spolia eius distribuit. Sic futurum erat, & sic factum est, quia diabolus tanquam fortis armatus in genere humano potestatem habens, per peccatum sic obtinebat mundum, tanquam domum suam, siue atrium suum, sed verbum incarnatum fortiore manu superueniens vicit illum, & atrium illius fecit suum. Pulchre igitur cum Hester Mardocheus euadens patibulum, viuis suspens Aman domum possedit, quia sic futurum erat, vt Christus, verbum dei, cuius origo carnis per Hester & Mardocheum defensa est, in cruce domino principe mortis, ipse cum ecclesia sua principatum teneret, præfentis quoq; seculi publica religione socialis secularis imperij & ecclesiasticæ sacerdotij festiuitate.

Somnium Mardochei, in quo paruum fontem, in fluuiū magnum, deinde in solem conuertit videt, in Hester regina completum fuisse.

CAP. XXVI.

Quis

Quis tandem non videat effectum somnij verum, sicut dictum est. Paruus fons qui creuit in fluuium, & in lucem solemq; conuersus est, & in aquas plurimas redundauit: Hester est, quam rex accepit uxorem, & voluit esse reginam. Sed forte dicis, quod omnis ciuitas exultauit, & lætata est, quod Iudæis noua lux oriri visa est, & honor, gaudij, & tripudiū, quod omnes populos, vrbes atq; prouincias, quocunq; regis iussa veniebant, mira exultatio, epulæ, atq; conuiuia, & festus dies, quod inquam post tristitiæ noctem tantam habuerunt lætitiæ lucem parum est, vt iam completum illic arbitremur, quod paruus fons crebens in fluuium, conuerti visus est in solem. Concedendum est, quia nullum gaudium transitorium pro quantacunq; sui magnitudine meretur nuncupari sol, aut compari soli, cuius videlicet solis lux siue forma non mutatur vt luna, sed plena perseuerat. Igitur neq; Iacob in somnio Ioseph, neq; Hester in somnio Mardochei propter suam personam soli assimilata est, sed propter Christum solem iustitiæ vnum & solum, tam ille quam hæc per solem signatus est. Ille quia iam Christum habebat in promissione, hæc idcirco, quia Christi genus vnde nasceretur, referuauit adiuuante sui corporis gratiosa pulchritudine, fideiq; & castitatis merito præeunte. Finis & causa finalis eorum quæ tunc facta sunt, Christus est, & idcirco veraciter dicis, quia paruus fons in solem conuersus est.

Capriuitatem populi propter verbum dei, multo quam gentium imperiosam libertatem, gloriosorem fuisse.

CAP. XXVII.

Comparetur nunc illa populi dei capriuitas cum libertate gentium, sub quibus, vel inter quas populus ille captiuus erat. Quidnam gloriosius, quid felicitius exrat, gentium ne que sine deo erant imperiosa libertas: an populū spem habentis in verbo promissionis captiuitas: At verò vt certum respondeas iudicium, respice conscriptam ex historijs & annalibus felicitatem, imò infelicitatem gentium & regum super eos dominantū. Quomodo regnabant, quomodo imperabant: In sanguinibus regnabant, in mortibus imperabant, falsè viuentes, & vere morientes, gloriam sitientes, & calamitatem bibentes. Nunquid enim illa que diximus capita draconis interea, dum contra mulierem in vtero habentem stabant & hiabant, saltem si bimem parcebant, & inuicem mordendo semetipsa laniare cessabant: imò suis moribus semetipsa multo magis cruentabant. Nam contra mulierem quidem vno malignitatis spiritu malè concordantia, rictum semper faciebant, dentesq; collidebant, sed contra semetipsa miro modo diuisa inuicem oderant, & super inuicem saliebant, terramq; suo sanguine quasi copioso imbre compleuebant reges regum, amici amicorum, cognati cognatorum, filij patrum, patres filiorū, nec materni veribus filij parentes, sanguinem voraces hauriebant, irritati interdum solummodo fauoribus dissonis propter regnandi cupiditatem beluina. Mater nonnunquam dum alteri filio plus fauere putatur, ab altero filio iugulatur, & à filio pater obruncatur. Millia centena, & plusquam millia centena dierum bello caesa, nimirum diabolo pro ludo habentur. Non est præfentis propositi, horribiles & diabolicas recitare gentium bellorū tragedias, qui vult, vel cui vacat, sunt historiæ multiplices, legat illas. Nostra hic intentio est, perhibere quod verum est, captiuo dei populo, gentes vel reges gentium captiuantes illum, etiam secundum præfens seculum fuisse miserabiliores, quoniam istis respicientibus ad promissionis verbum, omnia non solum in futuro, verum etiam interdum in præfenti seculo cooperabantur in bonum, illis autem cum verbo dei nihil habentibus, omnia cooperabantur in malum.

Superato per verbum dei Persarum & Medorum regno, Macedonum quod in Daniele per hircum caprarum significatur successisse.

CAP. XXVIII.

Tandem fieri oportebat, quod in verbo domini dispositū fuerat, sicut Daniel præviderat, vt videlicet hircus caprarum venies super faciem totius orbis terræ, & efferat in arietē percuteret eum, & cornua eius cōminueret, ita vt arietem de manibus eius nemo liberare posset. Hircus caprarum regnum fuit Macedonum, & cornu insigne quod habebat inter oculos suos, magnus Alexander exiit. Porro aries regnum erat Persarum & Medorum, Darius Arsamis filius regnabat rex quartusdecimus, in quo completum est, quod significabatur præmonstrante prophetico spiritu. Cumq; misisset (ait) in terram arietem, hircus cōculcauit eum, & nemo quibat liberare eum, videlicet arietem, de manibus eius. De hoc mirabile & miserabile illud propter præmemoratam regum vel regnorum gentium infelicitatem nō præterire libuit, quia grande spectaculum factus est, & experimentum magnum, quam sit instabilis status seculi, quam infida fiducia mundi. Tribus prælijs ab Alexandro victus, à cognatis suis aureis compedibus & catenis, in gratia victoris vincitur, & clauo vehiculo exportatus, multisq; vulneribus confossus adhuc spirans ab Alexandri militibus inuenitur, & perlatu ad Alexandrum, felicitus te (inquit) hoste, quam cognatos propinquosq; meos sortitus sum, matri quippe & liberis meis à te hoste data vita, mihi à cognatis erepta, quibus & vitam dedi & regna. Hæc propter incertam & ludicram mundanæ felicitatis alcam cōmemorata sunt, quia regna mundi

Paruus fons.

Transitorio
gaudij soli
comparari
non potest.

Regimen
captiuo po-
puli dei.

Alexander
magnus.
Darius.
Danic. 8.

semper